

ORTAOKUL (5-8) FEN BİLİMLERİ DERS KİTAPLARINDA YER ALAN
METİNLERİN DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

NEFİSE ALADAĞLI

Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin
Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalı, Fen Bilgisi Eğitimi Bilim Dalı İçin
Öngördüğü Yüksek Lisans Tezi

NİĞDE
Nisan, 2024

ORTAOKUL (5-8) FEN BİLİMLERİ DERS KİTAPLARINDA YER ALAN
METİNLERİN DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

HAZIRLAYAN
NEFİSE ALADAĞLI

DANIŞMAN
DR. ÖĞRETİM ÜYESİ ZEHRA MOLU

Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin
Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalı, Fen Bilgisi Eğitimi Bilim Dalı İçin
Öngördüğü Yüksek Lisans Tezi

NİĞDE
Nisan, 2024

TEZ ONAY SAYFASI

Nefise ALADAĞLI tarafından hazırlanan “Ortaokul (5-8) Fen Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” başlıklı bu çalışma, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalı, Fen Bilgisi Eğitimi Bilim Dalı için öngörülen Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

Dr. Öğr. Üyesi Zehra MOLU (Danışman)
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Doç. Dr. Ahmet YAVUZ (Üye)
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Prof. Dr. Emine Güneri (Üye)
Erciyes Üniversitesi

Bu tez Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri üyeleri tarafından .../.../..... tarihinde uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulunca/...../..... tarihi itibarıyla kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Mesut SAĞNAK
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYANI



Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada, tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi beyan ederim. Ayrıca, bu tez çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu ve atıfta bulunduğum eserlerin bütününe kaynak olarak gösterdiğimi beyan ederim.

**İmza :
Ad, Soyad : Nefise ALADAĞLI**

ÖZET

ORTAOKUL (5-8) FEN BİLİMLERİ DERS KİTAPLARINDA YER ALAN METİNLERİN DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

ALADAĞLI, Nefise

Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Zehra MOLU

Nisan 2024, (xxii+144)

Bu araştırmada ortaokul Fen Bilimleri ders kitaplarında yer alan metinlerin değerler eğitimi açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda 2022-2023 Eğitim Öğretim yılında kullanılan 5,6,7 ve 8. sınıf seviyelerinde sekiz adet ders kitabı incelenmiştir. Mevcut çalışmada nitel analiz yöntemlerinden doküman analizi, çalışmanın veri analizinde ise betimsel analiz kullanılmıştır. Betimsel analiz için Koltas (2020)' in değerler değerlendirme ölçeğinde yer alan tema ve kategorilerden yararlanılmıştır. Kodlar ise bir uzman ve iki araştırmacı tarafından ortaklaşa belirlenmiştir. Araştırma 2018 yılında güncellenen fen bilimleri öğretim programında yer alan on kök değerden oluşmaktadır. Bu kök değerler: Dostluk, dürüstlük, adalet, özdenetim, sevgi, saygı, sorumluluk, sabır, yardımseverlik, vatanseverliktir. Bu araştırmada Nkod yazılımı kullanılmıştır. Kitaplar ayrı ayrı baştan sona 10 adet kök değerler, alt boyutları ve kodlar dikkate alınarak iki araştırmacı ve bir uzman ile Adobe Acrobat Pro DC yazılımı kullanılarak kodlanmıştır. Daha sonra bu kodlamalar Nkod yazılımına pdf formatında yüklenmiştir. Nkod aracılığıyla kodlamalar tablo halinde .csv formatına dönüştürülmüştür. Microsoft Excel programı kullanılarak bu .csv dosyası gerekli düzeltmelerden sonra değer kodlamaları ile frekans değerleri hesaplanmıştır. Daha sonra değerler ile ilgili frekansların yüzdeleri oluşturularak grafikler elde edilmiştir. MEB tarafından kabul edilen 5.,6.,7. ve 8. sınıf seviyelerinde fen bilimleri ders kitaplarında toplam 1698 adet değer ifadesi olduğu tespit edilmiştir. En çok değer ifadesi 5. sınıf seviyesine ait ders kitabında yer almıştır. En az değer ifadesi ise 7. sınıf seviyesine ders kitabıdır. Ünitelere göre tespit edilen değerler birbirlerinden farklılık göstermiştir. Çalışmada yer alan ders kitapların tamamı göz önüne alındığında hiç yer

verilmeyen dürüstlük ve sabır değerleri olduğu tespit edilmiştir. 5. sınıf seviyesinde fen bilimleri ders kitaplarında yer alan değerler metin içerisinde doğrudan tespit edilememiştir. Anlamsal bağlamda çıkarımlar yapılarak saptanabilmektedir. 5. sınıf seviyesinde iki farklı yayın tarafından oluşturulan fen ders kitaplarında en fazla kullanılan kök değerler sırasıyla sorumluluk (%74,30), yardımseverlik (%11,34), adalet (%8,49), saygı (%3,00), vatanseverlik (2,31), özdenetim (0,23) dir. 6. sınıf seviyesinde iki farklı yayın tarafından oluşturulan fen ders kitaplarında en fazla kullanılan kök değerler sırasıyla sorumluluk (%78,89), yardımseverlik (14,38), saygı (%3,33), adalet (%1,91), vatanseverlik (%0,95), sevgi ve dostluk (%0,23). 7. sınıf seviyesinde iki farklı yayın tarafından oluşturulan fen ders kitaplarında en fazla kullanılan kök değerler sırasıyla sorumluluk (%93,49), yardımseverlik (%5,51), sevgi (%0,52), vatanseverlik ve adalet (%0,26). 8. sınıf seviyesinde iki farklı yayın tarafından oluşturulan fen ders kitaplarında en fazla kullanılan kök değerler sırasıyla sorumluluk (%88,67), yardımseverlik (%8,27), vatanseverlik (%1,96), adalet (%0,43), saygı (%0,65) tır. Ders kitaplarında (5-8) seviyelerinde en az kullanılan %0,17 (3 tane) sevgi, %0,17 (3 tane) dostluk, %0,06 (1 tane) özdenetim değerleridir. En fazla yer verilen %83,47 (1414 tane) sorumluluk, %12,16 (168 tane) yardımseverlik değerleridir. Araştırma sonucunda incelenen ders kitaplarında kök değerlerin sınıf seviyelerine göre dağılımları farklılık göstermektedir. Ulaşılan bir diğer sonuç ise dürüstlük ve sabır kök değerlerine kitaplarda yer verilmediği tespit edilmiştir. Özellikle her sınıf seviyesinde yer alan metin ve etkinliklerin farklı kök değerler içermesi öğrencilere fayda sağlayacaktır. Farklı kök değerlerin yer aldığı etkinlikler ve metinlerin oluşturulması için düzenlemeler yapılması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Fen Bilimleri ders kitapları, değerler, değerler eğitimi.

ABSTRACT

THE TEXTS IN CHANGES IN SECONDARY SCHOOL (5-8) SCIENCE TEXTBOOKS IN TERMS OF VALUES REVIEW

ALADAĞLI, Nefise

Department of Mathematics and Science Education

Thesis advisor: Dr. Lecturer Member Zehra MOLU

April 2024, (xxii +144) pages

In this research, it is aimed to examine the texts in secondary school science textbooks in terms of values education. In this regard, eight textbooks at the 5th, 6th, 7th and 8th grade levels used in the 2022-2023 academic year were examined. In the current study, document analysis, one of the qualitative analysis methods, was used and descriptive analysis was used in the data analysis of the study. For descriptive analysis, the themes and categories in Koltas's (2020) values evaluation scale were used. The codes were determined jointly by an expert and two researchers. The research consists of ten root values included in the science curriculum updated in 2018. These root values are: Friendship, honesty, justice, self-control, love, respect, responsibility, patience, helpfulness and patriotism. Nkod software was used in this research. The books were coded separately, from beginning to end, using Adobe Acrobat Pro DC software, by two researchers and an expert, taking into account 10 root values, sub-dimensions and codes. These codings were then uploaded to Nkod software in pdf format. Using Nkod, the codings were converted into a tabular .csv format. After the necessary corrections in this .csv file using the Microsoft Excel program, value coding and frequency values were calculated. Then, graphs were obtained by creating percentages of the frequencies related to the values. 5th, 6th, 7th grades accepted by the Ministry of Education. It was determined that there were a total of 1694 value expressions in science textbooks at the 5th and 8th grade levels. The most value statements were included in the 5th grade textbook. The minimum value expression is a textbook for the 7th grade level. The values determined according to the units differed from each other. Considering all the textbooks included in the study, it was determined that there were values of honesty and patience that were not included at all. The values in the

science textbooks at the 5th grade level could not be directly determined in the text. It can be determined by making inferences in semantic context. The most used root values in science textbooks created by two different publications at the 5th grade level are responsibility (74.30%), helpfulness (11.34%), justice (8.49%), respect (3.00%), and patriotism (2.31), self-control (0.23). The most commonly used root values in science textbooks created by two different publications at the 6th grade level are responsibility (78.89%), helpfulness (14.38), respect (3.33%), justice (1.91%) and patriotism. (0.95%), love and friendship (0.23%). The most used root values in science textbooks created by two different publications at the 7th grade level are responsibility (93.49%), helpfulness (5.51%), love (0.52%), patriotism and justice (0.26%). truck. The most commonly used root values in science textbooks created by two different publications at the 8th grade level are responsibility (88.67%), helpfulness (8.27%), patriotism (1.96%), justice (0.43%). respect (0.65%). The least used values in textbooks at levels (5-8) are 0.17% (3) love, 0.17% (3) friendship, 0.06% (1) self-control. The most frequently mentioned values are responsibility, 83.47% (1414), and helpfulness, 12.16% (168). As a result of the research, the distribution of root values varies according to grade levels in the textbooks examined. Another result was that the root values of honesty and patience were not included in the books. It will be especially beneficial for students to include different root values in the texts and activities at each grade level. Arrangements need to be made to create activities and texts that include different root values.

Key Words: Science textbooks, values, values education.

ÖN SÖZ

“Ortaokul (5-8) Fen Bilimleri Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” başlıklı araştırmamın her aşamasında bilgi ve tecrübesini benimle paylaşan çok değerli tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Zehra MOLU’ya, tez süresince görüşlerine değer verdiğim ve bana katkıda bulunan hocam Doç. Dr. Ahmet YAVUZ’a, Tez süresince desteklerini esirgemeyen arkadaşım Arş. Gör. Muhammet KUZUCU’ya çok teşekkür ederim.

Çalışmalarım boyunca her zaman destekte bulunan eşim İbrahim Hakkı ALADAĞLI’ya, başaracağıma benden daha çok inanan babam Osman TEMİZYÜREK’e ve annem Elif TEMİZYÜREK’e sevgilerimi ve teşekkürlerimi iletiyorum. Ablam Ayşegül BOYRAZ’a ve yeğenlerime kocaman sevgilerimi iletiyorum. Bu süreçte bana destek olan ikinci ailem babam Ergün ALADAĞLI’ya ve annem Semiha ALADAĞLI’ya da teşekkürlerimi iletiyorum.

Nefise ALADAĞLI
Niğde

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	i
ETİK BEYANI.....	ii
ÖZET	iii
ÖN SÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xxi

I. BÖLÜM

GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Problemi.....	1
1.2. Araştırmanın Önemi	3
1.3. Araştırmanın Amacı.....	3
1.4. Varsayımlar	4
1.5. Sınırlılıklar.....	4
1.6. Tanımlar	4

II. BÖLÜM

İLGİLİ ALAN YAZIN	6
2.1. Değer Kavramı	6
2.2. Değerlerin Özellikleri	7
2.3. Değerlerin Önemi Ve İşlevleri	8
2.4. Değerlerin Sınıflandırılması	9
2.4.1. Erol Güngör'e göre Değer Sınıflandırılması	10
2.4.2. Spranger'a göre Değer Sınıflandırılması.....	11
2.4.3. Milton Rokeach'a göre Değer Sınıflandırılması	11
2.4.4. Shalom Schwartz'a göre Değer Sınıflandırılması	12
2.4.5. Allport/Venan ve Lindzey'e göre Değer Sınıflandırılması	13
2.4.6. Nelson'a göre Değer Sınıflandırılması.....	13
2.4.7. Joseph Fichter'e göre Değer Sınıflandırılması	14
2.4.8. Lenski ve Lenski'ye göre Değer Sınıflandırılması.....	14

2.5. Değerler Eğitimi	15
2.5.1. Değerler Eğitiminin Tarihsel Gelişimi	15
2.5.2. Değerler Eğitiminin Amacı ve Önemi	16
2.5.3. Değer Eğitim Yaklaşımları	17
2.5.3.1. Değer aktarma/ değer aşılama/ değer telkini	18
2.5.3.2. Değer açıklama/ değer belirginleştirme/ değer ayrımı yaklaşımı	18
2.5.3.3. Değer analizi/ değer çözümlemesi yaklaşımı	18
2.5.3.4. Ahlaki ikilem/ muhakeme yaklaşımı	19
2.5.3.5. Değer bilinçlendirme yaklaşımları	19
2.5.4. Değerler Eğitimi ve Aile	19
2.5.5. Değerler Eğitimi ve Okul	20
2.5.6. Değerler Eğitiminde Yaşanılan Sorunlar	20
2.5.7. Değerler Eğitimi ve Fen Bilimleri	21
2.5.8. Fen Bilimleri Kavramı	22
2.5.9. Türkiye’de Fen Bilimlerinin Tarihsel Gelişimi	23
2.5.10. Fen Öğretim Programları	23
2.6. İlgili Araştırmalar	28

III. BÖLÜM

YÖNTEM	34
3.1. Araştırma Modeli	34
3.1.1. Nitel Araştırma	34
3.1.2. Doküman Analizi	35
3.1.3. Betimsel Analiz	35
3.1.4. Ders Kitaplarının Analizi	36
3.2. Örneklem	36
3.3. Verilerin Toplanması	37
3.4. Verilerin Analizi	38
3.5. Geçerlilik Ve Güvenirlilik	39

IV. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM	41
4.1.1. Sekiz Doküman Arasındaki Ortak Kök Değerlerin Analizi	42
4.2. Beşinci Sınıf A1 Fen Bilimleri Ders Kitaplarının Kök Değerler Bakımından İncelenmesi	43
4.2.1. Beşinci Sınıf A1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Birinci Ünite: Güneş, Dünya ve Ay	47
4.2.2. Beşinci Sınıf A1 Fen Bilimleri Ders Kitabı İkinci Ünite: Canlılar Dünyası	47
4.2.3. Beşinci Sınıf A1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Üçüncü Ünite: Kuvvetin Ölçülmesi ve Sürtünme	48
4.2.4. Beşinci Sınıf A1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Dördüncü Ünite: Madde ve Değişim ...	49
4.2.5. Beşinci Sınıf A1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Beşinci Ünite: Işığın Yayılması	50
4.2.6. Beşinci Sınıf A1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Altıncı Ünite: İnsan ve Çevre	51
4.2.7. Beşinci Sınıf A1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Yedinci Ünite: Elektrik Devre Elemanları	51
4.3. Beşinci Sınıf B1 Fen Bilimleri Ders Kitaplarının Kök Değerler Bakımından İncelenmesi	53
4.3.1. Beşinci Sınıf B1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Birinci Ünite: Güneş, Dünya ve Ay	55
4.3.2. Beşinci Sınıf B1 Fen Bilimleri Ders Kitabı İkinci Ünite: Canlılar Dünyası	57
4.3.3. Beşinci Sınıf B1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Üçüncü Ünite: Kuvvetin Ölçülmesi ve Sürtünme	58
4.3.4. Beşinci Sınıf B1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Dördüncü Ünite: Madde ve Değişim ...	59
4.3.5. Beşinci Sınıf B1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Beşinci Ünite: Işığın Yayılması	60
4.3.6. Beşinci Sınıf B1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Altıncı Ünite: İnsan ve Çevre	61
4.3.7. Beşinci Sınıf B1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Yedinci Ünite: Elektrik Devre Elemanları	63
4.4. Altıncı Sınıf A2 fen Bilimleri Ders Kitabının Kök Değerler Bakımından İncelenmesi	64
4.4.1. Altıncı Sınıf A2 Fen Bilimleri Ders Kitabı Birinci Ünite: Güneş Sistemi ve Tutulmalar	67
4.4.2. Altıncı Sınıf A2 Fen Bilimleri Ders Kitabı İkinci Ünite: Vücudumuzdaki Sistemler	68
4.4.3. Altıncı Sınıf A2 Fen Bilimleri Ders Kitabı Üçüncü Ünite: Kuvvet ve Sürtünme	69
4.4.4. Altıncı Sınıf A2 Fen Bilimleri Ders Kitabı Dördüncü Ünite: Madde ve Isı	70

4.4.5. Altıncı Sınıf A2 Fen Bilimleri Ders Kitabı Beşinci Ünite: Ses ve Özellikleri	71
4.4.6. Altıncı Sınıf A2 Fen Bilimleri Ders Kitabı Altıncı Ünite: Vücudumuzdaki Sistemler ve Sağlığı	72
4.4.7. Altıncı Sınıf A2 Fen Bilimleri Ders Kitabı Yedinci Ünite: Elektriğin İletimi	73
4.5. Altıncı Sınıf B2 Fen Bilimleri Ders Kitabının Kök Değerler Bakımından İncelenmesi	74
4.5.1. Altıncı Sınıf B2 Fen Bilimleri Ders Kitabı Birinci Ünite: Güneş Sistemi ve Tutulmalar.....	78
4.5.2. Altıncı Sınıf B2 Fen Bilimleri Ders Kitabı İkinci Ünite: Vücudumuzdaki Sistemler	79
4.5.3. Altıncı Sınıf B2 Fen Bilimleri Ders Kitabı Üçüncü Ünite: Kuvvet ve Sürtünme	80
4.5.4. Altıncı Sınıf B2 Fen Bilimleri Ders Kitabı Dördüncü Ünite: Madde ve Isı.....	81
4.5.5. Altıncı Sınıf B2 Fen Bilimleri Ders Kitabı Beşinci Ünite: Ses ve Özellikleri	82
4.5.6. Altıncı Sınıf B2 Fen Bilimleri Ders Kitabı Altıncı Ünite: Vücudumuzdaki Sistemler ve Sağlığı	83
4.5.7. Altıncı Sınıf B2 Fen Bilimleri Ders Kitabı Yedinci Ünite: Elektriğin İletimi	84
4.6. Yedinci Sınıf B3 Fen Bilimleri Ders Kitabının Kök Değerler Bakımından İncelenmesi	85
4.6.1. Yedinci Sınıf B3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Birinci Ünite: Güneş Sistemi ve Ötesi .	89
4.6.2. Yedinci Sınıf B3 Fen Bilimleri Ders Kitabı İkinci Ünite: Hücre ve Bölünmeler	90
4.6.3. Yedinci Sınıf B3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Üçüncü Ünite: Kuvvet ve Enerji	91
4.6.4. Yedinci Sınıf B3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Dördüncü Ünite: Saf Madde ve Karışımlar	92
4.6.5. Yedinci Sınıf B3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Beşinci Ünite: Işığın Madde ile Etkileşimi	93
4.6.6. Yedinci Sınıf B3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Altıncı Ünite: Canlılarda Üreme, Büyüme ve Gelişme.....	94
4.6.7. Yedinci Sınıf B3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Yedinci Ünite: Elektrik Devreleri	95
4.7. Yedinci Sınıf A3 Fen Bilimleri Ders Kitabının Kök Değerler Bakımından İncelenmesi	96
4.7.1. Yedinci Sınıf A3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Birinci Ünite: Güneş Sistemi ve Ötesi	99
4.7.2. Yedinci Sınıf A3 Fen Bilimleri Ders Kitabı İkinci Ünite: Hücre ve Bölünmeler ...	100
4.7.3. Yedinci Sınıf A3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Üçüncü Ünite: Kuvvet ve Enerji	101
4.7.4. Yedinci Sınıf A3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Dördüncü Ünite: Saf Madde ve Karışımlar	102

4.7.5. Yedinci Sınıf A3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Beşinci Ünite: Işığın Madde ile Etkileşimi	103
4.7.6. Yedinci Sınıf A3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Altıncı Ünite: Canlılarda Üreme, Büyüme ve Gelişme.....	104
4.7.6. Yedinci Sınıf A3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Yedinci Ünite: Elektrik Devreleri	105
4.8. Sekizinci Sınıf B4 Fen Bilimleri Ders Kitabının Kök Değerler Bakımından İncelenmesi	107
4.8.1. Sekizinci Sınıf B4 Fen Bilimleri Ders Kitabı Yedinci Ünite: Mevsimler ve İklim	110
4.8.2. Sekizinci Sınıf B4 Fen Bilimleri Ders Kitabı İkinci Ünite:DNA ve Genetik Kod .	111
4.8.3. Sekizinci Sınıf B4 Fen Bilimleri Ders Kitabı Üçüncü Ünite: Basınç	112
4.8.4. Sekizinci Sınıf B4 Fen Bilimleri Ders Kitabı Dördüncü Ünite: Madde ve Endüstri	113
4.8.5. Sekizinci Sınıf B4 Fen Bilimleri Ders Kitabı Beşinci Ünite: Basit Makineler	114
4.8.6. Sekizinci Sınıf B4 Fen Bilimleri Ders Kitabı Altıncı Ünite: Enerji Dönüşümleri ve Çevre Bilimi.....	115
4.8.7. Sekizinci Sınıf B4Fen Bilimleri Ders Kitabı Yedinci Ünite: Elektrik Yükleri ve Elektrik Enerjisi	116
4.9. Sekizinci Sınıf B5 Ata Yayınları Fen Bilimleri Ders Kitabının Kök Değerler Bakımından İncelenmesi.....	118
4.9.1. Sekizinci Sınıf B5 Fen Bilimleri Ders Kitabı Birinci Ünite:Mevsimler ve İklim...	121
4.9.3. Sekizinci Sınıf B5 Fen Bilimleri Ders Kitabı Üçüncü Ünite: Basınç	123
4.9.4. Sekizinci Sınıf B5 Fen Bilimleri Ders Kitabı Dördüncü Ünite:Madde ve Endüstri	124
4.9.5. Sekizinci Sınıf B5 Fen Bilimleri Ders Kitabı Beşinci Ünite: Basit Makineler	125
4.9.6. Sekizinci Sınıf B5 Fen Bilimleri Ders Kitabı Altıncı Ünite: Enerji Dönüşümleri ve Çevre Bilimi.....	126
4.9.7. Sekizinci Sınıf B5 Fen Bilimleri Ders Kitabı Yedinci Ünite:Elektrik Yükleri ve Elektrik Enerjisi	127

V. BÖLÜM

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	130
5.1. Tartışma Ve Sonuç	130
5.2. Öneriler.....	133
KAYNAKÇA	136

EKLER	145
EK 1. Değer Değerlendirme Ölçeği Kullanım İzni	145



TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Eduard Spranger'in değerlerin sınıflandırılması	11
Tablo 2. Milton Rokeach'in Değerlerin Sınıflandırılması.....	12
Tablo 3. Shalom Schwartz'ın Değer Sınıflandırılması.....	13
Tablo 4. Allport/Venan ve Lindzey'in Değerler Sınıflandırılması.....	13
Tablo 5. Nelson'ın Değer Sınıflandırılması	14
Tablo 6. Fichter'in Değer Sınıflandırılması	14
Tablo 7. Lenski ve Lenski'nin Değer Sınıflandırılması	15
Tablo 8. 2018 Fen Bilimleri öğretim programı içerik boyutu (MEB, 2018).....	27
Tablo 9. EBA' da Yer Alan Fen Bilimleri Ders Kitapları.....	36
Tablo 10. Değerler Değerlendirme Ölçeği	37
Tablo 11. Ortaokul Fen Bilimleri Ders Kitaplarında Yer Alan Kök Değerler	41
Tablo 12. Beşinci Sınıf A1 Fen Bilimleri Ders Kitaplarında Yer Alan Değerlerin Alt Boyutları	43
Tablo 13. Beşinci Sınıf A1 Fen Bilimleri Ders Kitaplarında Yer Alan Değerlerin Ünite Bazlı Dağılımı	45
Tablo 14. 5A1 Kitabında Değerler ve Alt Boyutlar için Örnek Kodlamalar	45
Tablo 15. Beşinci Sınıf B1 Fen Bilimleri Ders Kitabındaki Değerlerin Alt Boyutları	53
Tablo 16. Beşinci Sınıf B1 Fen Bilimleri Ders Kitabındaki Değerlerin Ünite Bazlı Dağılımı	55
Tablo 17. 5B1 Kitabında Değerler ve Alt Boyutlar için Örnek Kodlamalar.....	55
Tablo 18. Altıncı Sınıf A2 Fen Bilimleri Ders Kitaplarında Yer Alan Değerlerin Alt Boyutları	64
Tablo 19. Altıncı Sınıf A2 Fen Bilimleri Ders Kitaplarında Yer Alan Değerlerin Ünite Bazlı Dağılımı	66
Tablo 20. 6A2 Kitabında Değerler ve Alt Boyutlar için Örnek Kodlamalar	66
Tablo 21. Altıncı Sınıf B2 Fen Bilimleri Ders Kitaplarında Yer Alan Alt Boyutları	75
Tablo 22. Altıncı Sınıf B2 Fen Bilimleri Ders Kitaplarında Yer Alan Değerlerin Ünite Bazlı Dağılımı	76
Tablo 23. 6B2 Kitabında Değerler ve Alt Boyutlar için Örnek Kodlamalar.....	77
Tablo 24. Yedinci Sınıf B3 Fen Bilimleri Ders Kitaplarında Yer Alan Değerlerin Alt Boyutları	86

Tablo 25. Yedinci Sınıf B3 Fen Bilimleri Ders Kitaplarında Yer Alan Değerlerin Ünite Bazlı Dağılımı	87
Tablo 26. 7B3 Kitabında Değerler ve Alt Boyutlar için Örnek Kodlamalar.....	88
Tablo 27. Yedinci Sınıf A3 Fen Bilimleri Ders Kitaplarında Yer Alan Değerlerin Alt Boyutları	96
Tablo 28. Yedinci Sınıf A3 Fen Bilimleri Ders Kitaplarında Yer Alan Değerlerin Ünite Bazlı Dağılımı	98
Tablo 29. 7A3 Kitabında Değerler ve Alt Boyutlar için Örnek Kodlamalar	99
Tablo 30. Sekizinci Sınıf B4 Fen Bilimleri Ders kitaplarında Yer Alan Değerlerin Alt Boyutları	107
Tablo 31. Sekizinci Sınıf B4 Fen Bilimleri Ders Kitaplarında Yer Alan Değerlerin Ünite Bazlı Dağılımı	109
Tablo 32. 8B4 Kitabında Değerler ve Alt Boyutlar için Örnek Kodlamalar.....	109
Tablo 33. Sekizinci Sınıf B5 Fen Bilimleri Ders Kitaplarında Yer Alan Değerlerin Alt Boyutları	118
Tablo 34. Sekizinci Sınıf B5 Fen Bilimleri Ders Kitaplarında Yer Alan Değerlerin Ünite Bazlı Dağılımı	120
Tablo 35. 8B4 Kitabında Değerler ve Alt Boyutlar için Örnek Kodlamalar.....	121

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Veri Analiz Süreci	34
Şekil 2. Ortaokul 5,6,7 ve 8.sınıf fen bilimleri ders kitaplarında yer alan değerlerin dağılımları.....	42
Şekil 3. Altıncı sınıf B2 Fen Bilimleri Ders Kitabında Yer Alan İkinci Ünite “Yardımseverlik” Değerinin Başkalarına Yardım Etme Alt Boyutuna Ait Bölüm	80



GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. Beşinci Sınıf A1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Birinci Ünite'deki Değerlerin Yüzde Dağılımı	47
Grafik 2. Beşinci Sınıf A1 Fen Bilimleri Ders Kitabı İkinci Ünite'deki Değerlerin Yüzde Dağılımı	48
Grafik 3. Beşinci Sınıf A1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Üçüncü Ünite'deki Değerlerin Yüzde Dağılımı	49
Grafik 4. Beşinci Sınıf A1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Dördüncü Ünite'deki Değerlerin Yüzde Dağılımı	50
Grafik 5. Beşinci Sınıf A1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Beşinci Ünite'deki Değerlerin Yüzde Dağılımı	50
Grafik 6. Beşinci Sınıf A1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Altıncı Ünite'deki Değerlerin Yüzde Dağılımı	51
Grafik 7. Beşinci Sınıf A1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Yedinci Ünite'deki Değerlerin Yüzde Dağılımı	52
Grafik 8. Beşinci Sınıf A1 Fen Bilimleri Ders Kitabında Yer Alan Genel Değer ve Yüzdeleri	52
Grafik 9. Beşinci Sınıf B1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Birinci Ünite'deki Değerlerin Yüzde Dağılımı	57
Grafik 10. Beşinci Sınıf B1 Fen Bilimleri Ders Kitabı İkinci Ünite'deki Değerlerin Yüzde Dağılımı	58
Grafik 11. Beşinci Sınıf B1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Üçüncü Ünite'deki Değerlerin Yüzde Dağılımı	59
Grafik 12. Beşinci Sınıf B1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Dördüncü Ünite'deki Değerlerin Yüzde Dağılımı	60
Grafik 13. Beşinci Sınıf B1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Beşinci Ünite'deki Değerlerin Yüzde Dağılımı	61
Grafik 14. Beşinci Sınıf B1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Altıncı Ünite'deki Değerlerin Yüzde Dağılımı	62
Grafik 15. Beşinci Sınıf B1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Yedinci Ünite'deki Değerlerin Yüzde Dağılımı	63
Grafik 16. Beşinci Sınıf B1 Fen Bilimleri Ders Kitabında Yer Alan Genel Değer ve Yüzdeleri	64

Grafik 17. Altıncı Sınıf A2 Fen Bilimleri Ders Kitabı Birinci Ünite'deki Değerlerin Yüzde Dağılımı.....	68
Grafik 18. Altıncı Sınıf A2 Fen Bilimleri Ders Kitabı İkinci Ünite'deki Değerlerin Yüzde Dağılımı.....	69
Grafik 19. Altıncı Sınıf A2 Fen Bilimleri Ders Kitabı Üçüncü Ünite'deki Değerlerin Yüzde Dağılımı.....	69
Grafik 20. Altıncı Sınıf A2 Fen Bilimleri Ders Kitabı Dördüncü Ünite'deki Değerlerin Yüzde Dağılımı	70
Grafik 21. Altıncı Sınıf A2 Fen Bilimleri Ders Kitabı Beşinci Ünite'deki Değerlerin Yüzde Dağılımı.....	71
Grafik 22. Altıncı Sınıf A2 Fen Bilimleri Ders Kitabı Altıncı Ünite'deki Değerlerin Yüzde Dağılımı.....	72
Grafik 23. Altıncı Sınıf A2 Fen Bilimleri Ders Kitabı Yedinci Ünite'deki Değerlerin Yüzde Dağılımı.....	73
Grafik 24. Altıncı Sınıf A2 Fen Bilimleri Ders Kitabında Yer Alan Genel Değer ve Yüzdeleri	74
Grafik 25. Altıncı Sınıf B2 Fen Bilimleri Ders Kitabı Birinci Ünite'deki Değerlerin Yüzde Dağılımı.....	78
Grafik 26. Altıncı Sınıf B2 Fen Bilimleri Ders Kitabı İkinci Ünite'deki Değerlerin Yüzde Dağılımı.....	79
Grafik 27. Altıncı Sınıf B2 Fen Bilimleri Ders Kitabı Üçüncü Ünite'deki Değerlerin Yüzde Dağılımı.....	80
Grafik 28. Altıncı Sınıf B2 Fen Bilimleri Ders Kitabı Üçüncü Ünite'deki Değerlerin Yüzde Dağılımı.....	81
Grafik 29. Altıncı Sınıf B2 Fen Bilimleri Ders Kitabı Beşinci Ünite'deki Değerlerin Yüzde Dağılımı.....	82
Grafik 30. Altıncı Sınıf B2 Fen Bilimleri Ders Kitabı Altıncı Ünite'deki Değerlerin Yüzde Dağılımı.....	83
Grafik 31. Altıncı Sınıf B2 Fen Bilimleri Ders Kitabı Yedinci Ünite'deki Değerlerin Yüzde Dağılımı.....	84
Grafik 32. Altıncı Sınıf B2 Fen Bilimleri Ders Kitabında Yer Alan Genel Değer ve Yüzdeleri	85
Grafik 33. Yedinci Sınıf B3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Birinci Ünite'deki Değerlerin Yüzde Dağılımı.....	89

Grafik 34. Yedinci Sınıf B3 Fen Bilimleri Ders Kitabı İkinci Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı	90
Grafik 35. Yedinci Sınıf B3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Üçüncü Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı	91
Grafik 36. Yedinci Sınıf B3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Dördüncü Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı	92
Grafik 37. Yedinci Sınıf B3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Beşinci Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı	93
Grafik 38. Yedinci Sınıf B3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Altıncı Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı	94
Grafik 39. Yedinci Sınıf B3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Yedinci Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı	95
Grafik 40. Yedinci Sınıf B3 Fen Bilimleri Ders Kitabında Yer Alan Genel Değer ve Yüzdeleri	96
Grafik 41. Yedinci Sınıf A3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Birinci Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı	100
Grafik 42. Yedinci Sınıf A3 Fen Bilimleri Ders Kitabı İkinci Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı	101
Grafik 43. Yedinci Sınıf A3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Üçüncü Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı	102
Grafik 44. Yedinci Sınıf A3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Dördüncü Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı	103
Grafik 45. Yedinci Sınıf A3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Beşinci Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı	104
Grafik 46. Yedinci Sınıf A3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Altıncı Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı	105
Grafik 47. Yedinci Sınıf A3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Yedinci Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı	106
Grafik 48. Yedinci Sınıf A3 Fen Bilimleri Ders Kitabında Yer Alan Genel Değer ve Yüzdeleri	106
Grafik 49. Sekizinci Sınıf B4 Fen Bilimleri Ders Kitabı Birinci Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı	111
Grafik 50. Sekizinci Sınıf B4 Fen Bilimleri Ders Kitabı İkinci Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı	112

Grafik 51. Sekizinci Sınıf B4 Fen Bilimleri Ders Kitabı Üçüncü Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı	113
Grafik 52. Sekizinci Sınıf B4 Fen Bilimleri Ders Kitabı Dördüncü Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı	114
Grafik 53. Sekizinci Sınıf B4 Fen Bilimleri Ders Kitabı Beşinci Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı	115
Grafik 54. Sekizinci Sınıf B4 Fen Bilimleri Ders Kitabı Altıncı Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı	116
Grafik 55. Sekizinci Sınıf B4 Fen Bilimleri Ders Kitabı Yedinci Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı	117
Grafik 56. Sekizinci Sınıf B4 Fen Bilimleri Ders Kitabında Yer Alan Genel Değer ve Yüzdeleri	118
Grafik 57. Sekizinci Sınıf B5 Fen Bilimleri Ders Kitabı Birinci Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı	122
Grafik 58. Sekizinci Sınıf B5 Fen Bilimleri Ders Kitabı İkinci Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı	123
Grafik 59. Sekizinci Sınıf B5 Fen Bilimleri Ders Kitabı Üçüncü Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı	124
Grafik 60. Sekizinci Sınıf B5 Fen Bilimleri Ders Kitabı Dördüncü Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı	125
Grafik 61. Sekizinci Sınıf B5 Fen Bilimleri Ders Kitabı Beşinci Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı	126
Grafik 62. Sekizinci Sınıf B5 Fen Bilimleri Ders Kitabı Altıncı Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı	127
Grafik 63. Sekizinci Sınıf B5 Fen Bilimleri Ders Kitabı Yedinci Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı	128
Grafik 64. Sekizinci Sınıf B5 Fen Bilimleri Ders Kitabında Yer alan Genel Değer ve Yüzdeleri	129

KISALTMALAR LİSTESİ

TTKB	: Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
EBA	: Eğitim Bilişim Ağı
Nkod	: Metinlerin isim köklerine ayrılarak elde edilen kelimelerin frekans listeleri oluşturulması



I. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Problemi

İnsan var oluşunda eğitime ihtiyaç duymaktadır ve bu eğitim sürecinde hem ahlaki hem de bilimsel eğitim yer almalıdır (Kant, 2013). Eğitimin asıl olarak amacı bireyin eğitim ortamlarında öğrenmesi gereken bilgileri özümsemelerini, ulaşılmış olduğu diğer bilgilerle birleştirerek hayatlarında yansıtma ve sağlamaktır (Stoddart,2016, s.55). Bireylerin bilgiyi anlayarak içselleştirmesi ve birbirlerinden farklı bazı disiplinleri birleştirmek suretiyle değerlere ulaşması yalnızca eğitim ile mümkündür (Chittick,2016,s.190). Ülkemizde bireylerin yetiştirilme sürecinde ahlaki ve toplumsal değerlerin öğrenme ortamında uygun bir şekilde bireylere verilmesi, yaşanan toplum içerisinde düzen ve sorumluluğa katkı sağlamakla birlikte değer eğitiminin okullarda aktarımı önem kazanmaktadır (Düzenli, 2017). Okullarda derslerin öğrencilere öğretmenler tarafından aktarımı sırasında öğretmenlerin yaşamış oldukları hayatları ve düşünme tarzları dahil olmak üzere öğrencilere bilgi aktarımında toplumsal bütünlüğü sağlama amacı güden bir sistemin değerler eğitimi ile önemi vurgulanmaktadır. Değerler eğitiminde öğretmenin öğrencilere dersin işleyişi esnasında öğretim programında kazanım ve konularında bireylere değerlerin en uygun biçimde verilmesi hedeflenmelidir (Yazar, Özekinci ve Lala, 2017).

Günümüzde öğrencilerin bilgiye ulaşmasında var olmasını istediğimiz davranışların verimli bir hale dönüşmesinde değerlerin ve sosyokültürel faaliyetlerin bu süreçte birbirleriyle etkileşim içinde olduğu görülmektedir (Yıldız, 2020). Bireylerin toplum içerisinde farklı yaşam tarzlarını belirleyen bazı bilişsel, duyuşsal ve psikomotor boyutları olan değer yargıları davranışları oluşturmaktadır. Değer eğitiminin doğuş yeri aile olmakla birlikte okul ortamında da yüksek verimlilikle iletilmesi hedeflenmektedir (Çınar, 2022). Değerler eğitimi insani özelliklerin bireylerin özünden davranışlara dönüştürmesi süreci olarak tanımlanmaktadır. Bu dönüşümün başta aile sonrasında yaşamın her aşamasında devam edebilen ve okullarda okutulan derslere bütünleşmiş olması için bir biçimde öğretim programında yer alarak öğrencilere kazandırılması amaçlanmaktadır (Özenç,

2019). Öğrencilerin akademik düzeyde gelişiminde değerlerini özümseyebilmeleri önemli bir yere sahiptir. Bu akademik düzeyin gelişiminde öğretim programında yer alan kazanımların değer yargılarıyla etkileşimde olması öğrencilere aktarımını kolaylaştırmakla birlikte verimliliğin yükselmesini sağlamaktadır (Yıldız, 2019).

Fen bilimlerinde öğrenme ortamlarının öğrencide başarı ve başarısızlığı beraberinde getirdiği görülmektedir. Bu öğrenme ortamının sağlanmasında öğretmenlerin planlı ve stratejik bir tutum sergilemesi sonucu etkileşimde aktif yapılanma sağlanmış olacaktır (Şen, 2020). Değerler öğretim programının temel yapısında mevcut olan birbirine bağlı bütün olarak görülmektedir. Son yıllarda değişen ve gelişen çağda öğretim programlarında yenilikler mevcuttur. Bu değişimle programlarda farklılıklar oluşmuştur. Öğretim programında değerler boyutu yenilenerek kök değerler “adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik” olmak üzere güncellenmiştir (MEB, 2018).

Fen bilimleri dersinde öğrencilere bilgiyi ulaştırmada öğretmenin başlıca kullandığı kaynak olan ders kitaplarında bulunan metinler ve etkinliklerin öğrenciye iletilmesinde öğretim programında mevcutta olan kök değerlerin birbiriyle bütünleşmiş bir şekilde sunulması büyük önem göstermektedir (Çoban, 2020). Öğrencilerin fen bilimleri dersinde sadece bilgiye ulaşan değil duyuşsal alana dair becerilerde elde ederler. Değer yargıları ise bu duyuşsal alan becerilerinin başında gelmektedir (Polat, 2021). Ders kitaplarının öğretim programıyla uygun bir şekilde hazırlanmasında yazarların, metin ve etkinlikleri oluşturma biçimleri birbirlerinden farklılık göstermektedir. EBA platformunda yer alan 2022-2023 yılında Fen Bilimleri ait ders kitapları 5,6,7, ve 8.sınıf seviyelerinde ikişer adettir. Bu ders kitaplarında aynı seviyeden farklı yayınların olması kitabın içeriğinde değerlerin metin ve etkinliklerde veriliş şekillerinde farklılık oluşturmaktadır. 5,6,7 ve 8.sınıf seviyelerinde A1, B1, A2, B2, A3, B3 ve B4, B5 yayınları olmak üzere toplamda 8 adet farklı yayından oluşan kitap bulunmaktadır (Eker, C. ve Ünlü, S. 2020).

Bu sebepler doğrultusunda araştırmada aşağıdaki problem cümlelerine cevap aranmıştır.

Fen Bilimleri Öğretim programları dikkate alınarak 5,6 ve 7. sınıf Fen Bilimleri A1, A2, A3 yayınları ders kitaplarında bulunan metinler ve etkinlikler incelendiğinde değerlere ne sıklıkla yer verilmiştir?

Fen Bilimleri Öğretim programları dikkate alınarak 5,6,7 ve 8.sınıf B1, B2, B3, B4 ve B5 yayınları ders kitaplarında bulunan metinler ve etkinlikler incelendiğinde değerlere ne sıklıkla yer verilmiştir?

1.2. Araştırmanın Önemi

Fen bilimleri ders kitaplarında yer alan metin ve etkinliklerin öğretim programında yer alan kök değerler ile bağlantısında yazarlar büyük önem taşımaktadır. Kitap hazırlama sürecinde yazar, öğretim programında yer alan kök değerlerle bezenmiş metin ve etkinlikler oluşturması eğitimde bireylerin değerleri kazandırmasına öncülük etmiş olacaktır. (Yıldız, 2019). Bireylerin toplumda değerlerine sahip çıkan bir vatandaş olarak yetiştirilme sürecinde en önemli etken başta aile sonrasında okul vardır. Değerlerin derslerde öğretmen tarafından öğrenciye ulaştırılmasında ise ders kitapları büyük önem taşımaktadır. Fen Bilimleri ders kitaplarında yer alan metin ve etkinliklerin değerlerle birlikte öğrencilere verilmesi büyük önem taşımaktadır. (Kale, 2015). Değerlerle bezenmiş bir ders kitabı öğrencinin değerleri alması ve benimsemesinde önemli olmaktadır. Öğrenci bilgiyi kitaptan alırken değerleri alabilmesi için fırsatlar tanınmalı, ders kitaplarında değerleri veren etkinlikler olmalıdır.

Mevcut literatürde yapılan çalışmalar göz önüne alındığında daha çok, Hayat Bilgisi, Sosyal bilgiler, Türkçe, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ve Görsel Sanatlar alanlarında araştırmalar yapıldığı görülmektedir. Fen Bilimlerine ait çalışmalar sınırlıdır. Literatürde incelenen çalışmalar içerisinde Ortaokul (5-8) Fen Bilimleri ders kitaplarında yer alan metin ve etkinliklerin kök değerler açısından Nkod ile incelenmesine dair herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu sebeple yapılan çalışmanın literatürdeki boşluğu dolduracağı, bundan sonra yer verilecek çalışmalara yön verici olması düşünülmektedir.

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacını, ortaokul (5-8) düzeylerinde bulunan sekiz (8) adet farklı yayından oluşan Fen Bilimleri ders kitaplarında yer alan metin ve etkinliklerin kök değerler açısından incelenmesi, bu kök değerlerin frekanslarının ve ağırlıklı olarak kullanılan değerlerin neler olduğunu Nkod uygulamasıyla belirlenmesi ve ortaokul fen

bilimleri ders kitaplarında öğrencilere kazandırılacak değerlerin nasıl yer aldığını ortaya çıkarılması ve alan yazında bu konuda bir farkındalık yapması oluşturmaktır.

Bu çalışmaya yönelik aşağıdaki soruya yanıt aranmıştır.

2022-2023 Eğitim öğretim yılında ortaokul (5-8) fen bilimleri ders kitaplarının metin ve etkinlikleri incelendiğinde öğretim programında yer alan kök değerlere ne sıklıkla yer verilmiştir?

1.4. Varsayımlar

Araştırmada fen bilimleri ders kitabında incelenen ünite ve kazanımlar değerler eğitimi açısından yansıttığı varsayılmıştır. Araştırmada kullanılan veri toplama yöntemleri araştırmanın hedefine uygun bir şekilde geçerlilik ve güvenilirliğe sahiptir.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırma;

1. 2022-2023 yıllarında Ortaokul (5-8) seviyelerinde fen bilimleri dersi öğretim programlarına göre hazırlanan ortaokul fen bilimleri ders kitaplarıyla sınırlıdır.
2. Bu çalışma, “adalet, dürüstlük, dostluk, özdenetim, saygı, sabır, sorumluluk, sevgi, yardımseverlik, vatanseverlik, “kök değerleri ile sınırlandırılmıştır.

1.6. Tanımlar

Fen Bilimleri: İnsanların ihtiyaçlarını karşılayabilmek için hayat var oluşlarını devam ettirebilmek, merak duygusunu giderebilmek için doğayı inceleme, araştırmalar yardımıyla ilkelere ulaşma çabasından oluşmaktadır (Akıncı, 2020).

Değer: İnsanla ilgili olan davranış ve varoluş sürecinde etkin olan karakter, meziyet ve kişiliğin oluşmasında rol oynar (Yıldız, 2019).

Ders Kitabı: Eğitim programında mevcut olan öğrenme amaçlı kullanılan en önemli kaynaktır (Kale, 2015).

Değerler Eğitimi: Değerler eğitimi bireylerin pozitif değerleri keşfedip kendi

potansiyellerine göre eğitimini sürdürebilmeyi amaçlayan gayrettir. Uluslararası alanda ahlak eğitimi, karakter eğitimi, etik eğitimi, kişisel ve toplumsal eğitim, vatandaşlık eğitimi, kamu eğitimi, dini eğitim, moraloji ve demokratik eğitim gibi çeşitli isimlerle verilmektedir (Ekiz, 2019).

Nkod: Zemberek NLP alt yapısını kullanarak düz metin belgesinde yer alan metinlerden sözcük türlerine göre kelime frekans listeleri oluşturmada kullanılan bir yazılımdır.



II. BÖLÜM

İLGİLİ ALAN YAZIN

2.1. Değer Kavramı

Değerler insanların duygularını hareketlendiren işlevsel hale getiren sistemdir (Tuzcu, 2023). İnsanların davranışlarında sosyal ve duygusal açıdan etki gösteren, insanların önem verdiği çoğunluk tarafından kabul gören, olumlu karşılaşılan ifade olarak tanımlanabilir (Yıldız, 2019). Değer, bireylerin toplum tarafından kabul görmesini sağlayan, inançlarımızı yansıtan ve bireylerin kendi ihtiyaçları doğrultusunda oluşturduğu tercihtir (Ekiz, 2019). Değer kavramı insanı insan yapan en genel anlamda ifade edilen bir şeyin sahip olduğu kıymet anlamına da gelmektedir (Kale, 2015).

Değerler davranışlarda muhakemeyi sağlamada kullanılan bir ölçüt olarak bireylerin toplum içerisinde var olma hayatını devam ettirme ve devamlılığını sağlayan inançlar olarak tanımlanabilir (Balcı ve Yelken, 2013). Toplumda gelişen ve değişen süreçlerde bireylerde olumlu etkilerin oluşması eğitimle kendini göstermekle birlikte kuşaklar arasında oluşan etkileşimin değerler ile bağlantısı da büyük önem taşımaktadır (Bolat, 2016). Değerler bireylerin toplumda var olma bütünü, toplumsal işleyişin birlik olarak devamlılığını sağlamada ortak bir düşünce olarak ifade edilebilmektedir (Demir ve İşcan 2007). Değerler bireylerin davranışlarını, görüşlerini ve düşüncelerini şekillendiren bir rehber olarak toplumda yaygın olarak benimsenmiştir ve bireylerin tercihlerinde toplumda benimsenen kültür ve değer ilişkisi büyük önem taşımaktadır (Oğuz, 2012).

Bireylerin yetiştirilme sürecinde eğitimin verildiği ilk yer aile ikinci olarak okul yer almaktadır. Yetiştirilme sürecinde değerlerini benimseyebilen, insani ve vatani görevlerini yerine getirebilen, iyi bir vatandaş olarak hayatını devam ettirebilen birey olabilmek için okullarda yer alan mevcut öğretim programın değerler eğitimi açısından zenginleştirilmiş olması büyük önem taşımaktadır (Musuloğlu vd., 2023). Okulda yer alan öğretim programının amacı öğrenciye kazandırılması istenilen farklı içeriklere sahip derslerin değerler ile ilişkilendirilmesi büyük önem taşımaktadır (Arpacı, 2014).

Öğretim programlarında verilen “kök değerler” şunlardır: adalet, dostluk, dürüstlük,

özdenetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik (MEB, 2018).

Adalet: Yasalar yoluyla insanların sahip olduğu hakların herkes tarafından kullanılmasına, doğruluk (TDK, 2021).

Dostluk: Dostça davranışta bulunma, dost olabilme durumu (TDK, 2021).

Dürüstlük: Doğruluk (TDK, 2021).

Özdenetim: Bireyin kendi davranışlarında sorumluluk sahibi olabilmesi ve kendi kararlarının arkasında durabilmesidir. Davranışlarını kontrol etme (Yıldız, 2019).

Sabır: Yoksulluk, acı, haksızlık gibi durumlarda sessiz kalarak onların geçmesini bekleme erdemi olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2021).

Saygı: Bireye karşı gösterilen değer, üstünlük ve özenli davranış göstermeye çalışma sevgi duygusu, hürmet (TDK, 2021).

Sevgi: İnsanı bir kişiye ya da herhangi bir şeye karşı yakın ilgi veya bağlılık gösterebilmeyi sağlayan duygudur (TDK, 2021).

Sorumluluk: Bireyin kendi davranışları sonucu herhangi bir olayı üstlenebilmesi, mesuliyet alabilmesi (TDK, 2021).

Vatanseverlik: Yurtseverlik (TDK, 2021). Vatanını, milletini sevmeye koruma sahip çıkmadır.

Yardımseverlik: Hayırseverlik (TDK, 2021). Var olanı paylaşabilme gönül zenginliği olmasıdır.

2.2. Değerlerin Özellikleri

Değerler bir toplumda benimsenmekte olan ideolojik düşünüş, toplumda kabul edilmiş inançlar sistemleridir. Değerlerin önemli özelliklerinden bazıları toplumsal yaşayış içerisinde düzeni sağlamak, değerlerin eğitimle bütünleşmiş bir şekilde yeni kuşaklara

aktarılması büyük önem taşımaktadır (Kırmızı, 2014).

İnsan yaşamını etkileyen ve birçok özelliği içerisine alan sistemler bütünüdür. Değerlerin toplumsal hayat ve birey için özelliklerinin bilinmesi yaşamda sürekli değişmekte olan döngünün içerisinde ayrılmaz bir bütünlük kurması şeklinde ifade edilmektedir. Toplum içerisinde iyi ve kötüyü ayırt etmede, kendini en belirgin şekilde ifade edebilme özgürlüğü olarak da tanımlanmaktadır. Özetleyecek olursak değerler toplumda sosyal yaşamın düzeni sağlamada bireylerin ihtiyaçlarına yönelik davranışlarda etkili olan en önemli güdülerdir (Özdaş, 2013).

Değerlerin en önemli özelliklerinden toplumsal hayatı biçimlendiren genelde inanılan, istenilen davranışları etkileyen farklı işlevleri olan olgular olarak tanımlanmaktadır (Elbir ve Bağcı, 2013). Toplum üzerinde ortak olarak benimsenmiş inançların değerlerle ilişkili olarak bireylerin davranışlarında önemli etken olarak rol aldığı da görülmektedir (Yıldız, 2021). Bireylerin davranışlarında etkili olan değerlerin doğrudan veya dolaylı şekilde bireylerin düşüncelerini yönlendirdiği görülmektedir. İnsanlar üzerinde etkili ve kuramsal alanı çok geniş yelpazede olan değerlerin yeterince açığa kavuşturulamamış olduğu görülmektedir. Değerlerin özelliklerini açıklamada birçok sınıflandırmanın olması değerlerin etkilerinin çok geniş perspektifte ifade edilmesinden kaynaklanmaktadır (Çelikpazu ve Aktaş, 2011).

2.3. Değerlerin Önemi ve İşlevleri

Toplum insanların beraber olması sonucu oluşmaktadır. Fakat toplumun oluşmasında bir grup insanın birlikte olması yeterli değildir. Bir araya gelecek olan insanların ortak bir değere sahip olması gereklidir. Ortak bir değeri bulunmayan farklı işlevlerde birlik ve beraberliği sağlayamayan toplum söz konusu değildir (Kumbasar, 2011). Toplum huzurunun devamlılığı için karşılaşılan sorunlara çözüm niteliğinde belirli değerlere ihtiyaç olduğu belirtilmektedir (Gözel, 2018). Bireylerin yaşamlarında davranışlarını oluşturan, davranışlarına yön veren değerler büyük önem taşımaktadır (Gözel, 2018).

İşlevsellik bakımından değerler toplum hayatında bireylerin davranışlarına yön veren

nitelik konumundadır. Değerlerin toplumsal hayatta belirli işlevleri vardır (Kapan, 2019).

Fichter (1990), değerlerle ilgili olarak bazı işlevleri şu şekilde sıralamıştır;

- Bireylerin yaşam üzerinde yararlı ve önemli olay ve olgular üzerinde durarak odaklanmasını sağlayan kavramın değerler sayesinde olduğunu, buna ulaşmak için bireylerin çaba sarfettiğini belirtmiştir.
- Toplumsal hayatta değerler sayesinde nasıl davranılıp nasıl davranılmadığına karar verebilmeyi kolaylaştıran hareketlerde belirli bir şemayı çizen unsurdur.
- Toplumsal hayatta bireyler arasında ilişkinin kurulmasını sağlayan öge olarak değerlere büyük önem taşımaktadır.
- İnsanların belirli bir toplum içerisinde uygun olmayan davranışlardan uzak durmasını sağlar.
- Bireylerin toplumda ortak olarak belirledikleri değerlerin oluşmasında dayanışmayı artırarak devamlılığı oluşturmaktadır (Fichter, 1990).

2.4. Değerlerin Sınıflandırılması

Değerlerin alanyazında araştırılması sonucunda birden fazla türden olduğu belirtilmektedir. Değerler konusunda sınıflandırmalar yapılmış ve en çok kabul görenler; Erol Güngör, Eduard Spranger, Milton Rokeach, Shalom Schwartz, Allport/Venan ve Lindzey, Nelson, Joseph Fichter, Lenski ve Lenski (Yazıcı, 2006).

Günümüzde değerlerin anlamları bulundukları konum ve zamana göre farklılık gösteren yapılara sahip olduğu için çeşitli sınıflandırmalar günümüzde kabul görmektedir. Bunlardan M. Rokeach (1973) değerleri “Gaye/Amaç” ve “Vasıta/Araç” olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Lenski ve Lenski’ye göre değerler “Pragmatik ve İdeal” olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Güngör “Estetik, İktisadi, Teorik, Sosyal, Siyasi, ve Dini “olmak üzere altı gruba ayırmıştır. Schwartz’a göre” Güç, Başarı, Hazcılık, Uyarım, Özyönetim, Evrenselcilik, İyilikseverlik, Geleneksellik, Uyuma, Güvenlik” şeklinde on gruba

ayırmaktadır (Yazıcı, 2014).

2.4.1. Erol Güngör'ün göre Değer Sınıflandırması

1. Bireyde meydana gelen herhangi bir davranışın belirli bir değer grubuna ait olabileceği kabul edilmektedir. Örneğin sevgi davranışının arkasında bireyde sevgi değerinin olduğu kabul edilmektedir.

Değer grupları arasında yok sayılamayacak bir ilişkinin var olması değer grupları arasında bir ahengi ortaya çıkarmıştır. Yani herhangi bir değer grubu davranışları farklı bir değer grubunu da kapsayabilmektedir. Belirli değer grubu davranışlarının birden fazla değer grubu ile uyumlu şekilde çalışabileceği tespit edilmiştir.

2. Bireyde özgün olan değerlerin farklı değer tipleri gösteren bireylere göre hoşgörülülüğünün az ya da çok olabileceği ifade edilebilmektedir.

3. Bireyler kendine özgü değer gruplarına sahip olsalar da tüm bireylerin ortak değer gruplarına karşı hassasiyetleri mevcuttur. Bireylerin ortak hassasiyetleri sonucu ortaya çıkan değer grubu da ahlaktır (Güngör, 2000).

4. Güngör (2000) değerleri yedi alana ayırmıştır. Bu alanlar; “Estetik, İktisadi, Teorik, Sosyal, Siyasi ve Dini “olmak üzere gruplandırılmaktadır. Araştırmacı Güngör değerleri yedi farklı gruba ayırmış olsa da davranışları sadece bir gruba ait olduğunu söylememekle birlikte gruplara ayrılan değerlerin farklı değer gruplarıyla ilişkili olduğunu ifade etmektedir (Bolat, 2016).

Son yirmi yıl içerisindeki değişime bakıldığında dört fen öğretim programı uygulamaya konulmuştur. Bu değişimler cumhuriyetin ilanı ile başlasa da 2000’li yıllardan itibaren hız kazanmaya başlamıştır. Bu açıdan Eğitimde Çağı Yakalama 2000 Projesi ile öğretmenin merkezde olduğu geleneksel yaklaşım bırakılarak öğretmenin rehber konumda olduğu, öğrencilerin aktif katılım ve kendi öğrenmelerinden sorumlu olduğu bir anlayış amaçlanmıştır. Yücel ve Karamustafaoğlu (2020), 2000 yılı sonrasında 2005 yılı öğretim programıyla birlikte yapılandırmacı anlayışın uygulamaya alındığını ve bu programı takip eden 2013 ve 2018 programlarının güncellenerek uygulandığını ifade etmiştir. Aşağıda uygulamaya konulan son dört fen öğretim programına ilişkin değişikliklerle ilgili alan yazın çalışmalarına yer verilecektir.

2.4.2. Spranger'in Değer Sınıflandırılması

İnsancıl olarak döneminde kendini ifade etmeye çalışan Spranger, insanların hayatlarını davranışlarının temelinde yatan duygularına yönelik farklı insan tipleri şeklinde gruplara ayırmaktadır. Bu insan tipleri Ekonomik, Sosyal, Teorik, Estetik, Politik ve Dini olarak altı gruba ayrılmıştır (Bolat, 2016).

Teorik İnsan Tipi, özünde gerçeği bulma, akıl yoluyla araştırma ve bilişselcidir. Ekonomik İnsan Tipi, Finansal amaçları ve bireyde ekonomik fonksiyonlarda işlevselliği öncelliğe önem verir. Estetik İnsan Tipi, yaşamda bazı denge ve ahengi bulmaya önem verir. Sosyal İnsan Tipi, İnsanlara daha merhametli daha iyimser davranmaya dikkat eden bu tip bireysencilikten ziyade toplum faydası ve insan faydası için çalışmaktadır. Politik İnsan Tipi, galibiyetin ön planda tutulduğu yarışın olduğu ve sonucunda en iyi makama ulaşmaya çalışan ve bunu başkalarına üstünlük sağlamak adına yapmaktadır. Dini İnsan Tipi, davranışların temelinde davranışların sonucunda ve hayatın her aşamasında ilahi bir güce bağlayan insan tipleridir (Zhumasheva ve Umsunay, 2023).

Tablo 1

Eduard Spranger'in değerlerin sınıflandırılması

Eduard Spranger'in Değer Sınıflandırması	
1.	Ekonomi
2.	Sosyal
3.	Teorik
4.	Estetik
5.	Politik
6.	Dini

2.4.3. Milton Rokeach'in Değer Sınıflandırılması

Rokeach'a göre insan davranışlarının şekil almasında belirleyici ölçütün değer olduğu ifade edilmektedir. Değerler, hayatın akışında ne yavaş ne de değişebilen olduğunu savunmaktadır. Bireyler değerleri toplumsal hayatta karar verebilmek için kullanabilmeli, düşüncelerinde kendilerini özgürce ifade edebilmelidir (Çalışkur ve Aslan, 2013). Bireyler hayatında ilgi ve isteklerine göre belirli bir önem sırasına göre değerleri davranışlarında

göstermektedir. Bireyler değerleri farklı önem sırasında davranışlarına entegre etmektedir. Toplumsal hayatta bireyin kullanmış olduğu değerlerin önem sırasının birbirlerinden farklı olduğu görülmektedir (Çalışkur, Demirhan ve Bozkurt, 2012).

Rokeach değerleri iki ana gruba ayırarak “amaç” ve “araç” olacak şekilde sistemleştirmektedir. Bu iki ana gruplara yer verilen değerlerin ise kendi içlerinde de 18’er tane alt değerlerinin olduğunu ifade etmektedir (Zhumasheva ve Umsunay, 2023).

Tablo 2

Milton Rokeach’in Değerlerin Sınıflandırılması

AMAÇ DEĞERLER	ARAÇ DEĞERLER
1. Ahiret Selameti	1. Bağımsız
2. Aile Güvenliği	2. Bağışlayıcı
3. Barış İçinde Bir Dünya	3. Cesaretli
4. Başarı Hissi	4. Dürüst
5. Gerçek Dostluk	5. Geniş Görüşlü
6. Bilgelik	6. Entelektüel
7. Eşitlik	7. İtaatkar
8. İç Huzur	8. Hayal Gücü Kuvvetli
9. Güzellikler Dünyası	9. Hırslı
10. Heyecanlı Bir Yaşam	10. Kibar
11. Mutluluk	11. Temiz
12. Kendine Saygı.	12. Mantıklı
13. Olgun Sevgi	13. Neşeli
14. Özgürlük	14. Muktedir
15. Sosyal Tanınma	15. Sorumluluk Sahibi
16. Zevk	16. Sevecen
17. Ulusal Güvenlik	17. Kendini Kontrol Eden
	18. Yardımsever

2.4.4. Shalom Schwartz’ın Değer Sınıflandırılması

Değerler bireyler için büyük bir önem taşımaktadır. Schwartz’a göre değerler belirli bir devamlılıkla içten gelen bir duygu olduğunu belirtmektedir (Küçük, 2016). Schwartz’ın hazırlamış olduğu birbiri içerisinde dönen bu değerlerin dünyada yaşayan herkese uyumlu olduğu ve tüm değerleri içerdiği belirtilmektedir (Bolat, 2016). Bireylerin duygularında pozitiflik oluşturmak için sınıflara ayrılmıştır. Değerler bireylerin hayat perspektifinde ulaşmak istediği noktaya giderken göstermiş olduğu davranışlarla ilişkidir (Çalışkur ve Aslan, 2013).

Tablo 3

Shalom Schwartz'ın Değer Sınıflandırılması

<i>Shalom Schwartz'ın Değer Sınıflandırılması</i>
1. Başarı
2. Güç
3. Uyarılım
4. Hazcılık
5. Evrenselcilik
6. Öz yönelim
7. Geleneksellik
8. İyilikseverlik
9. Uyma
10. Güvenlik

2.4.5. Allport/Venan ve Lindzey'in Değer Sınıflandırılması

Değerleri sistematik olarak inceleyerek altı gruba ayırmaktadır. Her değer kendine has özelliğinin olduğunu ifade etmektedir. Allport'a göre değerler bireylerin hayatta vermiş oldukları kararları sonucu oluşan inanç sistemleridir (Bolat, 2016).

Tablo 4

Allport/Venan ve Lindzey'in Değerler Sınıflandırılması

<i>Allport/Venan ve Lindzey'in Değer Sınıflandırılması</i>
1. Estetik
2. Teorik
3. Ekonomik
4. Siyasi
5. Sosyal
6. Dini

2.4.6. Nelson'in Değer Sınıflandırılması

Değerler üç gruba ayrılmaktadır (Yazıcı, 2006).

Tablo 5

Nelson'ın Değer Sınıflandırılması

Nelson'ın Değer Sınıflandırılması
1. Bireysel Değerler
2. Grup Değerler
3. Sosyal Değerler

2.4.7. Joseph Fichter 'in Değer Sınıflandırılması

Toplumsal hayatta bireylerin göstermekte olduğu davranışların geçerliliği ne kadar yüksek olursa davranışın yaygınlığı o kadar artmaktadır. Toplumda en yüksek sosyal değere sahip bireylerin gösterdiği davranışlar en çok kabul görmüş en geniş perspektifte yaygın davranışlar olarak ifade edilmektedir (Yazıcı, 2014). Fichter değerleri üç gruba ayırmaktadır (Zhumasheva ve Umsunay, 2023).

Tablo 6

Fichter'in Değer Sınıflandırılması

Fichter'in Değer Sınıflandırılması
1. Sosyal kişilik değerleri
2. Toplum değerleri
3. Kültür değerleri

2.4.8. Lenski ve Lenski'nin Değer Sınıflandırılması

Bireylerin kendilerince doğru kabul ettikleri ve onayladıkları inançlar kapsamına değer ifadesi kullanılmaktadır (Şahin, 2022).

Tablo 7

Lenski ve Lenski'nin Değer Sınıflandırılması

Lenski ve Lenski'nin Değer Sınıflandırması
1. Pragmatik Değer
2. İdeal Değer

2.5. Değerler Eğitimi

Bireylerin yaşamlarında değerlerin direkt olarak yer almadığı, öğrenilerek ya da öğretilerek yaşama katılan bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Peki buna kanıt olarak en güzel örnek nedir diye düşünersek cevabımız tabi ki değerlerin kültürler arasında farklılıkları olarak ortaya çıkmaktadır. Yaşamda davranışlarımızı sergilerken insanlarla ilişkilerde nasıl davranılması gerektiğine yön vermekte olan unsur olan değerlerin oluşturulmasında temel olan yapıtaşı eğitimidir (Aydın ve Güler, 2012, s.18). Buradan da anlaşılacağı üzere bilişsel ve duyuşsal olarak eğitim göz önüne alındığında duyuşsal alanda verilen yetenekler daha çok eğitimin içerisinde yer almaktadır (Çelik ve Buluç, 2018). Bireylerin yaşamsal faaliyetlerinde değer kavramının farkına varmasında ve benimsemesinde, yeni yeni değerleri yaşamsal hayata uydurmasında, kişiliğini oluşturmada temel davranışlara etkisini ortaya koymakta olan değerler eğitimi şeklinde tanımlanmaktadır (Yeşil ve Aydın, 2007). Son zamanlarda popülerleşen değerler eğitimi çalışmalarda yerini almaktadır. Aslında yeni gibi düşünülse de geçmişi “ahlak eğitimi” şeklinde yer almıştır (Yaman Atalay, 2013).

2.5.1. Değerler Eğitiminin Tarihsel Gelişimi

Değerler eğitiminde eski zamanlarda 1900'li yıllar olarak belirtilen tarihsel gelişimlerinde çalışmaların olduğu görülmüştür. Bu zaman dilimlerinde değerler eğitimine yönelik amaç doğrultusunda ve yöntemlerinde çalışmalar yapılmıştır (Akbaş, 2004). Amerika'da eski çağlarda yani 1920'li yıllarda “Karakter üzerine yapılan eğitim” ve çeşitli çalışmalara yer verilmiştir (Demircan, 2010). Yine eski çağlardan 1930'lu yıllarda ise karakter üzerine olan eğitimde ilgi azalmakta ve 1960'a kadar bu azalma devam etmiştir.

II. dünya savaşından sonra değişimler meydana gelmiş ve ulusal bir birlik amacıyla değerlere karşı ihtiyaçın artması devamında ilgiyi getirmiştir.1960'lı dönemde meydana gelen çalışmalardan sonra 1970'li dönemde değerler eğitimi farklı ÷lkelere yayılarak genişleme fırsatı bulmuştur (Tokdemir, 2007). 1980-1990 yılları arasında geleneksel olarak sorumluluk gibi aile gibi konular ön plana çıkmıştır. Gelişen ve değişen günümüz çağında toplumda farklı değişimler söz konusudur. Bu değişim değerlerin de önemini ortaya koymaktadır. Eğitim alanında kendini geliştiren ve sosyal psikolog gibi araştırmacıların da değer eğitimine yönelik fikir ve düşünceleri farklılaşmıştır. Buradan sonuçla değer eğitimi daha kapsamlı olan ahlak eğitimi içine girerek sürece dahil olmuş ve alan olarak daha da genişlemiştir (Yılmaz, 2022).

2.5.2. Değerler Eğitiminin Amacı ve Önemi

Türkiye'de değerler eğitimi UNESCO'nun "Yaşayan Değerler Eğitim Programı (YDEP)" kapsamında hazırlanan bir proje ile uygulanmaya başlamıştır. Böylelikle Türkiye'de 2011 ve 2012 yıllarında eğitim-öğretimde "Değerler Eğitimi" adı altında okullarda uygulanılmıştır. Değerler eğitimi okullarda yer alan müfredatlarda sıklıkla yer almakta iken son zamanlarda 19. ve 20. yüzyıllarda pozitivizm etkisiyle bilimsel bir olgunun varlığı ispatlanan bir gerçeklik olarak objektifliği, duyuların bir ifadesi olan değerlerin ise sübjektifliği şeklinde büyük bir ayrıma gidilmiştir. Müfredatta olması gereken yeri bulamayan değerler eğitimi toplumsal hayatta yaşanılan ahlaki sorunlar sebebiyle tekrardan gündeme gelmiştir (Bolat,2016). Var olan tüm toplumların belirleyici bir ahlaki değerleri mevcutken bazı toplumlarda değerler temel alınarak tüm yer alan alanlarda belirleyiciyken bazı toplumlarda sadece sosyal hayatı etkilediği gör÷lmektedir (Kaymakcan ve Meydan, 2014, s.4). Okul, aile ve toplumda bireylere aktarılması gereken başlıca temel insanı değerlerin verilmesi büyük önem taşımaktadır. Bireylere verilen eğitimlerde akademik açıdan başarılı ve temel insanı değerleri özümsemiş bireyler yetiştirilmesi amaçlanmaktadır. Eğitim kurumlarında değerlerden arındırılmış bir eğitimin veya akademik düzeyde başarının ön planda tutulduğu bir eğitimin verilmesi karmaşıklığa ve çatışmalara sebep olacaktır. Eğitim iyi bir vatandaş, toplumsal refah içerisinde yaşayabilmeyi amaçlayan bir çaba olarak ifade edilmelidir (Yazıcı, 2006).

Değerler, toplumsal hayatta yer alan olayların bireyler açısından muhakemesinde ve

almakta olduğu kararlarda önemsenen bir ölçüt olarak kullanılmaktadır. Burda yer alan değerlerin toplumlar açısından önemsenme durumları birbirlerinden farklılık göstermekte fakat ideal insan olma profili için ya atılmaya çalışılan değerler daima ön planda tutulmaktadır. Bu şekilde ideal insan profili oluşturabilme ve değerlerin ya atılabilmesi ilk olarak aile sonrasında bu görevleri yerine getirmeye çalışan kurumlar içerisinde okul yer almaktadır. Okullarda yer alan müfredatlarda zaman zaman değişikliklere gidilmiş olsa da Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 18 Temmuz 2017 tarihinde değerler eğitimine yönelik ‐on kök değer‐ vurgulanmaktadır. Bu yer alan kök değerler: ‐dürüstlük, adalet, dostluk, özdenetim, saygı, sabır, sorumluluk, sevgi, vatanseverlik, yardımseverlik‐ olmak üzere sunulmaktadır (Topal, 2019).

‐Değerler eğitimi‐ son zamanlarda sıkça duyulmakla birlikte farklı akademik çalışmalara konu olarak literatürde yer alan bir kavramdır. Son zamanlarda kullanılan bir terim olarak düşünülse de geçmiş yıllarda ‐ahlak eğitimi‐, ‐karakter eğitimi‐ şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Yaman Atalay, 2013). Değerler eğitimine yönelik birçok çalışmalar mevcutken fen bilimlerine ait çalışmaların sayıları son zamanlarda arttığı görülmektedir. Literatürde değerler eğitimine yönelik çalışmalar içerisinde Nkod yazılımı ile incelenen herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu sebeple yapılan çalışmanın literatüre katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Bu  alışmada Nkod yazılımı ile ders kitaplarında yer alan metinlerin isim köklerine ayrılmasıyla kelimelerin frekansları oluşturulmuştur. Değerler eğitimine yönelik yapılan çalışmalar göz önüne alındığında herhangi bir yazılım kullanılmaksızın analizler gerçekleştirilmiştir.

2.5.3. Değer Eğitim Yaklaşımları

Değerlerin eğitiminin benimsenmesinde farklı farklı yaklaşımlar mevcuttur. Araştırmacıların sahip olduğu bakış açılarına göre yaklaşımlar seçilmektedir. Bu seçimler yaklaşımların birbirlerinden ayrı oldukları için değil öğrencilere değer aktarım aşamasında çeşitli tekniklerle ulaştırılması amacıyla kullanılmaktadır. Değer eğitim yaklaşımlarından ilki değerleri öğrencilere doğrudan iletmek, diğeri ise öğrencilerin değerlere kendilerinin ulaşmasını sağlamak amaçlanmaktadır. Değer aktarma yaklaşımları telkin ve davranış değişirme, değer geliştirme yaklaşımları ise ahlaki muhakeme, değer analizi ve değer açıklama yöntemi olarak öne çıkmaktadır (Koltaş, 2020).

2.5.3.1. Değer aktarma/ değer aşılama/ değer telkini

Değer aşılama olarak bilinmekte olan bu yaklaşım öğütlerle bireylerin davranışlarının şekillenmesinde ve değer yargılarına yön vermektedir. Bu yaklaşım olumlu veya olumsuz pekiştirme aracılığıyla değerleri bireylere kazandırılmak amacındadır (Topkaya, 2016). Yaklaşımın kökleri daimici ve esasici felsefeye uzanmaktadır. Öğrencilerin tercihlerine göre eğitim ortamında aktif rol almadan, öğretici tarafından ya da yetişkinler tarafından öğretilenlerin direkt içselleştirme sürecine dayanmaktadır. Bu yöntemin etkililiği yaş grubuna göre değişiklik göstermektedir. Örneğin ergenlik döneminde olan bireylerin bu yaklaşımdan olumsuz etkilendiği ve yetişkinler gibi muamele görmek istemeleridir. Yaşı daha küçük çocuklar üzerinde telkin yaklaşımı ise ebeveynlerin uygulamış oldukları değerleri kendilerinin de uygulamalarıyla benimsetebilmektir (Yıldız, 2021).

2.5.3.2. Değer açıklama/ değer belirginleştirme/ değer ayrımı yaklaşımı

Değer açıklama yaklaşımı Sidney Simon ve arkadaşları tarafından geliştirilmiştir. Bu yaklaşımın temelinde yatan düşünce bireylerin kendi değerlerini ortaya çıkaramama duyusudur. Değer açıklama yaklaşımı bireylere değerleri anlama, içselleştirmesi açısından yardımcı olma bireylerin kendi değer sistemlerini oluşturmalarına yardımcı olur. Bu yaklaşımı benimseyen öğretmen, bireylerin etkinlikler ve uygulamalar yardımıyla belli değerleri onlara benimsetmeden kendi değerlerini ortaya çıkarmaları teşvik edilmektedir (Akbaş, 2008).

2.5.3.3. Değer analizi/ değer çözümlemesi yaklaşımı

Bu yaklaşım Amerikan Sosyal Bilgiler Ulusal Kurulu'nun desteği ile oluşturulmuştur. Bu yaklaşımda bireylerin karşılaşmış oldukları problemler karşısında duygusal cevaplar yerine daha çok mantıksal ve akıl yürütme yöntemleri kullanılarak bireylerin değerleri aşılama yöntemleri yerine üst düzey düşünme becerilerini kullanarak karar vermeleri sağlanmaktadır. Bu yaklaşım sayesinde bireyler karşılaşmış oldukları sorunlara çözüm üretirken mantıksal ve bilimsel düşünme becerileri geliştirerek çeşitli

çözümler bulmayı öğrenirler (Yılmaz, 2022).

2.5.3.4. Ahlaki ikilem/ muhakeme yaklaşımı

Bu yaklaşımda temel amaç adil olma değerinin içselleştirilmesi olarak ifade edilmektedir. Değerlerin gizil ya da açık bir şekilde öğretilmesinde ahlaki benlik için bilişsel, duyuşsal boyutların dengeli biçimde ilişkilendirilmesi hedeflenmelidir. Kohlberg ahlaki ikilemin ortaya çıkmasında etkin rol almaktadır. Kohlberg'e göre ahlaki değerlerin başkalarının öğütleriyle değil bireylerin kendi zihinlerinde bilişsel düzeylerine göre fikir yürütebilmesi şeklinde amaçlanmaktadır (Kaymak ve Akça, 2020). Ahlaki ikilem yaklaşımına göre öğretmenlerin bireylerin arasında değer kazandırmak amacı gütmeyen kendi iradelerini kullanmalarını destekleyecek, sorgulama yapabilmelerini sağlayacak ahlaki ilkeleri geliştirmeye çalışmaktadır (Topkaya, 2016).

2.5.3.5. Değer bilinçlendirme yaklaşımları

Bireylerin içsel muhakemesiyle kendi kararları sonucunda aktif rol alabilmekle birlikte bilinç sahibi olarak sorumluluklarının farkına varabilmesi istenilmektedir (Koltaş, 2020). Değerlerin oluşturulması ve uygulanmasında bireyleri bilinçlendirme, ahenklerin ve renklerin ortak bir çözümlenebileceği düşünce sistemine dayanır. Değer öğretimi aşamasında eğlencenin ön planda tutulması gerektiğini savunan ve değerlere karşı pozitif düşünce geliştirebilmeyi hedefleyen yaklaşımdır (Yıldız, 2021). Değer öğretimi esnasında bireylere karşı sevecen bir yaklaşımla etkinlik ve uygulamalarla değerleri kazandırmak amacı ön planda tutulmalıdır. Bu olumlu ortamda bireyler arasında birbirinin değerlerini anlaması hayat içerisinde kabul gören değerleri fark edebilmesi sağlanmaktadır (Topkaya, 2016).

2.5.4. Değerler Eğitimi ve Aile

Aile, bireylerin eğitim süreçlerinde ilk basamağı oluşturur. Ailede bireyler sosyal yaşam için en aktif şekilde etkileşim içindedir. Burda eğitimin aktarımı sırasında ailenin benimsemiş olduğu değerleri bireyler içselleştirerek öğrenmektedir. Anne ve babaya karşı duyulan sevgi, saygı ve kabullenme bireylerin yaşayarak edinmiş olduğu değerlere örnek

olarak gösterilmektedir. Bu kazanılmış değerlerin korunmasında aile son derece önemlidir (Bolat, 2016). Bireylerin yetiştirilme sürecinde aile kurumu önemli konumdadır. Bireylerin dürüst bir karakter olarak yapılanmasında ailenin desteği ve değer eğitimi birbiriyle ilişkilidir. Çocukların kişilik oluşumu, bireylerin büyüme ve gelişmelerinde sosyal duygusal olarak kendilerini ifade etmeleri desteklenmelidir. Bu süreçte aile ve değerler eğitimi yaşam boyu devam eden bir döngü şeklinde bireylere kazanımları desteklenmelidir (Dönmez ve Uyanık, 2022).

2.5.5. Değerler Eğitimi ve Okul

Bireylerin iyi bir insan, toplumsal hayatta duyarlı bir vatandaş olarak yetiştirilme sürecinde okulların görevleri büyük önem taşımaktadır. Okulların değerler eğitim sürecinde temel aktör olarak öğretmenlerin önemli görevleri bulunmaktadır. Okulların müfredatlarında yer alan programlar dahilinde açık ya da örtük bir şekilde değerler yer almaktadır. Bu yer alan değerleri öğretmenler sınıflarında gerçekleştirmekte olduğu planlı etkinliklerle ya da sınıfta oluşan herhangi bir çaba sarf edilmeden oluşan kültürel bağ ile de aktarılmaktadır (Balcı ve Yelken, 2013). Okullar da yer verilen değerler eğitiminin aktarım sürecinde toplumsal hayatta benimsenmekte olan değerlerin nesilden nesile kazandırılması büyük önem taşımaktadır. Toplumda yer alan kültürel etkileşimde, toplumun idamesinde okullarda yer alan eğitimde doğrudan ya da dolaylı bir şekilde öğretmenler tarafından aktarılması sağlanmaktadır (Yıldırım ve Demirel, 2019).

2.5.6. Değerler Eğitiminde Yaşanılan Sorunlar

Değerler eğitiminde bireyler açısından toplumsal hayatın akışında ve çeşitli eğitim kurumlarında karşılaşılan problemleri olması kaçınılmaz bir gerçektir. Bu problemlerin kaynaklarının farklı olması günlük hayatımızın her yerinde karşılaşma riskini artırarak kendini hissettirmektedir. Bu problemlerin eğitim kurumları olan okullarda etkisini göstermesi öğretmenlerin değerlerin bireylere aktarım sürecinde sınıf içi veya sınıf dışında olumsuz etki ortaya çıkarmaktadır (Pınaz, 2020). Toplumda çoğu zaman birey ve toplum arasında uyumsuzlukların olması olağan bir durum olarak karşılanmaktadır. Çünkü insani değerler ve toplumsal değerler arasında bir uyumsuzluk durumu oluşmaktadır. Bu uyumsuzluğun önüne geçebilmek adına eğitim kurumları olan okullarda kültürün ve

eğitimin temel amacı bireylerin toplumsal yaşayış içerisinde üzerine düşecek sorumlulukları yerine getirirken değerlerine de sahip çıkabilen donanımlı bireyler olarak yetiştirilmesi amaçlanmaktadır (Bolat, 2016).

2.5.7. Değerler Eğitimi ve Fen Bilimleri

Değerler eğitimi, bireylere verilen vatandaşlık ve ahlaki eğitimi oluşturarak, bireylere toplumsal olarak sorumluluk bilinci oluşturmaya amaçlar. Bireysel olarak verilen değerler eğitimi ise bireysel olarak kendi değerlerinin farkına varıp bilinçli olmasını amaçlar. Bir başka değer ise sosyal değerler eğitimi bireylerin toplumsal hayatta daha kolay yaşayabilmesinde kurumların verdikleri eğitimidir. Bu bilgilerden hareketle bireylerin hem bireysel olarak hem de toplumsal boyutta değerleri anlamasına ve içselleştirmesine destek olmaktadır. Değerler eğitiminde bireylerin karakterlerini ortaya çıkarmasında, toplumsal sorumluluklarının bilincinde olmasında ve etik değerlere göre uygun davranışlar sergilemesinde yönelik destek niteliğindedir (Yıldırım, 2019).

Değerler eğitiminde literatürde yer alan çalışmalar incelendiğinde Okul Öncesi, Hayat Bilgisi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Türkçe, Sosyal Bilgiler, Müzik ve Matematik branşlarında birçok çalışma yer almakta iken Fen Bilimlerine yönelik çok az sayıda değerler eğitime yönelik çalışmalar mevcut olduğu görülmektedir. Fen Bilimleri dersinde mevcut olan “tutum ve değerler” adı altında “kök değerler” yer almaktadır (Şentürk, 2019). Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı’nın 18 Temmuz 2017 tarihli “Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzere” bildirisiyle “Değerler ve Değerlerle ilişkili Tutum ve Davranışlar” alanında yer alan “on kök değer” ifade edilmiştir. Bu on kök değerler “dostluk, adalet, dürüstlük, özdenetim, saygı, sabır, sevgi, vatanseverlik, sorumluluk, yardımseverlik” şeklinde oluşturulmuştur (Topal, 2019).

Eleştirel düşünebilen, fen bilimleri öğrenme alanı sayesinde çözümler üretebilen, toplumsal yaşamda ihtiyaçlar doğrultusunda yaratıcı düşünebilen ve bilimsel olarak tartışmalarda fikirlerini özgürce söyleyebilen bireylerin yetiştirilmesinde değerler eğitiminin aktarımı ve fen bilimleri ile olan ilişkisi yadsınamaz bir gerçekliktir (Çepni, Bacanak ve Küçük, 2003). Değerler öğretim programları hazırlanırken, öğrencilerin kültürel yaşamları göz önünde bulundurularak, bireylerde istenilen değişimleri hayatlarına

yansıtabilmelerini, bu süreçte bireylerin ilgileri çekilerek değerleri benimsemeleri sağlanabilmektedir (Cooper, 2005).

Değerlerin öğretim programlarında öğrencilere aktarımı büyük önem taşımaktadır. Okullarda oluşturulmak istenilen ortamlarda değerler eğitiminin öğrencilere verilmesinde resmi program yeterli olmaması durumunda örtük program ile desteklenmelidir (Kaptan, 2020). Ülkemizde 2005 yılında yürürlükte olan öğretim programı öncesinde örtük bir şekilde uygulanmıştır. 2013 yılında ise değişen fen bilimleri öğretim programına göre duyuş öğrenme alanında yer alan tutum, motivasyon, değer ve sorumluluk alt başlıklarında yer almıştır (Özden, M.ve Cavlazoğlu, B. 2015). Son olarak 2018 yılından itibaren uygulamaya konulan fen bilimleri öğretim programına göre değerler eğitime yönelik “kök değerler” oluşturularak uygulanmıştır (Özdemir, 2022). Fen öğretim programında değerlerin gelişim ve değişime yapılan vurgu, bireylerin bilimsel açıdan, politik ve sosyal hayatta vermekte olduğu kararların değerlerin gelişiminde etkili olan öğrenme ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Bu öğrenme ihtiyaçlarının karşılanmasında eleştirel düşünme ve yaratıcı düşünme becerileri önem kazanarak ön plana çıkmaktadır (Herdem ve Çinici, 2021). Fen bilimleri öğretim programında yer alan kök değerlerin bireylere aktarımı sırasında fen bilimleri ders kitapları büyük önem taşımaktadır. Bu sebeple fen bilimleri ders kitaplarında yer alan değerlerin incelenerek değerlendirme yapılması gerekmektedir. Fen bilimleri ders kitaplarında yer alan değerlerin okullarda gerçekleştirilen etkinliklerle bireylere entegrasyonu sırasında davranışlara dönüştürülmesi büyük önem taşımaktadır. Bireylerin günlük hayatta karşılaşılabilecekleri problemlere karşı çözümler üretebilmesinde, bireylerin kendi yaşama tarzlarının farkına varabilmesinde değerlerin önemi yadsınamaz bir gerçekliktir. Bu şekilde değerlerin, fen bilimleri ders kitaplarında yer alan bilim insanlarının hayat tarzları, bilim üretirken yaşadıkları tecrübelerle ve fen bilimlerinin konu alanlarının ya da kavramlarının günlük hayatta yer almasıyla değerler eğitime aktarılacağı görülmektedir (Yılmaz ve Yıldırım, 2023).

2.5.8. Fen Bilimleri Kavramı

Fen bilimleri dersi doğası gereği dünyayı tanımaya yönelik düşünceler geliştirmekle birlikte toplumsal hayatta insanların ihtiyaçlarına göre bilimsel yöntem becerileri geliştirerek toplumda farkındalık oluşturmada büyük bir katkı sunmaktadır (Başar, 2023). Fen bilimlerinde yaşanan çevrede ortaya çıkabilecek olaylarda bilimsel açıdan fikir

yürütülerek toplumsal yaşamın refah düzeyinde olumlu yönde ilerleme kaydedilmesi önemli rol oynamaktadır (Kurusakız, 2023). Bilimin anlaşılabilmesinde Fen Bilimleri dersleri büyük öneme sahiptir. Fen bilimleri, bilimi anlamada, toplumların bilime karşı tepkileri ortaya çıkarmada, bireylere çözüm yolları sunmaktadır (Kurt, 2020). Gelişen ve değişen çağın ihtiyaçları hızla artmaktadır. Bu ihtiyaçların çözüm bulabilmesinde bilimin önemi yadsınamaz bir gerçekliktir. Bilimsel bilgiyi üretebilmek, toplumsal hayatta var olan ihtiyaçlara karşı çözüm yolları üretebilmek için fen bilimleri birçok alanlarda yaşamımızı etkilemektedir (Çelikbaş, 2023). Fen bilimleri, bireylerin toplum içerisinde hem biyolojik olarak var oluşunu sürdürebilmekte hem de fiziksel olarak ihtiyaçlara karşı çözüm üretebilmekte insan hayatına kolaylıklar sağlamaya çalışan bir doğa bilimidir (Yürek, 2023).

2.5.9. Türkiye’de Fen Bilimlerinin Tarihsel Gelişimi

Cumhuriyetten günümüze değin, 1924 Orta Mektep Müfredat programında Fen’in konusunu oluşturan Tabii İlimler, Fizik ve Kimya olacak şekilde tasarlanmıştır (Kalkan ve Tunç, 2020). 1931 Orta Mektepler Müfredat Programı ile Fen Bilgisi dersi ismiyle birinci kademede üç, ikinci kademede sekiz ve üçüncü kademede dokuz saat olacak şekilde hazırlanmıştır (Yurdatapan, 2011). 2018 Öğretim programına göre Fen Bilimleri dersi olarak ifade edilmektedir (MEB, 2018). XVII. yüzyıldan itibaren fen bilimleri kendini oluşturma çabaları sonucunda Felsefeden koparak fen bilimleri benliğini kazanmıştır. Fen bilimleri ders kitaplarında yer alan içeriğin ezbere dayalı bir sistemden oluşması Fen Bilimlerinin günlük hayata entegre olmasında yeterli düzeyde olmadığı anlaşılmaktadır. XVIII. yüzyıldan sonra deneye dayalı, gözlemlerin yer vermeye çalışıldığı öğretim programı yapılmaya çalışılarak uygulamaya konulmuştur. Fen bilimleri XX. yüzyıldan günümüze değin ise birey ve toplum için gerekli olan ihtiyaçların karşılanabilmesi, iletişim becerilerinin geliştirebilmesi, teknolojiyi anlayabilmesi için gerekli program içerikleri oluşturulması ön planda tutulmuştur (Sülün ve Balkı, 2009).

2.5.10. Fen Öğretim Programları

Öğretim programı, bireylere aktarılması gereken formal veya informal şekilde kazandırılması amaçlanan etkinlik ve uygulamaların hepsini kapsayan planlamadır.

Öğretim sürecinde gelişen ve değişen çağda dinamik bir şekilde öğrenme ortamları oluşturabilmek amacıyla ülkemizde fen bilimleri öğretim programı birçok kez yenilenerek değiştirilmiştir (Bakırcı ve Çepni, 2014).

İlköğretim 2000 fen öğretim programına göre 4. sınıftan 8. sınıfa kadar ilköğretim olmak kaydıyla Fen Bilgisi dersi altında 4 ders saati olarak uygulanmıştır (Düzgünoğlu, 2018). Bireylerin sorgulayıcı, problemlere karşı çözüm üretebilen, üst düzey becerilerinin ve neden sonuç ilişkisi kurabilmeleri amaçlanmaktadır. Bu öğrenme ortamında öğretmenler farklı etkinlikler ve uygulamalar sayesinde öğrencilerin gözlem, ölçüm, analiz edebilme ve yorum yapabilme fırsatı oluşturabilmelidir (MEB, 2000).

Şensoy İlköğretim 2005 Fen öğretim programına göre 2004 yılı Fen ve Teknoloji dersi öğretim programı “fen ve teknoloji okuryazarı bireylerin yetiştirilmesi” temel alınarak oluşturulmuştur (MEB, 2005). Bu öğretim programında bazı problemlerin olması nedeniyle Millî Eğitim Bakanlığı gerekli düzeltmelere karar vermiştir. Bu doğrultuda 2013-2014 öğretim döneminden itibaren 5. sınıf; 2014-2015 öğretim döneminden itibaren 3. sınıflarda başlamak üzere öğretim programı hazırlanarak kademeli olarak uygulamaya konulmuştur (Bakırcı ve Çepni, 2014).

İlköğretim 2013 Fen Öğretim programına göre tüm bireylerin fen okuryazarı olarak yetiştirilmesi temel amaç olarak ifade edilmektedir (MEB, 2013). Programında yer verilen tüm sınıflara ait 12 adet temel amaç ifade edilmektedir. Programın uygulama aşamasında 3. ve 4. sınıf seviyelerinde yapılandırılmış, 5. ve 6. sınıf seviyelerinde rehberli, 7. ve 8. sınıf seviyelerinde açık uçlu araştırma ve sorgulama ön planda tutulmuştur (Düzgünoğlu, 2018).

2018 Fen Öğretim programına göre temel amaç değerlerimiz ve yetkinliklerimizle bütünleşmiş bilgileri ve becerilerle donatılmış davranışlar sergileyebilen bireyler yetiştirmektir (Kayacan, 2022). Bütüncül bir bakış açısı oluşturulmaya çalışılan programda bireylerin öğrenme ortamlarında sorumluluklarının kendi farkına varabilmesi adına öğretmenin teşvik ve yönlendirmeleri esas alınmıştır (MEB, 2017).

Saka (2014) yaptığı çalışmasında fen ve teknoloji ile din kültürü ve ahlak bilgisi dersleri öğretim programları ve kitaplarda yer alan değerleri kıyaslamıştır. 8.sınıf

seviyesinde farklı yayınlara ait iki ders kitabı incelenmiştir. İki farklı derslerde öğretim programlarında yer alan değer ifadeleri birbirlerinden farklı olduğu fen ve teknoloji dersinde yer alan öğretim programı “tutum ve değerler” göz önünde bulundurularak değer ifadeleri oluşturulmuştur. İki ders için tespit edilen değerler karşılaştırılarak on adet değer ortak olduğu, bu ortak değerlerin ders kitaplarına nasıl entegre edildiği incelenmiştir. Çalışmanın sonucuna göre iki dersten de ortak olan değerlerin farklı olduğu hatta karşıt anlamlı şeklinde yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Koltaş (2020) araştırmasında 2018 yılında revize edilen ortaöğretim kimya, fizik ve biyoloji dersi öğretim programlarına göre hazırlanmış ders kitaplarını incelemiştir. Çalışmada 2017-2018 öğretim döneminde programda belirlenmiş dürüstlük, adalet, özdenetim, dostluk, sabır, sevgi, saygı değerleri açısından analiz edilmiştir. Çalışmada 12 ders kitabı incelenmiştir. Çalışmada en fazla rastlanılan değer vatanseverlik, en az rastlanılan değer dürüstlük ve adalet değerleridir. En fazla değer yer verilen ders ise biyoloji şeklinde tespit edilmiştir.

Literatürde fen bilimleri dersinde yer alan kitaplar değer ifadeleri kapsamında analiz edilmiştir fakat analiz edilme sürecinde herhangi bir uygulama olmaksızın değer ifadeleri tespit edilmiş olduğu görülmektedir. Çalışmamızda farklı yayınlardan oluşan sekiz adet ders kitabı Nkod yazılımı yardımıyla analiz edilerek değer ifadeleri tespit edilmiştir. Bu çalışmamızda kelimelerin frekans listeleri oluşturulurken Türkçe doğal dil işleme kütüphanesinden olan Zemberek projesinden faydalanılarak Doç.Dr.Ahmet Yavuz tarafından geliştirilen Nkod uygulaması yardımıyla analizler gerçekleştirilmiştir. Nkod yazılımı ile ders kitaplarında yer alan metin ve etkinlikler değer ifadeleri içeren kavramlara ulaşabilmek için metin ve etkinlikler isim köklerine ayrılarak kelimelerin frekans listeleri oluşturulmuştur.

Nkod yazılımından yararlanılarak oluşturulan örnek tez çalışmaları;

Kuzucu (2023), yaptığı tez çalışmasında 2000, 2005, 2013 ve 2018 fen öğretim programlarına göre hazırlanan MEB tarafından kabul edilen 22 ders kitabını incelemiştir. Çalışmasında son yirmi yıl içerisinde fizik ünitelerindeki değişimi otomatik metin analizleri ve makine öğrenimi ile tespit edip TF-IDF (Terim frekansı- Ters doküman frekansı) istatistiği yardımıyla dokümanlar arası ortak olan ve farklılaşan kelimeleri analiz etmeyi amaçlamıştır. RStudio ve Nkod yazılımı kullanarak gerçekleştirilen bu çalışma sonucunda 2000 dokümanının diğer dokümanlardan farklılık gösterdiğini ve 2005, 2013 ve

2018 dokümanlarının birbirine daha çok benzediğini tespit etmiştir. Bunun yanında Türkçe doğal dil işleme ve TF-IDF gibi yöntemler aracılığıyla programlar ya da dokümanlar arası değişimlerin büyük verilere kullanılarak ortaya konulabileceğini göstermiştir.

Düzgün (2024), yaptığı çalışmada MEB tarafından kabul edilen ortaöğretim kimya dersi 9. ve 10. sınıf seviyelerine ait sekiz adet ders kitabını incelemiştir. Çalışmada fen bilimleri ders kitaplarında yer alan maddenin doğası konu alanında yer alan üniteler ile 9.ve 10. sınıf kimya dersi kitaplarında bulunan üniteler ile otomatik metin analizi yöntemleri ile tespit edilmiştir. Çalışmada kimya ünitelerindeki değişimi otomatik metin analizleri ve makine öğrenimi ile tespit edip TF-IDF (Terim frekansı- Ters doküman frekansı) istatistiği yardımıyla dokümanlar arası ortak olan ve farklılaşan kelimeleri analiz etmeyi amaçlamıştır. RStudio ve Nkod yazılımı kullanılarak gerçekleştirilen bu çalışma sonucunda farklı eğitim düzeylerinde yer alan ders kitaplarında oluşturulan benzerlik ve farklılıkların belirlenebileceğini göstermiştir.

Bahar vd. (2018), program göz önüne alındığında fen-teknoloji-toplum-çevre (FTTÇ) alanına eklenen mühendisliğin “Fen, Mühendislik ve Girişimcilik Uygulamaları” şeklinde yeni bir alan ortaya konulduğunu belirtmiştir. Bu alanda üniteye yer alan konulara göre bireylerin günlük yaşamda karşılaşılan sorunlara çözüm şekliiden ürün tasarımları beklenmektedir (Karaca, 2019; MEB, 2018). Buradan yola çıkarak 2005 ve 2013 yıllarında yer alan programlardan farklı olarak mühendisliğin eklenmesiyle STEM uygulaması yer almış, bu uygulama sayesinde disiplinler arası yaklaşım, ürün tasarlama eklenerek oluşturulmuştur. (Bahar vd., 2018).

Deveci (2018), 2018 Fen Bilimleri öğretim programında yer alan amaç, öğretim yöntem ve teknikler gibi özelliklere bakıldığında önceki programdan pek bir fark içermediğini ancak daha tutarlı olabildiğini gözlemlemiştir. Bakaç (2019) ve Başar ve Demiral (2020), çok fazla olmayan farkların ise ünitelerin adları, sayıları, sıralamaları ve sürelerinde olduğunu belirtmiştir. Bu farklardan öğrenme alanı kavramı değiştirilip konu alanı kavramının kullanılmasını ifade etmiştir. 2018 öğretim programında yer alan her sınıf kademesinde 7 konu alanına yer verilmiş, en çok fiziksel olaylar konusu yer almış ve her sınıf seviyesinde dünya ve evren konu alanları ile başlanmıştır (MEB, 2018). Bakaç (2019), Fen bilimleri dersinin isminin değiştirilmeyip önceden var olanın devamı niteliğinde olması önceki programlardan farkı fen, mühendislik ve girişimcilik bölümünün

eklenmesi vurgulanmıştır. Özcan ve Koştur (2019) kazanımlarda azalmaya gidilmiş olmakla birlikte 2013 programına göre daha sadeleştirilmiş olduğu görülmektedir. 2018 Fen Bilimleri öğretim programında yer alan temel amaçlardan birisi de fen okuryazarı olarak bireyleri yetiştirebilmek ve bilimsel süreç, sorgulama, sorumluluk sahibi olabilme, yaratıcı düşünebilme gibi becerileri kazandırmayı hedeflemiştir (MEB, 2018).

Tablo 8

2018 Fen Bilimleri öğretim programı içerik boyutu (MEB, 2018).

Bilgi	Beceri	Duyuş
Dünya ve Evren	Bilimsel Süreç Becerileri ve Yaşayış	Tutum
Canlılar ve Hayat	a) Analitik Düşünme	Motivasyon
Fiziksel Olaylar	b) Karar verme	Değerler
Madde ve Değişim	c) Girişimcilik	a) Evrensel Değerler
Fen ve Mühendislik	d) Yenilikçi Düşünme	b) Milli ve Kültürel Değerler
Uygulamaları	e) İletişim	c) Bilişsel Etik Değerler
	f) Takım çalışması Mühendislik ve Sorumluluk Tasarım Becerileri	
FMTTÇ		
	Sosyo-Bilimsel Konular	
	Bilimin Doğası	
	Fen, Mühendislik ve Teknoloji İlişkisi	
	Bilimin ve Teknolojinin Toplumla İlişkisi	
	Sürdürülebilir Kalkınma Bilinci	
	Fen ve Kariyer Bilinci	

2018 Fen Bilimleri öğretim programında yapılan değişiklikler doğrultusunda önceki programdan farklı olarak “Değer Eğitimi” alanına yer verilerek ön planda tutularak okullarda ders içeriklerinde yer alan etkinliklerin öğrencilerin değerleri içselleştirmesine katkı sağlayacağına değinilmiştir (Yılmaz, 2022). Bu programda içerik boyutundan sonra değerler ve yetkinlikler ön planda tutulmuştur. Öğretim programında yer verilen kök değerler “Dostluk, adalet, dürüstlük, özdenetim, saygı, sabır, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik” olarak belirlenmektedir (Düzgünoğlu, 2018). Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı’nın 18 Temmuz 2017 tarihli “Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzere” bildirisiyle “Değerler ve Değerlerle ilişkili Tutum ve Davranışlar” alanında yer alan “on kök değer” ifade edilmiştir. Bu on kök değerler “Dostluk, adalet, dürüstlük, özdenetim, saygı, sabır, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik” şeklinde oluşturulmuştur (Topal, 2019). 2018 eğitim öğretim döneminde

düzenlenen fen bilimleri öğretim programına göre matematik, teknoloji ve mühendislikle iç içe getirilmesiyle bireylerin disiplinler arası etkileşim kurabilmeleri hedeflenmektedir. Bu programda disiplinler arası etkileşim kurmada bireylerde meydana gelebilecek belirli değişiklikler oluşturma amacıyla rutin yaşantılarında bilgiyi özümseyebilen, eleştirel fikir üretebilen, empatik düşünme becerisi sergileyebilen davranış göstermeleri hedeflenmektedir (Kayacan, 2022).

2.6. İlgili Araştırmalar

Eğitim öğretim süreçlerinde materyal olarak öğretmenlerin derste konuları anlatırken yardım aldıkları, açık ve anlaşılabilirliği kolaylaştıran unsur olarak ders kitapları büyük önem taşıyan materyaldir. Buradan da anlaşılacağı üzere ders kitapları derste daha planlı ve düzenli bir akışın sağlanmasında kazanımların uygulanmasında derste ayrılmaz bir parça olmuştur (Koltaş, 2020). Türkiye’de mevcut olan ders kitapları Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafınca belirli komisyonlarda kontrolü sağlanarak uygunluğu kabul görüldüğü takdirde “Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) ders kitapları ve eğitim araçları yönetmeliği” tarafından değerlendirilerek yürürlüğe konulmuştur. Bu yönetmelikle öğrencilere kitaplar kolaylıkla ulaşmalı, herkes kullanabilmeli, öğrencilere uygun metinler ve görsellere yer verilmeli, açık ve anlaşılır bir dille yazılmalı ve konular homojen dağılmalıdır.

Fen Bilimleri kapsamında değerler eğitiminin uygulanması, ders kitaplarının öğrencilere aktarılmasıyla ilgili farklı çalışmalar literatürde yer almaktadır. Fen ders kitaplarında verilmekte olan etkinlik ve uygulamaların öğretim programında yer alan değerler açısından uyumlu olması büyük önem taşımaktadır. Bu yer verilen etkinlik ve uygulamaların Fen bilimleri ders kitaplarında yer alması öğretmene büyük kolaylıklar sağlamakla birlikte öğrencilere değerlerin entegresinde oldukça önemlidir. Hayat Bilgisi, Sosyal Bilimler, Türkçe ve Görsel sanatlar branşlarında yer alan çalışmaların var olması fakat Fen Bilimleri alanında değerler eğitime yönelik çalışmaların yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir. Son zamanlarda Fen Bilimlerine ait çalışmaların daha çok arttığı görülmektedir (Şığva, 2024).

Allchin (1999) çalışmasında, fen bilimlerini mevcut değerler eğitiminden farklı olarak ele almıştır. Bilimsel içeriklerin değerlerden arınmış olmayacağı yadsınamaz bir gerçekliktir fakat bilimin değerler penceresinden bakıldığında nesnel bir model olarak

ortaya çıkardığını ifade etmiştir. Fen bilimleri dersi öğretmenlerinin bilimin ve değerlerin arasındaki o ilişkiyi anlayabilen, bilimsel ifadeleri öğrencilere daha anlaşılır ve açık bir biçimde aktarmada etkili olabileceklerini ifade etmiştir.

Holstermann ve Bögeholz (2007) çalışmasında lise kademesinde yer alan öğrencilerin cinsiyetlerine ve özel ilgi-isteklerine göre fen bilimlerine karşı ilgileri araştırılmıştır. Öğrencilerin ilgilerine göre en fazla ve en az şekilde 10 konu incelenmesi sonucunda öğrencilerin fen konularına göre ilgilerinin değişikliğinin sebebini cinsiyetler olduğu ortaya çıkartılmıştır. Erkek öğrencilerin adrenalini yükseltecek durumlarda etkin rol oynaması kız öğrencilerinin ise daha ziyade farkındalık oluşturabilen konularda etkin olduğu tespit edilmiştir.

Demircan (2010), 2005 yılında oluşturulan Türk Edebiyatı dersine ait öğretim programına göre üç adet ders kitabı araştırılmıştır. Bu çalışmada kullanılan değer inceleme formuyla değerler belirlenerek tespiti yapılmıştır. Ders kitaplarının inceleme sonuçlarına göre en fazla sevgi sonra estetik değerine ulaşılmıştır.

Külünkoğlu (2010) araştırmasında ilköğretim birinci kademedeki kullanılmak üzere Türkçe dersi kitaplarının değer eğitime göre ilişkisini incelemiştir. 2009-2010 yılları arasında 15 adet Türkçe dersine ait kitapta yer alan metinler değerlendirilmiştir. Araştırmada elde edilen veriler doğrultusunda metinlerde yer alan bağımsızlık ve misafirperverlik gibi Türk kültürüne ait değerlerin yeterli düzeyde yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Ders kitaplarında yer alan değerlerin daha çok zorunlu olan temalara yer verilerek değerler eğitime yönelik metinlerin oluşturulmadığı sonucuna varılmıştır.

Kaygana, Yapıcı ve Aytan (2013) çalışmasında 6-8. sınıf seviyelerinde Türkçe dersinde okutulan ders kitaplarında yer alan metinlerde değerlerin ne düzeyde ele alındığı araştırılmıştır. Varılan analiz sonuçlarına göre ders kitaplarında yer alan metinlerde değerler eğitime yönelik ilişkisinin dikkate alınmadığı ve bundan dolayı metin ve kazanımlar arasında uyumun olmadığı tespit edilmiştir.

Deniz ve Karagöl (2018) yaptığı çalışmasında Türkçe branşına ait ders kitaplarında yer alan metinlerin değerler eğitimi açısından ilişkisi araştırılmıştır. İncelenen beş kitap sonucunda değerlere az değinildiğin veya değinilmeyen değerlerin olduğunu belirtmiştir.

Hazım (2019), 2018 yılı ğretim programında yer alan değerlere göre türk dili ve edebiyatı ders kitaplarını incelemiştir. Bu incelemeler doğrultusunda ğretim programında yer alan kök değerler göz önüne alınarak gerçekleştirilen araştırmada 42 adet metinden 374 tane değer tespiti yapmıştır. Araştırma sonucuna göre metinlerde en sık rastlanılan değerin sevgi olduğunu en az rastlanılan değerin ise yardımseverlik olduğunu belirtmiştir.

Demirhan İşcan ve Senemoğlu (2019) araştırmasında ilkokul kademesinden 4. sınıfta öğrenim gören bireylerde iyilikseverlik ve evrensellik değerlerine göre oluşturulmuş değerler eğitiminde yer alan programlarında öğrencinin davranışlarını ve duyuşsal alan özelliklerine olan etkisi tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre deneysel ortamda bulunan öğrencilerin kontrol alanında olan öğrencilere olumlu davranışlar sergilediklerine tespit edilmiştir.

Koltaş (2020) araştırmasında 2018 yılı ortaöğretim fizik, kimya ve biyoloji derslerinde yer alan ğretim programlarına göre hazırlanmış ders kitaplarının analizleri gerçekleştirilmiştir. 2018 ğretim programında yer alan değerlerden yola çıkarak analizler yapılmıştır. Bu analizler doğrultusunda en sık rastlanılan değerin vatanseverlik olduğu en az rastlanılan değerin ise adalet olduğu görülmektedir.

Yılmaz ve Kıran'a ait (2023) fen bilimleri ders kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi ile ilgili çalışmaların arttırılması gerektiği görülmektedir. Bu kapsamda Fen bilimleri ders kitaplarında yer alan çalışmaların fen bilimleri ğretim programında yer alan kök değerler açısından incelenerek değerlendirilmesi ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır.

şığva (2024) alışmasında ilkokul 3 ve 4. sınıf fen bilimleri ders kitabının kök değerlerle ilişkisi incelenmiştir. Araştırma sonucuna göre kitapların kök değerler bakımından ünitelere göre dağılımları değişiklik gösterdiği tespit edilmiştir. 3 ve 4. sınıf fen bilimleri ders kitapları incelendiğinde en fazla rastlanılan sorumluluk değeri, en az ise adalet değeri yer almaktadır.

zkan (2017) araştırmasında 2016-2017 yıllarında MEB ile belirlenmiş özel yayınevi tarafından 3. sınıf kademesinde hayat bilgisi ders kitabı incelenmiştir. Betimsel analiz yönteminin kullanılmasıyla birlikte NVIVO 10 programı da kullanılmıştır. Program

sayesinde ders kitaplarında yer alan metinler analiz edilmiştir. Çalışma sonuçlarına göre en fazla yer alan değerin sevgi, en az yer alan değerin ise sabır olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Hatay Uçar (2019), 2018-2019 yıllarından itibaren 5 yıl kullanımına uygun şekilde hazırlanan hayat bilgisi ve sosyal bilgiler branşlarına ait ders kitapları incelenmiştir. 1. 2. ve 3. sınıf kademesinde hayat bilgisi dersi, 4. sınıf kademesinde ise sosyal bilgiler dersine ait öğretim programlarına göre belirlenen kök değerlerin dağılımları incelenmiştir. Çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada yer verilen değerlerin açık ve anlaşılır olması adına doküman inceleme formu kullanılarak tespitler yapılmıştır. Çalışmada güvenilirliği arttırmak amacıyla iki okuyucu ve bir uzman eş zamanlı şekilde inceleme gerçekleştirilmiştir. İnceleme sonuçlarına göre en fazla yer alan değerin sorumluluk olduğu, en az yer verilen değerin yardımseverlik olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ders kitaplarında incelemeler sonucunda değer aktarımında en etkili metinler yoluyla, en az ise sorular yoluyla gerçekleştiği görülmektedir.

Şahin (2015) araştırmasında ilkokul 4. sınıf kademesinde Türkçe dersi kitaplarının kültürel değerlerle ilişkisi incelenmiştir. Uzman görüşleri alınmasıyla birlikte kültürel değerler listesi oluşturulmuştur. Listede yer alınan kültürel değerler dâhilinde ders kitaplarında yer alan metinlerin ne oranda yansıtıldığı araştırılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre kültürel değerler; dil, tarih ve vatandır. Ders kitaplarında en fazla rastlanılan dil ve vatan unsurlarıdır. Araştırmanın bir diğer sonucuna göre kültürel değerlerin ders kitaplarında yer alan temalara göre dağılımları incelendiğinde yeterli düzeyde olduğu fakat dil unsurunun diğerlerine göre daha çok yer aldığı belirtilmiştir.

Gereken (2018) araştırmasında 5. sınıf kademesinde Türkçe dersi kitaplarında bulunan atasözlerinin değerlerle ilişkisini incelemiştir. 2017-2018 yılında kullanılmakta olan 5. sınıf kademesinde Türkçe dersi kitabında yer alan atasözlerinin öğretim programıyla belirlenen değerlerle ilişkisi incelenmektedir. Araştırma sonucuna göre kitapta 27 tane atasözü tespit edilmiş ancak 18 tanesi değerlerle ilişkili olduğu ifade edilmiştir.

Acar ve Kasap (2020) çalışmasında ortaokul düzeyinde biyoloji dersi kitaplarının değerler eğitimi ile ilişkisini incelemiştir. Bu amaçla 9,10,11 ve 12. sınıf kademesinde yer alan biyoloji ders kitaplarının incelenmesiyle birlikte değerlerin sınıf seviyelerine, konu ve

üniteye göre dağılımları yapılmıştır. Çalışmada 2018-2019 yıllarına ait dört ders kitabı analiz edilmiştir. Oluşturulan veriler doküman analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Sonuca göre biyoloji dersi kitaplarında en çok yardımseverlik ve vatanseverlik değerine rastlanmıştır. Kitaplarda yer alan değerlerin programda yer alan on kök değeri tamamını yansıtmamaktadır. Değerlerin sınıf seviyelerine ve konu alanlarına göre sabit bir dağılım oluşturmadığı ve değerlerin ilişkilendirilmesinde öğreticilik ve tavsiye ön planda tutulduğu görülmüştür.

Koster ve Regt (2020), bilim ve değer alanlarında düşünmenin lisansüstünde yer alan bilim eğitime eklenmesi hususunda araştırmalar gerçekleştirmiştir. Özellikle, bilim ve değer alanlarında son felsefi düşüncelerin biyoloji dersi öğrencilerine katkı sağlama amacıyla bireylere kendi değerlerini ifade etmelerinde yardımcı olmak ve onlara düşünme imkânı sağlamak amacıyla “Çatışma Odaklı Öğrenme Modeli (DOLM)’ni sunmuştur.

Polat ve Atalay’ın (2021) araştırmasında 2020-2021 yılları arasında ilkokul 3. ve 4. sınıf kademelerinde yer alan fen bilimleri ders kitaplarındaki değerler incelenmiştir. Nitel araştırmada doküman analiziyle birlikte betimsel içerik analizi kullanılarak veriler toplanmıştır. Araştırma sonucuna göre ders kitaplarında yer alan değerlerin belli bir düzende olmadığı ve yeterince değer ifadesi içermediği sonucuna ulaşılmıştır.

Yılmaz ve Yıldırım (2023), çalışmasında fen bilimleri dersine ait ders kitaplarını değerler açısından incelemiştir. Araştırmanın sonucuna göre en fazla verilen sorumluluk değeri, en az verilen dürüstlük değeri olduğu belirtilmiştir. Fen bilimlerinde yer alan ders kitabındaki değerler, 2018 yılında fen bilimleri öğretim programının içeriğinde yer alan 10 kök değer doğrultusunda detaylıca incelenmiştir. Değer inceleme formunun kullanılmasıyla birlikte veriler oluşturulmuştur. Fen bilimleri ders kitabında toplam 671 adet değere ulaşılmış, en fazla rastlanılan sorumluluk değeri, en az rastlanılan ise dürüstlük ve sabır değerleridir. 3, 4 ve 5. sınıf ders kitaplarında dürüstlük değeri kullanılmamış olmakla birlikte değerlerin sınıf seviyelerine ve konu alanlarına dağılımı yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir. Bu araştırma mevcut tez çalışmasıyla ulaşılan değerlerin benzerlik gösterdiği fakat incelenen ders kitapları sınıf seviyeleri ve öğretim yılları birbirlerinden farklılık göstermektedir. Mevcut tez çalışmasında, Nkod yazılımıyla metin ve etkinliklerin değerler bakımından kelime frekans listeleri oluşturularak tablo ve grafikler elde edilmesi literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yılmaz ve Kıran (2023), çalışmasında fen bilimleri ders kitaplarında yer alan metinlerin kök değerler ile ilişkisini incelemiştir. 2020-2021 yıllarında 5, 6, 7 ve 8. sınıf kademelerinde var olan fen bilimleri ders kitapları analiz edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın bulguları göz önüne alındığında programda yer alan değerlerin hepsine yer verildiği fakat sınıflara ve ünitelere göre dengeli bir dağılımın gerçekleşmediğine ulaşılmıştır.

Tok (2019) araştırmasında sınıf öğretmenlerinin fen bilimleri dersinde yer alan değer eğitime karşı görüşlerini incelemiştir. Araştırmada 2018-2019 öğretim döneminde Ankara ve merkez ilçesinde bulunan okullarda çalışmakta olan 16 sınıf öğretmeniyle gerçekleştirilmiştir. Öğretmenlerin altısı özel, onu ise devlet okulunda çalışmaktadır. Araştırmacıların geliştirmiş olduğu yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Çalışma sonucunda özel okul ve devlet okulunda çalışmakta olan öğretmenlerin değer eğitimi kapsamında farklı düşüncelere sahip olduğu, öğretmenlerin kök değer konusunda bilgi sahibi olmadığı, kök değerleri temel değer olarak benimsendiği ve fen bilimleri dersinde değerler eğitiminin uygulanabilir olduğu şeklinde görüşlerine ulaşılmıştır.

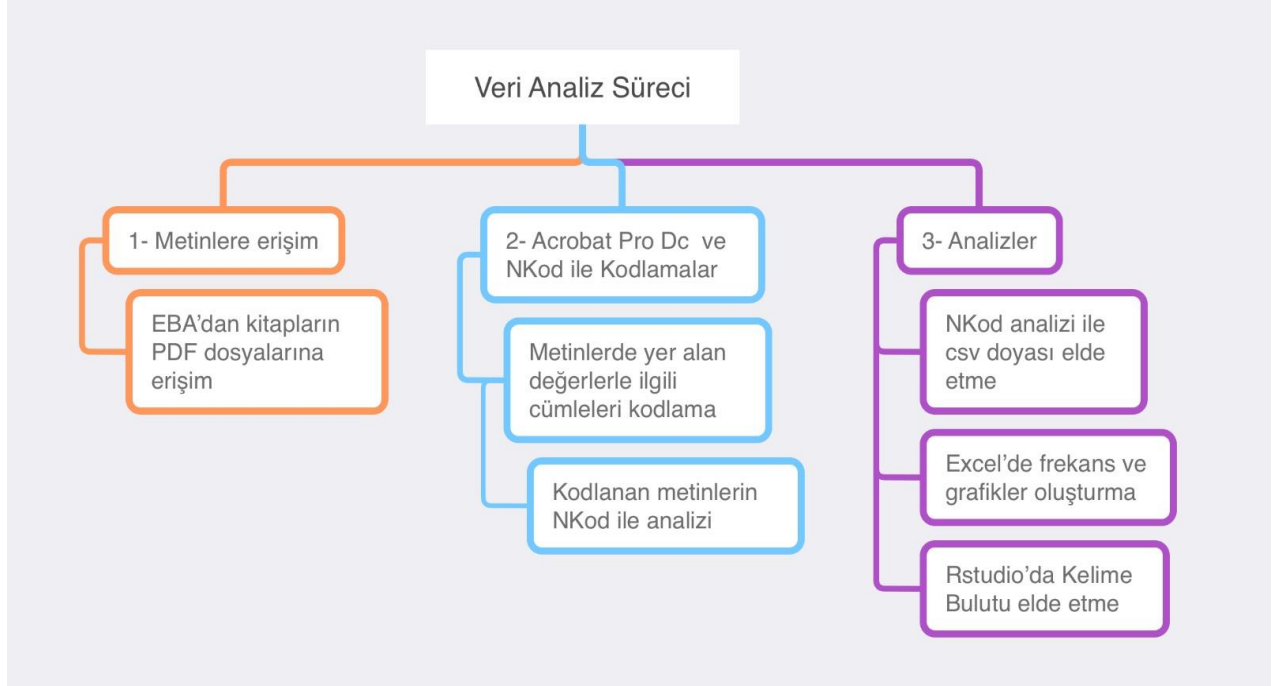
III. BÖLÜM

YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde kullanılan araştırmanın modeli, örneklem, verilerin toplanması, veri analizine dair bilgilere yer verilmiştir. Araştırmada fen bilimleri ders kitapları betimsel analiz yöntemi kullanılarak 2018 yılı fen bilimleri öğretim programında yer alan on kök değer temel alınarak analiz gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda aşağıda yer alan şekil 1’de verilerin nasıl elde edildiği ve elde edilen verilerin analizleri gösterilmiştir. Analiz sürecinde metinlere erişim, metin dosyaları elde etme ve Nkod analizleri şeklinde üç temel aşama ile oluşturulmuştur.

Şekil 1

Veri Analiz Süreci



3.1. Araştırma Modeli

3.1.1. Nitel Araştırma

Toplumsal hayatın oluşumunda temel faktör bireyin tercihleri ve davranışları

olmaktadır. Nitel araştırma toplumsal hayat içerisinde gerçekleşen olayların ve belirli algıların birlikte olduğu çevrede gerçek ve bütüncül bir şekilde çözümlemeyi hedefe alan bir yaklaşım çeşididir (Yılmaz, 2022).

Ortaokul fen bilimleri ders kitaplarında yer alan etkinlikler ve metinlerin öğretim programında yer alan on kök değer bağlamında incelenmesiyle oluşturulan bir çalışmadır. Çalışma dokümanların incelenmesi, belli bir kriter doğrultusunda bilgiler içeren belge veya kitapların analiz edilmesini sağlayan nitel bir araştırmadır (Teker ve Ellez 2022). Bu çalışmada nitel bir yöntem kullanılarak veriler, analizler ve gözlemler betimsel analiz yöntemi kullanılarak elde edilmiştir.

3.1.2. Doküman Analiz

Yazılı evraklar, görsel ya da işitsel belgeler, kitaplar, dergiler basılı olan ya da elektronik materyaller ve tüm belgelerin incelenmesinde hiçbir müdahale olmaksızın şeffaf bir şekilde yorumlama yöntemidir. Araştırmacı bireylerin belirlenen konu üzerinde yapmak istediği analizler için oluşturulması gereken verilere örnek olarak kitaplar vb. kaynaklar verilebilir (Kıral, 2020).

Okutulması tavsiye edilen fen bilimleri ders kitaplarında yer verilen metin ve etkinliklerin öğretim programlarında yer alan on kök değer bağlamında incelenmesinde doküman analizi yöntemi kullanılmaktadır. Araştırmada doküman analizi yöntemini gözlem ve görüşme ile birlikte kullanılabilir. Doküman analizinde oluşturulacak verilerin kaynağı büyük önem taşımaktadır. Verilerin alındığı kaynakların asıl olup olmaması belirlenmelidir (Koltaş, 2020). Bu sebepten ötürü araştırmada Millî Eğitim Bakanlığı okutulması tavsiye edilen ortaokul fen bilimleri ders kitapları doküman analizi yöntemiyle incelenmiştir.

3.1.3. Betimsel Analiz

Dokümanların incelenme sürecinde belirli tema ve kategorilere bağlı kalındığı için çalışmada betimsel analiz yöntemiyle veriler analiz edilmiştir. Bu yöntem ile elde edilen veriler, önceden belirlenmiş olan temalara göre yorumlanır ve sistematik bir şekilde betimlenir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu amaçla seçilen ders kitapları Koltaş (2020)'ın değerler değerlendirme ölçeğinde yer alan tema ve kategorilerden yararlanılarak bir uzman

ve iki araştırmacı tarafından ortaklaşa belirlenmiş kodlar dikkate alınarak fen bilimleri ders kitapları öğretim programında yer alan on kök değerlerle ilişkilendirilerek analiz edilmiştir.

3.1.4. Ders Kitaplarının Analizi

Araştırma 2022-2023 eğitim öğretim döneminde EBA platformu üzerinde bulunan okutulması tavsiye edilen ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf seviyelerine ait farklı yayınlardan oluşan 8 adet fen bilimleri ders kitapları on kök değer açısından Nkod ile incelenmiştir. Araştırmada incelenen ders kitaplarının sınıf düzeyleri, basım yılları ve sayfa sayıları aşağıda yer alan tabloda belirtilmiştir.

Tablo 9

EBA’ da Yer Alan Fen Bilimleri Ders Kitapları

Sınıf	Ders Kitabı	Basım Yılı	Sayfa
5	A1	2023	232
5	B1	2019	223
6	A2	2023	272
6	B2	2023	252
7	A3	2021	247
7	B3	2023	254
8	B4	2023	272
8	B5	2019	292

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından ders kitabı olarak fen bilimleri dersi öğretim programına uygun hazırlanan ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf seviyelerinden birbirlerinden farklı yayınevine ait toplamda 8 adet ders kitabı incelenmiştir.

3.2. Örneklem

Araştırmada 2022-2023 eğitim öğretim döneminde MEB tarafından okutulması tavsiye edilen fen bilimleri 5, 6, 7 ve 8. sınıf seviyelerine ait 8 adet ders kitabı araştırmanın örneklemine oluşturmaktadır. Bu araştırmanın dokümanı yani ders kitapları Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Bilişim Ağı (EBA) platformu üzerinden erişimde olan fen bilimleri ders kitapları, öğretim programında yer alan on kök değer bağlamında metinler ve etkinlikler

Nkod ile analiz edilerek inceleme gerçekleştirilmiştir.

3.3. Verilerin Toplanması

Literatürde yapılan araştırmalar sonucunda fen bilimlerine ait ders kitaplarının değerler eğitime sağlamış olduğu katkıyı araştırabilmek adına Koltas (2020)'ın hazırlamış olduğu “Değerler Değerlendirme Ölçeği” uygulanarak analiz yapılmıştır. Bu ölçeği kullanmadan önce araştırmacı ile iletişime geçilerek gerekli izinler alınmıştır. Koltas (2020) çalışmasında kullanmış olduğu ölçeği MEB 2017 biyoloji, fizik, kimya branşlarından öğretim programında yer alan değerler eğitimi altında yer verilen değer kavramları, tutum ve davranışlar kullanılarak bir değer ölçeği geliştirmiştir ancak 2018’de tutum ve davranış alanı çıkarılarak kök değerler bağlamında ölçeği revize etmiştir. Koltas (2020) değerler ölçeğinin hazırlama aşamasında değerler eğitimi uzmanlarından faydalanarak ölçeği oluşturmuştur. Bu uzmanlar farklı branştan öğretmen ve üniversitede çalışan öğretim üyeleridir. Değerlendirme ölçeğini inceleyen uzmanlar, bazı düzeltmeler yaparak tavsiyede bulunmuşlardır. Dönütlerin geliştirilmesi için çalışmalar yapılarak ölçek için gerekli düzenlemeler yapılmış ve değerler ile ilgili alt boyutlar geliştirilmiştir. Araştırma için gerekli düzeltmelerden sonra ölçek hazırlanmıştır.

Bu çalışmada kullanılan değerler değerlendirme ölçeği aşağıda verilmiştir.

Tablo 10

Değerler Değerlendirme Ölçeği

DEĞERLER	ALT BOYUT
ADALET	Adil olma
	Eşit Davranış
	Görevde Eşit Paylaşım
DOSTLUK	Arkadaşlara destek olma
	En iyi arkadaş ile güven bağı kurma
	Grup çalışmasında bulunmak
DÜRÜSTLÜK	Doğru sözlü olmak
	Sözünde Durmak
	Güvenilir olma
	Açık ve anlaşılır olma

	Etik olma
ÖZDENETİM	Davranışları kontrol edebilme
	Sorumluluk sahibi olabilme
	Kendini sorgulayabilme
SABIR	Tahammül etme
	Anlayışlı olmak
	Azimli olmak
SAYGI	Başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu
	İnce düşünceli olmak
	İnsana, doğaya değer verme
	Hak ve özgürlüklere değer verme
SEVGİ	İnsanlara karşı duyulan ilgi, bağlılık duygusu
	Doğaya sevgi duyma
	Fedakârlık yapma
	Ülkeye sevgi duymak
	Şefkatli olmak
SORUMLULUK	Bireyin kendine karşı sorumlu olması
	Ailesine karşı sorumlu olma
	Doğaya karşı sorumlu olma
	Ülkesine karşı saygılı olma
	Kurallara karşı sorumlu olma
VATANSEVERLİK	Bireyin ülkesine karşı duyduğu sevgi ve bağlılık
	Kültürel mirasın farkında olma
	Kaynakları bilinçli kullanma
	Üretken olma
YARDIMSEVERLİK	İnsanlara, doğaya merhametli olma
	İnsanlara yardım etme
	İnsanlık yararına çalışmak

Kaynak: Koltaş, 2020.

3.4. Verilerin Analizi

Verilerin analiz sürecinde araştırmada 5, 6, 7 ve 8. sınıf seviyelerinden sekiz (8) adet kitap incelemesi gerçekleştirilmiştir. Kitaplar ayrı ayrı baştan sona 10 adet kök değer ve alt

boyutları ve kodlar dikkate alınarak iki araştırmacı ve bir uzman ile Adobe Acrobat Pro DC yazılımı kullanılarak kodlanmıştır. Daha sonra bu kodlamalar Nkod yazılımına pdf formatında yüklenmiştir. Nkod aracılığıyla kodlamalar tablo halinde .csv formatına dönüştürülmüştür. Microsoft Excel programı kullanılarak bu .csv dosyası gerekli düzeltmelerden sonra değer kodlamaları ile frekans değerleri hesaplanmıştır. Daha sonra değerler ile ilgili frekansların yüzdeleri oluşturularak grafikler elde edilmiştir. Çalışmada gerçekleştirilen ön okuma sonucunda metin ve etkinliklerde 850 adet değer yer aldığı gözlemlenmektedir. Ön okumada etkinlik ve metinlerin 246 tanesinin tekrar eden değer olarak listeye eklenmiştir. Ders kitabında yer alan etkinliğin nasıl yapıldığı ve sonuçları değerlendirelim bölümlerinde en çok tekrarlanan değer kavramları burada gözlemlenmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda tespit edilen 1250 tane aynı kök değer bulunmaktadır. Kodlayıcı ile uyumu %91,28 olmakla birlikte birbirleriyle uyuşmayan değer kavramları üzerinde her sınıf seviyelerine uygun bir şekilde üniteler bölümlere ayrılarak tablolar oluşturulmuş ve grafikler ile desteklenmiştir. Bu şekilde ders kitaplarında yer alan metin ve etkinliklerin ne oranda kök değerler ile ilişkili olduğu saptanmaya çalışılmıştır. Sonrasında her sınıf seviyesine göre değerler kodlanarak tablolar oluşturulmuştur.

3.5. Geçerlilik ve Güvenirlilik

Araştırmanın şeffaf ve bir yapıda olması ve araştırmacı tarafından oluşturulan bilgilerin doğruluğu araştırmanın geçerliliğini oluşturmaktadır. Araştırmanın farklı okuyucu ve uzmanlar tarafından detaylı bir şekilde incelenmesi araştırmanın güvenilirliğini oluşturmaktadır. Nitel araştırmada geçerlik ve güvenilirlik kavramlarının dört temel ilkeleri vardır. Bunlar; inandırıcılık, aktarılabilirlik, tutarlılık ve teyit edilebilirliktir (Koltaş, 2020). Araştırma kapsamında kodlamalar doğrudan alıntılarla desteklendi ve böylelikle inandırıcılığı sağlanmaya çalışıldı. Aktarılabilirlik noktasında literatürde bulunan bitmiş çalışmalar sonucunda elde edilen bulguların benzer çalışmalara örnek oluşturmasıdır. Bu örneğin oluşumunda ayrıntılı betimleme ve amaçlı örnekleme olmak üzere iki temel teknik kullanılmaktadır. Ayrıntılı betimleme tekniği verilerin oluşturulma sürecinde araştırmacıların fikirlerinden bağımsız olarak okuyuculara iletilmektedir (Yılmaz, 2022). Çalışmada geçerliliğin yüksek olması için ayrıntılı betimleme tekniği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda oluşturulan veriler detaylı olarak yorum katılmadan okuyuculara iletilmiştir. Yapılan araştırmanın tutarlılık boyutunda ise güvenilirliğin sağlanmasında tekrar edilebilme büyük önem taşımaktadır. Nitel araştırmalarda gerçekleşen olguların ve

olayların tekrar edilebilirliğinin uygun olamayacağı için tutarlılık kavramı daha çok kullanılmaktadır (Koltaş, 2020). Bu araştırmada aşamalar ve sorular tutarlılık kavramı dahilinde hazırlanmıştır. Araştırmanın verileri betimsel analiz sonucunda oluşturulan temalar, kategoriler ve kodlamalar bir uzman ve iki araştırmacı tarafından incelenmiştir. bu süreçte kodlayıcılar arasında uyuşmazlığı gidermede Miles ve Huberman'ın (1994)'te katkıda bulunduğu formülden $[\text{görüş birliği}/(\text{görüş birliği} + \text{görüş ayrılığı}) \times 100]$ yararlanılarak verilerin analizinin güvenilirliği %91,28 hesaplanmıştır. Kodlayıcılar arasında uyuşmazlığın temalar ile ilgili tartışmalar sonucunda görüş birliğine ulaşılmıştır. Veriler daha ayrıntılı şekilde yorumlama yapılması adına doğrudan alıntılar ile desteklenmiştir. Araştırmada hazırlanan veriler oluşturulurken teyit edilebilirliğe dikkat edilerek çalışma iki okuyucu ile incelenmiştir. Araştırmacı tarafından oluşturulan veriler ikinci okuyucu tarafından değerlendirmeye alınmıştır.

IV. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde ders kitaplarında yer alan kök değerlere ilişkin kelime frekans listeleri yardımıyla yapılan analizler yer almaktadır. Öncelikle ortaokul 5.,6.,7. ve 8.sınıf fen bilimlerine ait tespit edilen bulguların geneli daha sonra sınıf seviyelerine göre belirlenen ders kitapların analizleri tablo ve grafik şeklinde sunulmuştur.

Tablo 11

Ortaokul Fen Bilimleri Ders Kitaplarında Yer Alan Kök Değerler

Değerler	Yayınlar							
	5A1	5B1	6A2	6B2	7A3	7B3	8B4	8B5
Adalet	4	38	6	2	0	1	1	1
Dürüstlük	0	0	0	0	0	0	0	0
Dostluk	0	0	0	1	0	1	1	1
Özdenetim	0	1	0	0	1	0	0	0
Saygı	0	13	6	8	1	1	1	2
Sabır	0	0	0	0	0	0	0	0
Sevgi	0	0	0	1	0	2	0	0
Vatanseverlik	0	10	1	3	0	1	7	2
Sorumluluk	156	165	131	198	154	202	224	183
Yardımseverlik	29	20	23	37	5	15	12	26
Toplam	189	247	167	250	161	223	246	215

Tablo 11. İncelendiğinde ortaokul 5,6,7 ve 8.sınıf fen bilimleri ders kitaplarında toplam 1698 adet kök değer tespit edilmiştir. Bu değerlerden 436 tanesi 5.sınıfa ait, 417 tanesi 6.sınıfa ait, 384 tanesi 7.sınıfa ait, 461 tanesi de 8.sınıfa aittir. 5. sınıf seviyesinde A1 fen bilimleri ders kitabında toplam 189 adet değer tespit edildi. 5. sınıf seviyesinde B1 fen bilimleri ders kitabında ise toplam 247 adet değer tespit edilmiştir. 6. sınıf seviyesinde A2 fen bilimleri ders kitabı incelendiğinde toplam 161 adet değer tespit edilmiştir. 6. sınıf seviyesinde B2 fen bilimleri ders kitabı incelendiğinde toplam 250 adet değer tespit edilmiştir. 7. sınıf seviyesinde A3 fen bilimleri ders kitabı incelendiğinde toplam 161 adet

değer tespit edilmiştir. 7. sınıf seviyesinde A4 fen bilimleri ders kitabı incelendiğinde toplam 223 adet değer tespit edilmiştir. 8. sınıf seviyesinde B4 fen bilimleri ders kitabı incelendiğinde toplam 246 adet değer tespit edilmiştir. 8. sınıf seviyesinde B5 fen bilimleri ders kitabı incelendiğinde toplam 215 adet değer tespit edilmiştir. Ortaokul 5,6,7 ve 8.sınıf fen bilimleri ders kitaplarında yer alan en fazla 1413 adet ile sorumluluk değeri, en az yer alan 2 adet ile özdenetim değeridir. Kitaplarda hiç yer verilmeyen dürüstlük ve sabır değerleridir.

4.1.1. Sekiz Doküman Arasındaki Ortak Kök Değerlerin Analizi

2022-2023 Eğitim öğretim döneminde fen bilimleri öğretim programında yer alan on kök değer bağlamında fen bilimleri 5,6,7 ve 8.sınıf seviyelerine ait sekiz adet ders kitabı metinler ve etkinliklerin analizleri hesaplanmıştır. Bu çalışmada tespit edilen ortak kök değerler sıralanarak bir kelime bulutu oluşturulmuştur. Tüm ders kitaplarına ait genel dağılımlar şekil 1 'de kelime bulutu olarak verilmiştir. Kelime bulutu incelendiğinde sıklıkla kullanılan değer adı büyük punto ile yazılmış ve merkezde yer almaktadır. Bu kapsamda sorumluluk değeri sıklıkla kullanılmış olup merkezde yer almaktadır. Sorumluluğa en yakın sıklıkla yer alan yardımseverlik değeridir. En az kullanılan değerler özdenetim değerleri ve bunlara ek olarak sabır ve dürüstlük değerleri ders kitaplarında kullanılmamış olup kelime bulutunda yer verilmemiştir.

Şekil 2

Ortaokul 5,6,7 ve 8.sınıf fen bilimleri ders kitaplarında yer alan değerlerin dağılımları



5,6,7 ve 8.sınıf seviyelerine ait sekiz adet ders kitabının analizi sonucunda toplam 1698 değer tespit edilmiştir. Bu değerlerin 1413 tanesi sorumluluk, 167 tanesi yardımseverlik, 53 tanesi adalet, 32 tanesi saygı, 24 tanesi vatanseverlik, 4 tanesi dostluk, 3

tanesi sevgi, 2 tanesi özdenetimdir. Bunlara ek olarak sabır ve dürüstlük değerleri ders kitaplarında yer almamıştır.

4.2. Beşinci Sınıf A1 Fen Bilimleri Ders Kitaplarının Kök Değerler Bakımından İncelenmesi

EBA’da online olarak pdf şeklinde erişime açık fen bilimleri ders kitaplarının basım yılı 2023, sayfa sayısı 232’dir. Kitap yedi adet ünitelerden oluşmaktadır. Fen bilimleri ders kitabının incelenmesi sonucu 189 değer ifadesi tespit edilmiştir. Metin ve etkinliklerde farklı değer yargıları olduğu için birçok değere ulaşılabilmektedir. Buradan yola çıkılarak belirlenen kök değerler dahilinde araştırma incelenmiştir. Kitapta yer alan 1. Ünite Güneş, Dünya ve Ay’a ait 37 değere, 2. Ünite Canlılar Dünyası’na ait 25 değere, 3. Ünite Kuvvetin Ölçülmesi ve Sürtünmeye ait 35 değere, 4. Ünite Madde ve Değişime ait 94 değere, 5. Ünite Işığın Yayılmasına ait 93 değere, 6. Ünite İnsan ve Çevreye ait 24 değere, 7. Ünite Elektrik Devre Elemanlarına ait 31 değere ulaşılmıştır.

Tablo 12

Beşinci Sınıf A1 Fen Bilimleri Ders Kitaplarında Yer Alan Değerlerin Alt Boyutları

DEĞERLER	ALT BOYUTLARI	ÜNİTELER							TOPLAM
		1	2	3	4	5	6	7	
ADALET	Adil olma								
	Eşit Davranış								
	Görevde Eşit Paylaşım	4							4
DOSTLUK	Arkadaşlara destek olma								
	En iyi arkadaş ile güven bağı kurma								
	Grup çalışmasında bulunmak								
DÜRÜSTLÜK	Doğru sözlü olmak								
	Sözünde Durmak								
	Güvenilir olma								
	Açık ve anlaşılır olma								
ÖZDENETİM	Etik olma								
	Davranışları kontrol edebilme								
	Sorumluluk sahibi olabilme								
	Kendini sorgulayabilme								
SABIR	Tahammül etme								

	Anlayışlı olmak								
	Azimli olmak								
	Başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu								
	İnce düşünceli olmak								
	İnsana,doğaya değer verme								
	Hak ve özgürlüklere değer verme								
	İnsanlara karşı duyulan ilgi, bağlılık duygusu								
	Doğaya sevgi duyma								
	Fedakârlık yapma								
	Ülkeye sevgi duymak								
	Şefkatli olmak								
	Bireyin kendine karşı sorumlu olması	14	11	16	48	44	8	15	156
	Ailesine karşı sorumlu olma								
	Doğaya karşı sorumlu olma								
	Ülkesine karşı saygılı olma								
	Kurallara karşı sorumlu olma								
	Bireyin ülkesine karşı duyduğu sevgi ve bağlılık								
	Kültürel mirasın farkında olma								
	Kaynakları bilinçli kullanma								
	Üretken olma								
	İnsanlara, doğaya merhametli olma								
	İnsanlara yardım etme	4	4	2	5	5	8	1	29
	İnsanlık yararına çalışmak								
Toplam									189

Tablo 12 incelendiğinde 5. Sınıf Fen Bilimleri A1 Kitabında yer alan 189 değer tespit edilmiştir. Bu değerlerden 4 tanesi adalet, 156 tanesi sorumluluk, 29 tanesi yardımseverlik değeridir. Bu ünite de dürüstlük, dostluk, özdenetim, saygı, sabır, sevgi, vatanseverlik değerlerine yer verilmemiştir.

Kök değerlerin ünite bazlı olarak dağılımı aşağıdaki gibidir:

Tablo 13

Beşinci Sınıf A1 Fen Bilimleri Ders Kitaplarında Yer Alan Değerlerin Ünite Bazlı Dağılımı

ÜNİTE	ADALET	DOSTLUK	DÜRÜSTLÜK	ÖZDENETİM	SABIR	SAYGI	SEVGİ	SORUMLULUK	VATANSEVERLİK	YARDIMSEVERLİK	TOPLAM
1.Ünite Güneş, Dünya ve AY	4	0	0	0	0	0	0	14	0	4	22
2.Ünite Canlılar Dünyası	0	0	0	0	0	0	0	11	0	4	15
3.Ünite Kuvvetin Ölçülmesi ve Sürtünme	0	0	0	0	0	0	0	16	0	2	18
4.Ünite Madde ve Değişim	0	0	0	0	0	0	0	48	0	5	53
5.Ünite Işığın Yayılmaması	0	0	0	0	0	0	0	44	0	5	49
6.Ünite İnsan ve Çevre	0	0	0	0	0	0	0	8	0	8	16
7.Ünite Elektrik Devre Elemanları	0	0	0	0	0	0	0	15	0	1	16

Tablo 14

5A1 Kitabında Değerler ve Alt Boyutlar için Örnek Kodlamalar

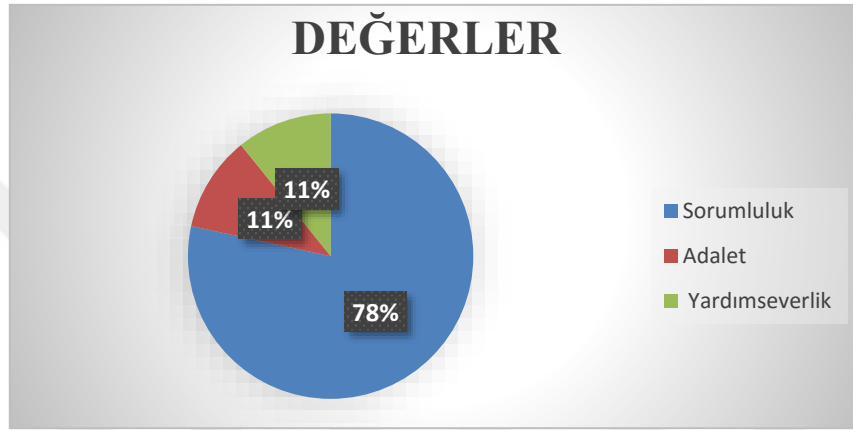
Kitap	Ünite	Değer	Alt Boyut	Cümle
5A1	1.Ünite: Güneş, Dünya ve Ay	Adalet	Görevde eşit paylaşım	“Sınıfta üçer kişilik gruplar oluşturunuz.”
			Eşit Davranış	“Her grup bir sıra etrafında olacak şekilde sınıfı düzenleyiniz.”

5A1		Sorumluluk	Bireyin kendisine karşı sorumlu olması	“Mikroskobik canlıların yol açtığı hastalıklardan korunmak için hijyene dikkat edilmelidir.”
	4.Ünite: Madde ve Değişim	Sorumluluk	Bireyin kendine karşı sorumlu olması	“İyot gazı sağlığa zarar verebileceği için bu etkinliği açık alanda yapınız.”
	5.Ünite: Işığın Yayılması	Yardımseverlik	İnsanlara yardım etme	“Ürününüzü sınıftaki arkadaşlarınıza veya genel ağda tanıtabilirsiniz.”
	7.Ünite: Elektrik Devre Elemanları	Yardımseverlik	İnsanlık yararına çalışmak	“Elektrik devre elemanları hakkında bildiklerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.”

Tablo 14’te 5.sınıf A1 Fen Bilimleri ders kitabında yer alan değerler, alt boyutları ve örnek kodlamalar verilmiştir. Örneğin kitabın kırk dokuzuncu sayfasında yer alan metinde “Mikroskobik canlıların yol açtığı hastalıklardan korunmak için hijyene dikkat edilmelidir.” ifadesi “sorumluluk” kök değerine ait “bireyin kendine karşı sorumlu olması” alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir. Burada bireye karşı yüklenen bir görev, rol olması sebebiyle bu kök değerinin alt boyutuna atanmıştır. Kitabın elli beşinci sayfasında yer alan “Sınıfta üçer kişilik gruplar oluşturunuz.” ifadesinde “Adalet” kök değerine ait “Görevde eşit paylaşım” alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir. Bu alt boyuta atanmasının nedeni bireyin hakkına yönelik bir alt boyut olmasıdır. Kitabın yetmiş üçüncü sayfasında “Her grup bir sıra etrafında olacak şekilde sınıfı düzenleyiniz.” ifadesi “Adalet” kök değerine ait “Eşit Davranış” alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir. Bu alt boyut her bireyin sınıfta eşit şekilde görev yapması anlamına gelmektedir. Kitabın yüz beşinci sayfasında “İyot gazı sağlığa zarar verebileceği için bu etkinliği açık alanda yapınız.” cümlesinde “sorumluluk” kök değerine ait “Bireyin kendine karşı sorumlu olması” alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir. Burada bireye karşı yüklenen bir görev, rol olması nedeniyle bu kök değerinin alt boyutuna atanmıştır. Kitabın yüz elli dokuzuncu sayfasında “Ürününüzü sınıftaki arkadaşlarınıza veya genel ağda tanıtabilirsiniz.” ifadesinde “Yardımseverlik” kök değerine ait “İnsanlara yardım etme” alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir. Burada paylaşım olması nedeniyle bu kök değerinin alt boyutuna atanmıştır. Kitabın iki yüzüncü sayfasında “Elektrik devre elemanları hakkında bildiklerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.” ifadesinde “Yardımseverlik” kök değerine ait “İnsanlık yararına çalışmak” alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir. Bunun nedeni bireylerin eğitimlerine katkıda bulunması amacıyla sergilemek, bireylerle bilgi paylaşımları olduğu için bu kök değerinin alt boyutuna atanmıştır.

4.2.1. Beşinci Sınıf A1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Birinci Ünite: Güneş, Dünya ve Ay

Birinci ünite konularla ilgili etkinliklere, bilim insanlarına ve konuyla bağlantılı okuma metinlerine yer verilmiştir. Ünite toplamda 22 adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerden 4 tane adalet, 14 tane sorumluluk, 4 tane de yardımseverlik değerine aittir. Bu ünite dostluk, dürüstlük, özdenetim, sabır, saygı, sevgi ve vatanseverlik değerlerine rastlanmamıştır. Güneş, Dünya ve Ay ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:



Grafik 1. Beşinci Sınıf A1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Birinci Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı

Güneş, Dünya ve Ay ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

Kitabın kırk dokuzuncu sayfasında yer alan metinde “*Mikroskopik canlıların yol açtığı hastalıklardan korunmak için hijyene dikkat edilmelidir.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

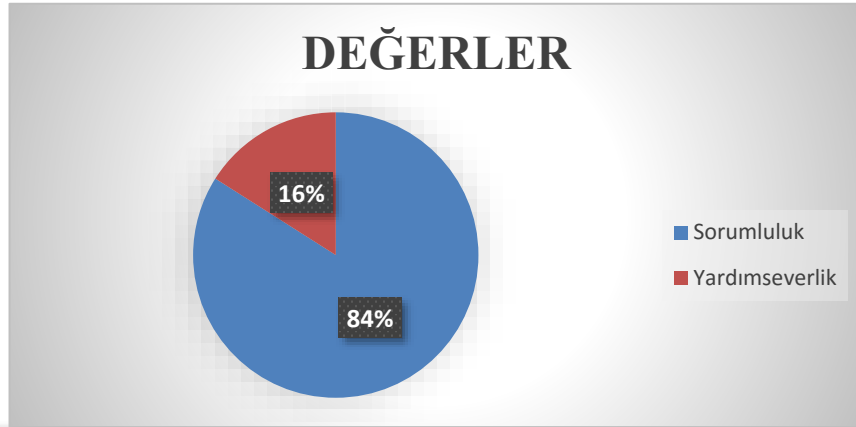
Kitabın elli beşinci sayfasında yer alan etkinlik basamaklarında “*Arkadaşlarınıza anlatınız.*” Yardımseverlik kök değerine ait insanlara yardım etme alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

Sayfa elli beşte yapılacak etkinlik basamaklarında “*Sınıfta üçer kişilik gruplar oluşturunuz.*” Adalet kök değerine ait görevde eşit paylaşım alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir. Bu etkinlik basamağı dostluk kök değeriyle alakalı olarak grup çalışmasında bulunma alt boyutuyla ile de ilişkilendirilmektedir.

4.2.2. Beşinci Sınıf A1 Fen Bilimleri Ders Kitabı İkinci Ünite: Canlılar Dünyası

Bu ünite toplamda 15 adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerden 11

tane sorumluluk, 4 tane de yardımseverlik değerine aittir. Bu ünite de dostluk, adalet, dürüstlük, özdenetim, sabır, sevgi, saygı ve vatanseverlik değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 2. Beşinci Sınıf A1 Fen Bilimleri Ders Kitabı İkinci Ünite de ki Değerlerin Yüzde Dağılımı

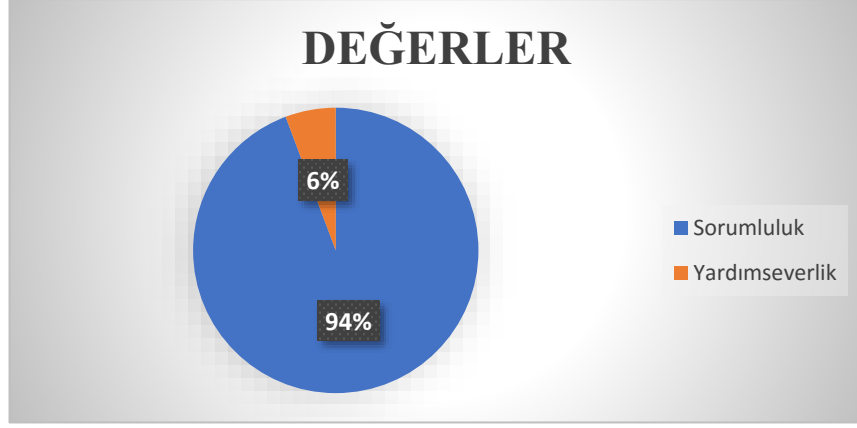
Canlılar Dünyası ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

Kitapta sayfa kırk altıda “*Arkadaşlarınızla paylaşınız.*” hazırlık çalışmasında yer alan birinci maddede burada yardımseverlik kök değerine ait başkalarına yardım etme alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

Sayfa altmışta Fen, Mühendislik ve Girişimcilik Uygulamaları başlığı altında yer alan “*Belirlenen problemi çözmeye ve ihtiyacı karışılmaya yönelik araştırma projesi hazırlayınız.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendine karşı sorumlu olması alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

4.2.3. Beşinci Sınıf A1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Üçüncü Ünite: Kuvvetin Ölçülmesi ve Sürtünme

Üçüncü ünite de toplamda 18 adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerden 16 tane sorumluluk, 2 tane de yardımseverlik değerine aittir. Bu ünite de adalet, dostluk, dürüstlük, özdenetim, sabır, saygı, sevgi ve vatanseverlik değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 3. Beşinci Sınıf A1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Üçüncü Ünitedeki Değerlerin Yüzde Dağılımı

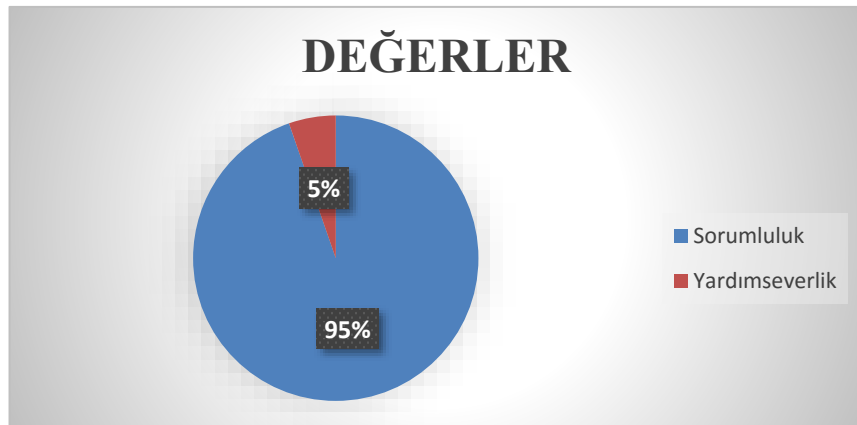
Kuvvetin Ölçülmesi ve Sürtünme ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

Kitapta sayfa yetmişte yer alan kuvvetin ölçülmesiyle ilgili hazırlık çalışmalarında birinci maddede verilen “*Doğada var olan çeşitli kuvvetlere örnekler söyleyiniz.*” Sorumluluk değerine ait bireyin kendine karşı sorumlu olması alt boyutu ile ilişkilidir.

Kitapta sayfa yetmiş üçte yer alan etkinlik zamanı 2: Dinamometre ile Kuvvetin Ölçülmesinin hazırlık basamaklarından “*Her grup bir sıra etrafında olacak şekilde sınıfı düzenleyiniz.*” Yardımseverlik değerine ait başkalarına yardım etme alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

4.2.4. Beşinci Sınıf A1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Dördüncü Ünite: Madde ve Değişim

Dördüncü ünite toplamda 53 adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerden 48 tane sorumluluk, 5 tane de yardımseverlik değerine aittir. Bu ünite dostluk, adalet, dürüstlük, özenetim, sabır, saygı, sevgi ve vatanseverlik değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 4. Beşinci Sınıf A1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Dördüncü Ünite **Değerlerin Yüzde Dağılımı**

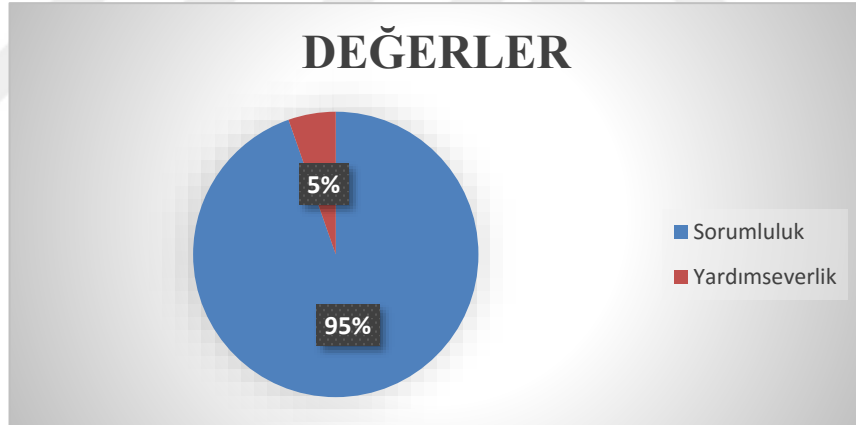
Madde ve Değişim ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

Kitapta sayfa yüz beşte etkinlik zamanı 3: Süblimleşme ve Kırağılaşmanın hazırlık aşamalarında yer alan “İyot gazı sağlığa zarar verebileceği için bu etkinliği açık alanda yapınız.” Sorumluluk değerine ait bireyin kendine karşı sorumlu olması alt boyutu ile ilişkilidir.

Kitapta sayfa yüz sekizde yer alan maddenin ayırt edici özelliklerindeki hazırlık çalışmalarının birinci basamağında “Arkadaşlarınızla paylaşınız.” Yardımseverlik değerine ait başkalarına yardım etme alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

4.2.5. Beşinci Sınıf A1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Beşinci Ünite: Işık Yayılması

Beşinci ünite toplamda 49 adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerden 44 tane sorumluluk, 5 tane de yardımseverlik değerine aittir. Bu ünite adalet, dostluk, dürüstlük, özdenetim, sabır, saygı, sevgi ve vatanseverlik değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 5. Beşinci Sınıf A1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Beşinci Ünite **Değerlerin Yüzde Dağılımı**

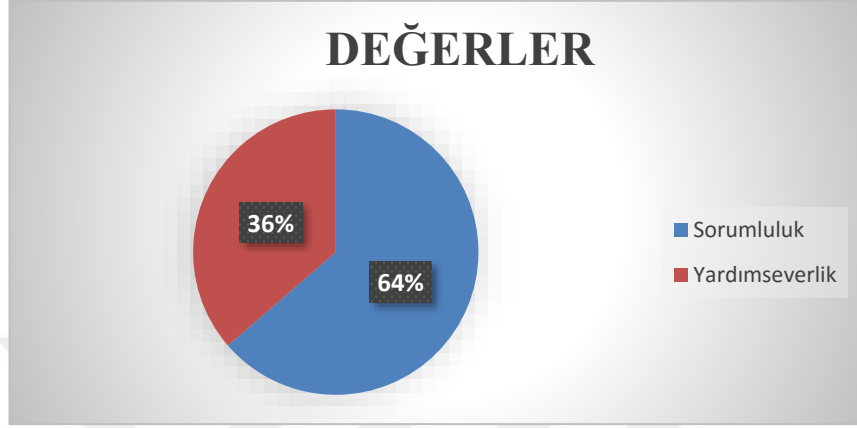
Işık Yayılması ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

Kitapta sayfa yüz otuz sekizde etkinlik zamanı 1: ışık ışınları hazırlık aşamalarında yer alan “Sınıf arkadaşlarınızla beşerli grup oluşturunuz.” Sorumluluk değerine ait bireyin kendine karşı sorumlu olması alt boyutu ile ilişkilidir.

Kitapta sayfa yüz otuz altıda ışık yayılması konusuna ait hazırlık çalışmasında yer alan ikinci maddede “Arkadaşlarınızla paylaşınız.” Yardımseverlik değerine ait başkalarına yardım etme alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

4.2.6. Beşinci Sınıf A1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Altıncı Ünite: İnsan ve Çevre

Altıncı ünite toplamda 16 adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerden 8 tane sorumluluk, 8 tane de yardımseverlik değerine aittir. Bu ünite adalet, dostluk, dürüstlük, özdenetim, sabır, saygı, sevgi ve vatanseverlik değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 6. Beşinci Sınıf A1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Altıncı Ünite: İnsan ve Çevre Ünitelerindeki Değerlerin Yüzde Dağılımı

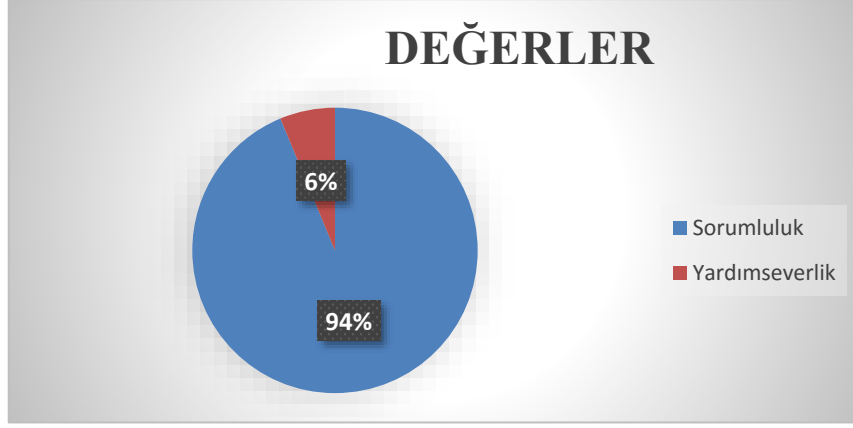
İnsan ve Çevre ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

Kitapta sayfa yüz altmış sekizde biyoçeşitlilik bölümünde yer alan hazırlık çalışmalarındaki birinci maddede “Ülkemizde ve dünyada nesli tükenen ve tükenme tehlikesi ile karşı karşıya olan hayvanlarla ilgili bildiklerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.” Sorumluluk değerine ait doğaya karşı sorumlu olma alt boyutu ile ilişkilidir. Burda yardımseverlik değerine ait başkalarına yardım etme alt boyutu ile de ilgilidir.

Kitapta sayfa yüz yetmişte ekosistem konusuna ait metinden bir kesitten “Ekosistemdeki biyoçeşitliliğin korunması hem ülkemiz hem de dünya için önemlidir.” Yardımseverlik değerine ait insanlara doğaya merhametli olma alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

4.2.7. Beşinci Sınıf A1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Yedinci Ünite: Elektrik Devre Elemanları

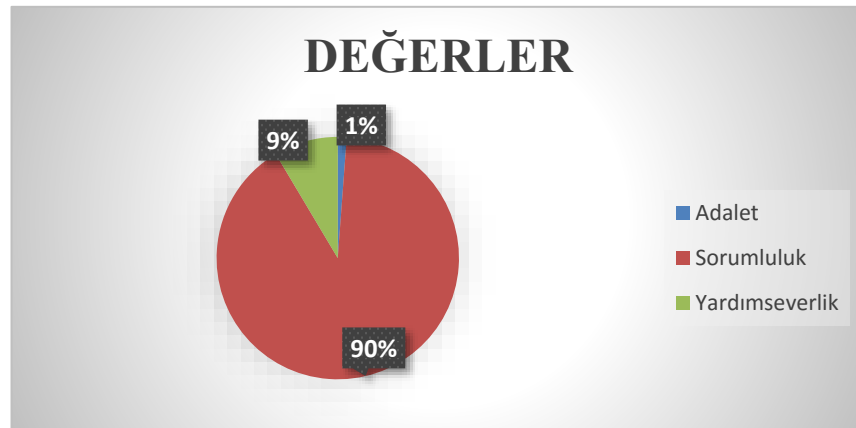
Mevcut ünite toplamda 16 adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerden 15 tane sorumluluk, 1 tane de yardımseverlik değerine aittir. Bu ünite adalet, dostluk, dürüstlük, özdenetim, sabır, saygı, sevgi ve vatanseverlik değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 7. Beşinci Sınıf A1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Yedinci Ünite'deki Değerlerin Yüzde Dağılımı

Elektrik Devre Elemanları ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

Kitapta sayfa iki yüzde devre elemanlarının sembollerle gösterimi ve devre şemaları bölümünde yer alan hazırlık çalışmalarında birinci basamakta yer alan “*Sembollerin kullanıldığı alanlara örnekler söyleyiniz.*” Sorumluluk değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutu ile ilişkilidir. İkinci basamakta yer alan “*Elektrik devre elemanları hakkında bildiklerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.*” Yardımseverlik değerine ait başkalarına yardım etme alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.



Grafik 8. Beşinci Sınıf A1 Fen Bilimleri Ders Kitabında Yer Alan Genel Değer ve Yüzdeleri

Grafikte frekans ve yüzdeleri belirlenmiş değerleri incelediğimizde en fazla %90 oranında “sorumluluk” değerine ait yüzde bulunmaktadır. Grafik incelendiğinde dostluk, sabır, dürüstlük, sevgi, saygı, özdenetim, vatanseverlik değerlerine yer verilmediği

görülmektedir.

4.3. Beşinci Sınıf B1 Fen Bilimleri Ders Kitaplarının Kök Değerler Bakımından İncelenmesi

EBA’da online olarak pdf şeklinde erişime açık fen bilimleri ders kitapları 2019-2020 öğretim yılından itibaren 5 (beş) yıl süreyle kabul edilmiş 22 sayfadan oluşmaktadır. Kitap yedi adet üniteden oluşmaktadır. Fen bilimleri ders kitabının incelenmesi sonucu 247 değer ifadesi tespit edilmiştir. Metin ve etkinliklerde farklı değer yargıları olduğu için birçok değere ulaşılabilmektedir. Buradan yola çıkılarak belirlenen 10 tane kök değerler dahilinde araştırma incelenmiştir. Kitapta yer alan 1.Ünite Güneş, Dünya ve Ay’a ait 27 değere, 2.Ünite Canlılar Dünyası’na ait 16 değere, 3.ünite Kuvvetin Ölçülmesi ve Sürtünmeye ait 23 değere, 4.ünite Madde ve Değişime ait 47 değere, 5.ünite Işığın Yayılmasına ait 53 değere, 6.ünite İnsan ve Çevreye ait 59 değere, 7.ünite Elektrik Devre Elemanlarına ait 21 değere ulaşılmıştır.

Tablo 15

Beşinci Sınıf B1 Fen Bilimleri Ders Kitabındaki Değerlerin Alt Boyutları

DEĞERLER	ALT BOYUTLARI	ÜNİTELER							TOPLAM
		1	2	3	4	5	6	7	
ADALET	Adil olma								
	Eşit Davranış	3							36
	Görevde Eşit Paylaşım	3	4	3	7	7	6	3	
DOSTLUK	Arkadaşlara destek olma								
	En iyi arkadaş ile güven bağı kurma								
	Grup çalışmasında bulunmak								
DÜRÜSTLÜK	Doğru sözlü olmak								
	Sözünde Durmak								
	Güvenilir olma								
	Açık ve anlaşılır olma								
ÖZDENETİM	Etik olma								
	Davranışları kontrol edebilme	1					1		2
	Sorumluluk sahibi olabilme								
SABIR	Kendini sorgulayabilme								
	Tahammül etme								
	Anlayışlı olmak								

Azimli olmak											
SAYGI	Başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu	1									
	İnce düşünceli olmak										
	İnsana, doğaya değer verme	1		1		1	9			13	
	Hak ve özgürlüklere değer verme										
SEVGİ	İnsanlara karşı duyulan ilgi, bağlılık duygusu										
	Doğaya sevgi duyma										
	Fedakârlık yapma										
	Ülkeye sevgi duymak										
	Şefkatli olmak										
SORUMLULUK	Bireyin kendine karşı sorumlu olması	14	8	16		35		41	36	15	165
	Ailesine karşı sorumlu olma										
	Doğaya karşı sorumlu olma										
	Ülkesine karşı saygılı olma										
	Kurallara karşı sorumlu olma										
VATANSEVERLİK	Bireyin ülkesine karşı duyduğu sevgi ve bağlılık								3		
	Kültürel mirasın farkında olma			1		3					8
	Kaynakları bilinçli kullanma									1	
	Üretken olma										
YARDIMSEVERLİK	İnsanlara, doğaya merhametli olma										
	İnsanlara yardım etme	1	3								20
	İnsanlık yararına çalışmak		1	3		3		3	5	1	
Toplam											247

Tablo 15 incelendiğinde 5. Sınıf B1 Fen Bilimleri Kitabında yer alan 247 değer tespit edilmiştir. Bu değerlerden 34 tane adalet, 1 tane öz denetim, 13 tane saygı, 165 tane sorumluluk, 10 tane vatanseverlik, 20 tane yardımseverlik değeridir. Grafikte yer verilmeyen değerler dostluk, dürüstlük, sabır, sevgidir.

Kök değerlerin ünite bazlı olarak dağılımı aşağıdaki gibidir:

Tablo 16

Beşinci Sınıf B1 Fen Bilimleri Ders Kitabındaki Değerlerin Ünite Bazlı Dağılımı

ÜNİTE	ADALET	DOSTLUK	DÜRÜSTLÜK	ÖZDENETİM	SABIR	SAYGI	SEVGİ	SORUMLULUK	VATANSEVERLİK	YARDIMSEVERLİK	TOPLAM
1.Ünite Güneş, Dünya ve Ay	6	0	0	1	0	1	0	14	0	1	23
2.Ünite Canlılar Dünyası	4	0	0	0	0	0	0	8	0	4	16
3.Ünite Kuvvetin Ölçülmesi ve Sürtünme	3	0	0	0	0	0	0	16	1	3	23
4.Ünite Madde ve Değişim	8	0	0	0	0	1	0	35	0	3	47
5.Ünite Işığın Yayılması	8	0	0	0	0	2	0	41	1	3	53
6.Ünite İnsan ve Çevre	6	0	0	0	0	9	0	36	3	5	59
7.Ünite Elektrik Devre Elemanları	3	0	0	0	0	0	0	15	1	1	20

Tablo 17

5B1 Kitabında Değerler ve Alt Boyutlar için Örnek Kodlamalar

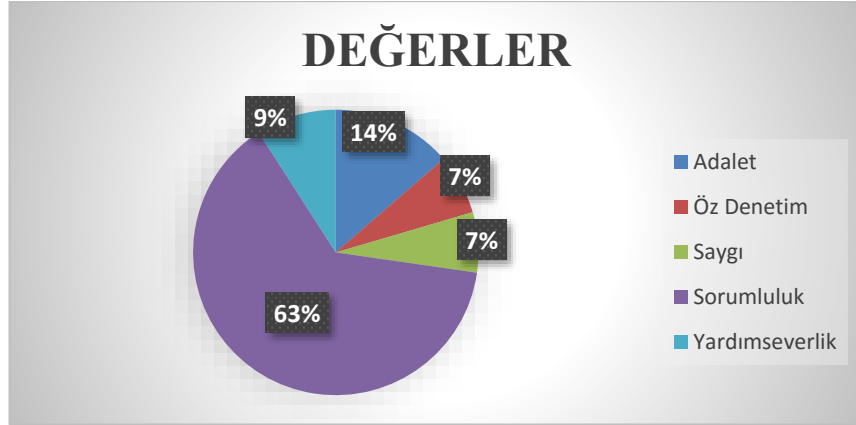
Kitap	Ünite	Değer	Alt Boyut	Cümle
5B1	1.Ünite: Güneş, Dünya ve Ay	Özdenetim	Davranışları kontrol edebilme	“Ay yüzeyinin sıcaklığının canlı yaşamı için uygun olmadığını anlamış olmalısınız.”
		Saygı	Başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu	“Her fikre saygı gösterip değerlendirelim.”
		Adalet	Görevde Eşit Paylaşım	“Görev paylaşımını eşit bir şekilde yapalım.”

5B1	5.Ünite: Işığın Yayılması	Vatanseverlik	Kaynakları bilinçli kullanma	“Ayrıca ısıtma amacıyla kullandığımız yakıtlardan tasarruf, ülke kaynaklarımızın verimli kullanılmasına ve ülkemizin millî gelirinin artmasına katkı sağlayacaktır.”
	6.Ünite: İnsan ve Çevre	Sorumluluk	Doğaya karşı sorumlu olma	“Ülkemizde ve dünyada nesli tükenen ve tükenme tehlikesi ile karşı karşıya olan hayvanlarla ilgili bildiklerinizi arkadaşlarınızla paylaşın.”

Tablo 17’de 5.sınıf B1 Fen Bilimleri ders kitabında yer alan değerler, alt boyutları ve örnek kodlamalar verilmiştir. Örneğin kitabın yirminci sayfasında yer alan metinde “Ay yüzeyinin sıcaklığının canlı yaşamı için uygun olmadığını anlamış olmalısınız.” ifadesi “Özdenetim” kök değerine ait “Davranışları kontrol edebilme” alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir. Burada bireyin kendi davranışlarına hâkim olmasıyla ilgili olduğu için bu alt boyuta atanmıştır. Kitabın yirmi birinci sayfasında yer alan “Her fikre saygı gösterip değerlendirelim.” ifadesinde “Saygı” kök değerine ait “Başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu” alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir. Bunun nedeni başkasının fikrine karşı gösterilmiş hürmet şeklinde ifade edilmiştir. Bu kitabın yirmi ikinci sayfasında “Ayrıca ısıtma amacıyla kullandığımız yakıtlardan tasarruf, ülke kaynaklarımızın verimli kullanılmasına ve ülkemizin millî gelirinin artmasına katkı sağlayacaktır.” ifadesi “Vatanseverlik” kök değerine ait “Kaynakları bilinçli kullanma” alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir. Bu alt boyut her bireyin kaynaklara karşı duyarlı olmasının dayanışmayı sağlamasıyla oluşmaktadır. Kitabın yüz altmış sekizinci sayfasında “Ülkemizde ve dünyada nesli tükenen ve tükenme tehlikesi ile karşı karşıya olan hayvanlarla ilgili bildiklerinizi arkadaşlarınızla paylaşın.” cümlesinde “sorumluluk” kök değerine ait “Doğaya karşı sorumlu olma” alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir. Burada bireye karşı yüklenen bir görev, rol olması nedeniyle bu kök değerinin alt boyutuna atanmıştır.

4.3.1. Beşinci Sınıf B1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Birinci Ünite: Güneş, Dünya ve Ay

Birinci ünite ile ilgili etkinliklere, bilim insanlarına ve konuyla bağlantılı okuma metinlerine yer verilmiştir. Ünite toplamda 23 adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerden 6 tane adalet, 1 tane özdenetim, 1 tane saygı, 14 tane sorumluluk, 1 tane de yardımseverlik değerine aittir. Bu ünite dürüstlük, sabır, sevgi ve vatanseverlik değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 9. Beşinci Sınıf B1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Birinci Ünite'deki Değerlerin Yüzde Dağılımı

Güneş, Dünya ve Ay ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

Kitapta sayfa on yedide yer alan Güneş modeli yapıyorum etkinliğinin ilk aşamasında “Sınıf mevcuduna ve malzeme durumuna göre gruplar oluşturalım.” Adalet kök değerine ait görevde eşit paylaşım alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir. Etkinliğin ikinci basamağında yer alan “Bir araştırma yaparak Güneş’in ve Dünya’nın çaplarını bulalım.” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendine karşı sorumlu olması alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

Sayfa yirmi birde Ay’da Yaşam Mümkün mü? Etkinliğinin yapım aşamasında “Her fikre saygı gösterip değerlendirelim.” Saygı kök değerine ait başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

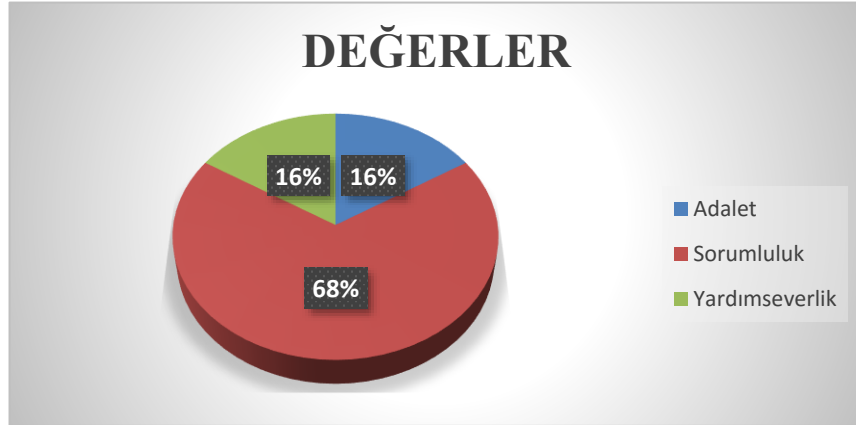
Kitapta sayfa yirmi birde yer alan metin bölümünde “Ay’a ulaşmayı başaran ülkelerden biri olacak hem de ikinci aşama Ay görevi için gerekli bilgileri toplamış olacağız.” Özdenetim kök değerine ait kendini sorgulayabilme alt boyutuyla ile ilişkilendirilmektedir.

Sayfa otuz ikide yer alan Fen, Mühendislik ve Girişimcilik Uygulamaları altında “Yapılan tasarımın yıl sonunda düzenlenecek Bilim Şenliğinde sergilenmesi” Yardımseverlik kök değerine ait başkalarına yardım etme alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

4.3.2. Beşinci Sınıf B1 Fen Bilimleri Ders Kitabı İkinci Ünite: Canlılar Dünyası

İkinci ünite'de toplamda 16 adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerden 4 tane adalet, 8 tane sorumluluk, 4 tane de yardımseverlik değerine aittir. Bu ünite'de

dürüstlük, dostluk, özdenetim, saygı, sabır, sevgi ve vatanseverlik değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 10. Beşinci Sınıf B1 Fen Bilimleri Ders Kitabı İkinci Ünite'deki Değerlerin Yüzde Dağılımı

Canlılar Dünyası ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

Kitapta sayfa kırk ikide yer alan Mikroskopik Canlıları Gözlemliyorum etkinliğinin ilk aşamasında “*Sınıf mevcuduna ve malzeme durumuna göre gruplar oluşturalım.*” Adalet kök değerine ait görevde eşit paylaşım alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir. Etkinliğin sonuç değerlendirme kısmında yer alan “*Deftere çizilen görüntüleri arkadaşlarınızla karşılaştırınız.*” Yardımseverlik kök değerine ait başkalarına yardım etme alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

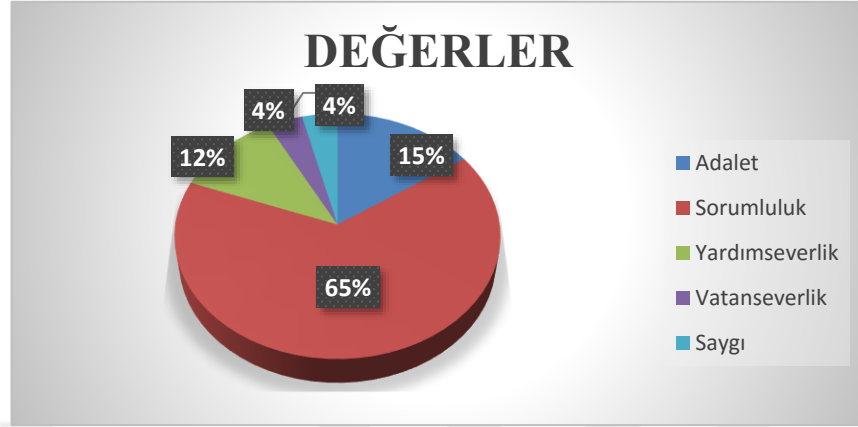
Sayfa kırk altıda yer alan Fen, Mühendislik ve Girişimcilik Uygulamaları altında “*Ortaya çıkan sınıflandırma tablolarından oluşan bir görsel sergisi düzenleyiniz.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendine karşı sorumlu olması alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

Bu sayfada “*Arkadaşlarınızla iş bölümü yaparak bitkilerin fotoğraflarını çekiniz.*” Saygı kök değerine ait başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir. Sorumluluk kök değerine başkalarına yardım etme alt boyutu ile de ilişkilendirilmiştir.

4.3.3. Beşinci Sınıf B1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Üçüncü Ünite: Kuvvetin Ölçülmesi ve Sürtünme

Üçüncü ünite'de toplamda 23 adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerden 3 tane adalet, 16 tane sorumluluk, 1 tane de vatanseverlik, 3 tane de yardımseverlik

değerine aittir. Bu ünite de dostluk, dürüstlük, özdenetim, sabır, saygı, sevgi değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 11. Beşinci Sınıf B1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Üçüncü Ünite de Değerlerin Yüzde Dağılımı

Kuvvetin Ölçülmesi ve Sürtünme ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

Kitapta sayfa altmışta yer alan Dinamometre Yapıyorum etkinliğinin ilk aşamasında “Sınıf mevcuduna ve malzeme durumuna göre gruplar oluşturalım.” Adalet kök değerine ait görevde eşit paylaşım alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

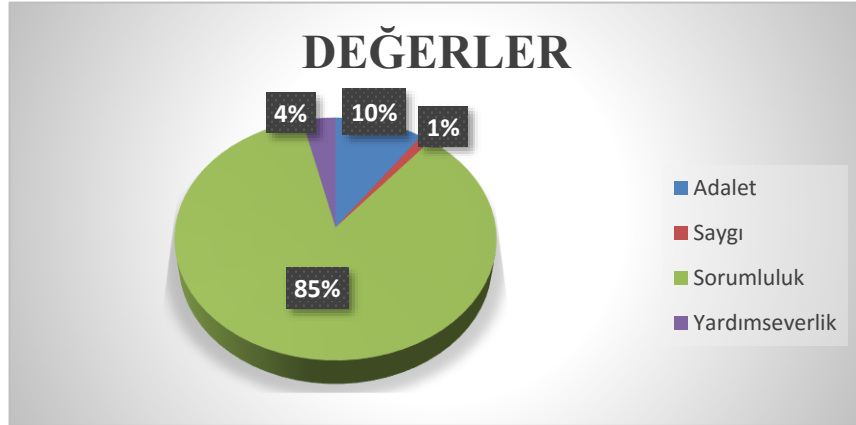
Sayfa altmış ikide Kuvvetin Ölçülmesi ve Sürtünme etkinliğinin son basamağında yer alan “Ölçüm sonuçlarını defterimize yazalım.” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendine karşı sorumlu olması alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

Sayfa altmış yedide yer alan araştırılma ve sunalım başlığı altında yer alan “Araştırma sonuçlarını slayt şeklinde arkadaşlarımıza sunalım.” Yardımseverlik kök değerine ait başkalarına yardım etme alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir. Kuvvetin ölçülmesi ve Sürtünme bölümünde yer alan metinde “Konuda gösterilen hassasiyet başkalarının yaşam hakkına saygının bir ifadesi olan milli servetimizin yok olmasını da engelleyecektir.” Burda Vatanseverlik kök değerine ait kültürel mirasın farkında olma alt boyutu ile saygı kök değerine ait hak ve özgürlüklere değer verme alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

4.3.4. Beşinci Sınıf B1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Dördüncü Ünite: Madde ve Değişim

Dördüncü ünite de toplamda 47 adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerden 8 tane adalet, 1 tane saygı, 35 tane sorumluluk, 3 tane de yardımseverlik

değerine aittir. Bu ünite de dürüstlük, dostluk, özdenetim, sevgi, sabır ve vatanseverlik değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 12. Beşinci Sınıf B1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Dördüncü Ünite de ki Değerlerin Yüzde Dağılımı

Madde ve Değişim ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

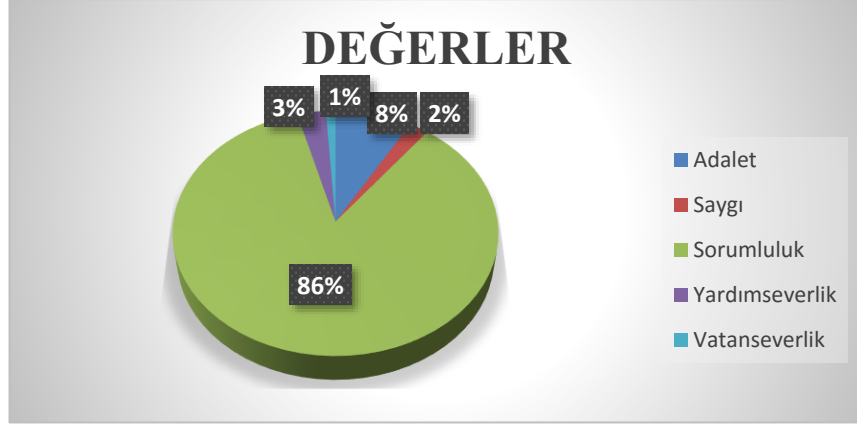
Kitapta sayfa yetmiş yedide yer alan Madde ve Değişim etkinliğinin ilk aşamasında “*Sınıf mevcuduna ve malzeme durumuna göre gruplar oluşturalım.*” Adalet kök değerine ait görevde eşit paylaşım alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Sayfa seksen yedi Madde ve Değişim konusu altında yer alan afiş sergisinde “*Günlük yaşamda ısı ve sıcaklık kavramlarının yanlış kullanımlarına örnekler veriniz.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendine karşı sorumlu olması alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

Sayfa doksan üçte tartışalım başlığı altında yer alan “*Maddelerin boyutlarındaki bu değişimlerini günlük yaşamdaki etkilerini tartışınız.*” Yardımseverlik kök değerine ait başkalarına yardım etme alt boyutu ve saygı kök değerine ait başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

4.3.5. Beşinci Sınıf B1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Beşinci Ünite: Işığın Yayılması

Beşinci ünite de toplamda 55 adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerden 8 tane adalet, 41 tane sorumluluk, 2 tane saygı, 1 tane vatanseverlik 3 tane de yardımseverlik değerine aittir. Bu ünite de dostluk, adalet, dürüstlük, özdenetim, sabır, sevgi, saygı ve vatanseverlik değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 13. Beşinci Sınıf B1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Beşinci Ünite'deki Değerlerin Yüzde Dağılımı

Işığın Yayılması ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

Kitapta sayfa yüz beşte yer alan Işık Doğrusal mı Yayılır? etkinliğinin ilk aşamasında “*Sınıf mevcuduna ve malzeme durumuna göre gruplar oluşturalım.*” Adalet kök değerine ait görevde eşit paylaşım alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

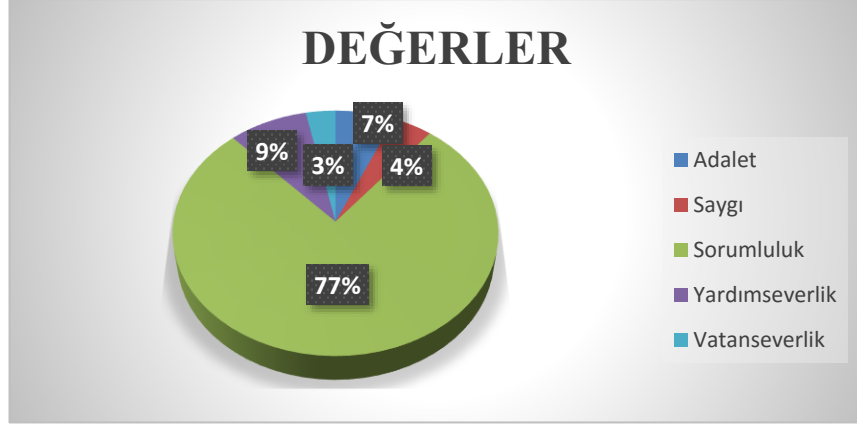
Sayfa yüz onda yer alan metinde “*Yansıma kanunlarını etkinlik yaparak gözlemleyelim.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendine karşı sorumlu olması alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

Sayfa doksan üçte tartışalım başlığı altında yer alan “*Maddelerin boyutlarındaki bu değişimlerini günlük yaşamdaki etkilerini tartışınız.*” Yardımseverlik kök değerine ait başkalarına yardım etme alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir. Saygı kök değerine ait başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu alt boyutuyla da ilişkilendirilmiştir.

Sayfa yüz yirmi beşte “*Ülkemizin kaynaklarının verimli kullanılması milli gelirinin artmasına katkı sağlayacaktır.*” Vatanseverlik kök değerine ait kaynakları bilinçli kullanma alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir. “*Yapılan projenin sonucunda çevre kirliliğinde azalma yaşanacaktır.*” Vatanseverlik kök değerine ait üretken olma alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

4.3.6. Beşinci Sınıf B1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Altıncı Ünite: İnsan ve Çevre

Altıncı ünite toplamda 57 adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerden 6 tane adalet, 4 tane saygı, 36 tane sorumluluk, 3 tane vatanseverlik, 8 tane de yardımseverlik değerine aittir. Bu ünite dostluk, adalet, dürüstlük, özdenetim, sabır, sevgi değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 14. Beşinci Sınıf B1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Altıncı Ünite'deki Değerlerin Yüzde Dağılımı

İnsan ve Çevre ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

Kitapta sayfa yüz otuz altıda yer alan İnsan ve Çevre metninde “Ülkemizin sahip olduğu doğal zenginliği korumak için doğaya karşı olan sorumluluklarımızın farkında olmalıyız.” Vatanseverlik kök değerine ait kültürel mirasın farkında olma alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

Sayfa yüz otuz sekizde verilen metinde “Doğal zenginliğimiz olan canlıların nesillerinin tükenmemesi için gayret göstermeliyiz.” Vatanseverlik kök değerine ait kaynakları bilinçli kullanma alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

Sayfa yüz otuz sekizde verilen afiş sergisinde “Çeşitli kaynaklardan belirtilen canlılara ait görseller bulup afiş hazırlayınız.” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendine karşı sorumlu olması alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir. Burda hazırlanan afişin okulda sergilenmesi ise yardımseverlik kök değerine ait başkalarına yardım etme alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

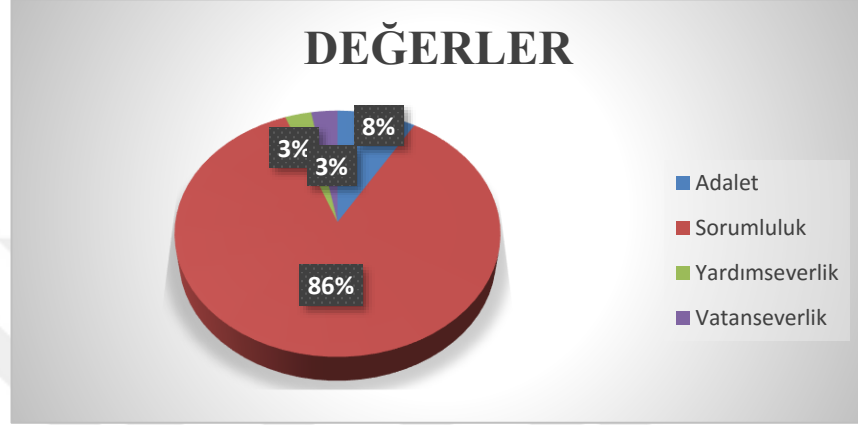
Kitapta sayfa yüz kırkta yer alan Biyoçeşitliliği Tehdit Eden Faktörler etkinliğinin ilk aşamasında “Sınıf mevcuduna ve malzeme durumuna göre gruplar oluşturalım.” Adalet kök değerine ait görevde eşit paylaşım alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Sayfa yüz kırk beşte Hava Kirliliği etkinliğinin nasıl yapılacak kısmında yer alan basamaklardan “Tartışma esnasında arkadaşlarımızın görüşlerine saygı gösterelim.” Saygı kök değerine ait başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

4.3.7. Beşinci Sınıf B1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Yedinci Ünite: Elektrik Devre Elemanları

Yedinci ünite toplamda 35 adet değer ifadesi tespit edilmiştir.

Yer alan değerlerden 3 tane adalet, 15 tane sorumluluk, 1 tane vatanseverlik, 1 tane de yardımseverlik değerine aittir. Bu ünite de dostluk, dürüstlük, özdenetim, sabır, saygı, sevgi değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 15. Beşinci Sınıf B1 Fen Bilimleri Ders Kitabı Yedinci Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı

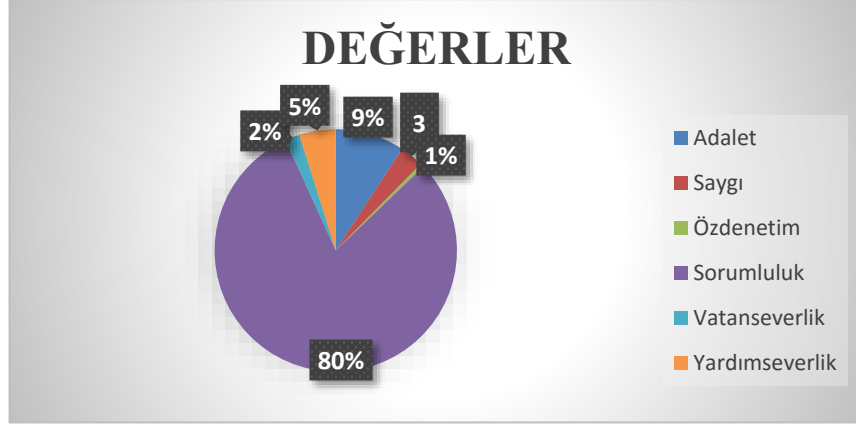
Elektrik Devre Elemanları ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

Kitapta sayfa yüz altmış dokuzda yer alan Devre Şemasına Bakarak Elektrik Devresi oluşturuyorum etkinliğinin ilk aşamasında “*Sınıf mevcuduna ve malzeme durumuna göre gruplar oluşturalım.*” Adalet kök değerine ait görevde eşit paylaşım alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Sayfa yüz altmış dokuzda yer alan İzleyelim-Öğrenelim etkinliğinde “*Verilen ağ adresinden, devre şemalarını gösteren animasyonları inceleyelim.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendine karşı sorumlu olması alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

Sayfa yüz yetmiş dokuzda Fen, Mühendislik ve Girişimcilik Uygulamaları altında yer alan “*Elektrik ile ilgili yapılan tasarrufta ülke kaynaklarını verimli kullanılmasına hatta ülkemizin milli gelirinin artmasına katkı sağlayacaktır.*” Vatandaşlık kök değerine ait kaynakları bilinçli kullanma alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

Sayfa yüz yetmiş dokuzda yer alan sizde yapın etkinliğinde “*Projenin Bilim Şenliğinde sergilenmesi*” yardımseverlik kök değerine ait başkalarına yardım etme alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.



Grafik 16. Beşinci Sınıf B1 Fen Bilimleri Ders Kitabında Yer Alan Genel Değer ve Yüzdeleri

Grafikte frekans ve yüzdeleri belirlenmiş değerleri incelediğimizde en fazla %80 oranında “sorumluluk” değerine ait yüzde bulunmaktadır. Grafik incelendiğinde dostluk, dürüstlük, sabır, sevgi değerlerine yer verilmediği görülmektedir.

4.4. Altıncı Sınıf A2 fen Bilimleri Ders Kitabının Kök Değerler Bakımından İncelenmesi

EBA’da online olarak pdf şeklinde erişime açık fen bilimleri ders kitapları 2023 yılında basılmış ve 272 sayfadan oluşmaktadır. Fen bilimleri ders kitabının incelenmesi sonucu 166 değer ifadesi tespit edilmiştir. Metin ve etkinliklerde farklı değer yargıları bulunmaktadır. Kitapta yer alan 1. Ünite Güneş Sistemi ve Tutulmalar’a ait 9 değere, 2. Ünite Vücudumuzdaki Sistemlere ait 17 değere, 3. Ünite Kuvvet ve Harekete ait 20 değere, 4. Ünite Madde ve Isıya ait 38 değere, 5. Ünite Ses ve Özelliklerine ait 37 değere, 6. Ünite Vücudumuzdaki Sistemler ve Sağlığına ait 32 değere, 7. Ünite Elektriğin İletimine ait 14 değere ulaşılmıştır.

Tablo 18

Altıncı Sınıf A2 Fen Bilimleri Ders Kitaplarında Yer Alan Değerlerin Alt Boyutları

DEĞERLER	ALT BOYUTLARI	ÜNİTELER							TOPLAM
		1	2	3	4	5	6	7	
ADALET	Adil olma								
	Eşit Davranış								
	Görevde Eşit Paylaşım			3		3			6
DOSTLUK	Arkadaşlara destek olma								

	En iyi arkadaş ile güven bağı kurma								
	Grup çalışmasında bulunmak								
DÜRÜSTLÜK	Doğru sözlü olmak								
	Sözünde Durmak								
	Güvenilir olma								
	Açık ve anlaşılır olma								
	Etik olma								
ÖZDENETİM	Davranışları kontrol edebilme								
	Sorumluluk sahibi olabilme								
	Kendini sorgulayabilme								
SABIR	Tahammül etme								
	Anlayışlı olmak								
	Azimli olmak								
SAYGI	Başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu								
	İnce düşünceli olmak								
	İnsana, doğaya değer verme					6		6	
	Hak ve özgürlüklere değer verme								
SEVGİ	İnsanlara karşı duyulan ilgi, bağlılık duygusu								
	Doğaya sevgi duyma								
	Fedakârlık yapma								
	Ülkeye sevgi duymak								
	Şefkatli olmak								
SORUMLULUK	Bireyin kendine karşı sorumlu olması	7	13	16	32	27	23	13	131
	Ailesine karşı sorumlu olma								
	Doğaya karşı sorumlu olma								
	Ülkesine karşı saygılı olma								
	Kurallara karşı sorumlu olma								
VATANSEVERLİK	Bireyin ülkesine karşı duyduğu sevgi ve bağlılık								
	Kültürel mirasın farkında olma								
	Kaynakları bilinçli kullanma								
	Üretken olma				1				1
YARDIMSEVERLİK	İnsanlara, doğaya merhametli olma								
	İnsanlara yardım etme	2	4	1	5	7	3	1	23

	İnsanlık yararına çalışmak	
Toplam		167

Tablo 18 incelendiğinde 6. Sınıf A2 Fen Bilimleri Kitabında yer alan 167 değer tespit edilmiştir. Bu değerlerden 6 tane adalet, 6 tane saygı, 131 tane sorumluluk, 1 tane vatanseverlik, 23 tane yardımseverlik değeridir.

Kök değerlerin ünite bazlı olarak dağılımı aşağıdaki gibidir:

Tablo 19

Altıncı Sınıf A2 Fen Bilimleri Ders Kitaplarında Yer Alan Değerlerin Ünite Bazlı Dağılımı

ÜNİTE	ADALET	DOSTLUK	DÜRÜSTLÜK	ÖZDENETİM	SABIR	SAYGI	SEVGİ	SORUMLULUK	VATANSEVERLİK	YARDIMSEVERLİK	TOPLAM
1.Ünite Güneş Sistemi ve Tutulmalar	0	0	0	0	0	0	0	7	0	2	9
2.Ünite Vücudumuzdaki Sistemler	0	0	0	0	0	0	0	13	0	4	17
3.Ünite Kuvvet ve Hareket	3	0	0	0	0	0	0	16	0	1	20
4.Ünite Madde ve Isı	0	0	0	0	0	0	0	32	1	5	38
5.Ünite Ses ve Özellikleri	3	0	0	0	0	0	0	27	0	7	37
6.Ünite Vücudumuzdaki Sistemler ve Sağlığı	0	0	0	0	0	6	0	23	0	3	32
7.Ünite Elektrikğin İletimi	0	0	0	0	0	0	0	13	0	1	14

Tablo 20

6A2 Kitabında Değerler ve Alt Boyutlar için Örnek Kodlamalar

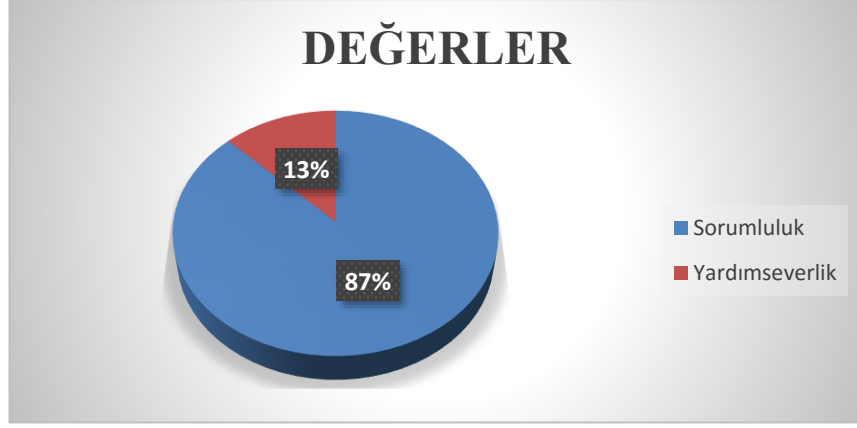
Kitap	Ünite	Değer	Alt Boyut	Cümle
6A2	3.Ünite: Kuvvet ve Hareket	Adalet	Adil olma	“Her gruba birer kitap, ikişer dinamometre verelim.”
	4.Ünite: Madde ve Isı	Vatanseverlik	Üretken olma	Böylece hem aile hem de ülke ekonomisine katkıda bulunabiliriz.”

6A2	6.Ünite Vücudumuzdaki Sistemler ve Sağlığı	Sorumluluk	Bireyin kendisine karşı sorumlu olması	“Bu sorunlara hep birlikte çözüm aranmalı ve bireye karşı daha anlayışlı olunmalıdır.”
	7.Ünite Elektriğin İletimi	Yardımseverlik	İnsanlara yardım etme	“Modelinizi okulunuzdaki bilim şenliğinde sergileyebilirsiniz.”

Tablo 20’de 6.sınıf A2 Fen Bilimleri ders kitabında yer alan değerler, alt boyutları ve örnek kodlamalar verilmiştir. Örneğin kitabın seksen yedinci sayfasında yer alan metinde “Her gruba birer kitap, ikişer dinamometre verelim.” ifadesi “Adalet” kök değerine ait “Adil olma” alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir. Bu alt boyuta atanmasının nedeni bireyin hakkına yönelik bir alt boyut olmasıdır. Kitabın yüz kırk üçüncü sayfasında “Yazın ise dışarıdan eve ısı akışını önlersek evimiz serin olur. Böylece hem aile hem de ülke ekonomisine katkıda bulunabiliriz.” ifadesi “Vatanseverlik” kök değerine ait “Üretken olma” alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir. Bu alt boyut bireyin çalışan olması, üretken olmasıyla ilişkilendirilebilir. Kitabın yüz doksanıncı sayfasında “Bu sorunlara hep birlikte çözüm aranmalı ve bireye karşı daha anlayışlı olunmalıdır.” cümlesinde “sorumluluk” kök değerine ait “Bireyin kendine karşı sorumlu olması” alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir. Burada bireye karşı yüklenen bir görev, rol olması nedeniyle bu kök değerinin alt boyutuna atanmıştır. Kitabın iki yüz yirmi altıncı sayfasında “Modelinizi okulunuzdaki bilim şenliğinde sergileyebilirsiniz.” ifadesinde “Yardımseverlik” kök değerine ait “İnsanlara yardım etme” alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir. Burada paylaşım olması nedeniyle bu kök değerinin alt boyutuna atanmıştır.

4.4.1. Altıncı Sınıf A2 Fen Bilimleri Ders Kitabı Birinci Ünite: Güneş Sistemi ve Tutulumlar

Birinci üniteye konularla ilgili etkinliklere, okuma metinlerine yer verilmiştir. Üniteye toplamda 9 adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerden 7 tane sorumluluk, 2 tane de yardımseverlik değerine aittir. Bu üniteye dostluk, adalet, dürüstlük, özenetim, saygı, sevgi sabır ve vatanseverlik değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 17. Altıncı Sınıf A2 Fen Bilimleri Ders Kitabı Birinci Ünite'deki Değerlerin Yüzde Dağılımı

Güneş Sistemi ve Tutulmalar ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

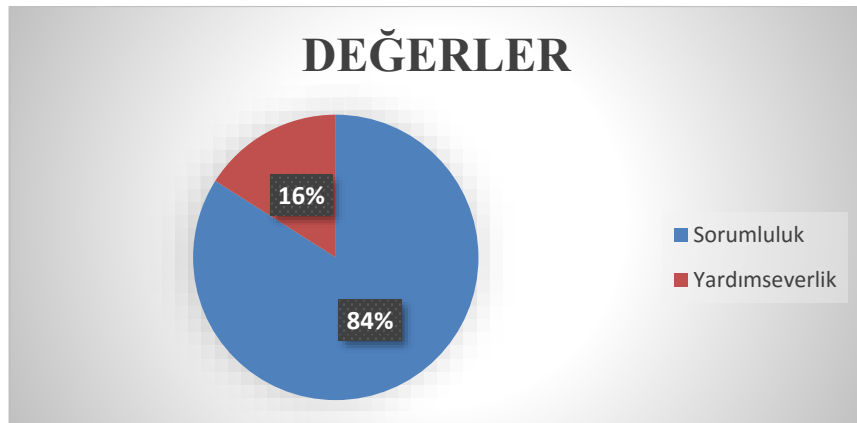
Kitapta sayfa on dokuzda yer alan araştır keşfet bölümünde “Ailemizle birlikte gökyüzü gözlemi yapalım.” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendine karşı sorumlu olması alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

Sayfa yirmi üçte “Güneş sistemi modelinizi okul bilim şenliğinde sergileyebilirsiniz.” Yardımseverlik kök değerine ait insanlık yararına çalışmak alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

Sayfa yirmi beşte “Yeryüzüne düşen bir meteorun Dünya’ya verebileceği zararlar nedir? Araştırınız.” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendine karşı sorumlu olması alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

4.4.2. Altıncı Sınıf A2 Fen Bilimleri Ders Kitabı İkinci Ünite: Vücudumuzdaki Sistemler

İkinci ünite'de toplamda 30 adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerden 26 tane sorumluluk, 4 tane de yardımseverlik değerine aittir. Bu ünite'de dostluk, adalet, dürüstlük, özdenetim, saygı, sevgi, sabır ve vatanseverlik değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 18. Altıncı Sınıf A2 Fen Bilimleri Ders Kitabı İkinci Ünite'deki Değerlerin Yüzde Dağılımı

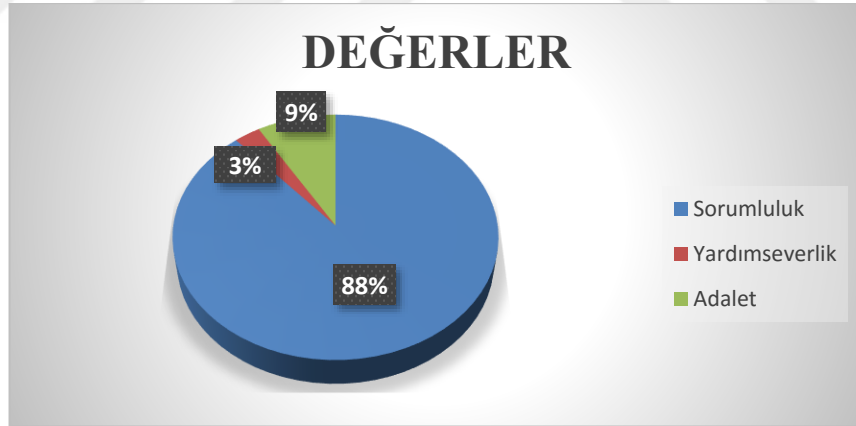
Vücudumuzdaki Sistemler ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

Kitapta sayfa elli sekizde alet kullanmadan nabzımızı ölçelim bölümünde “*Nabzımızı el bileğimizde bulmak için aşağıdaki adımları uygulayalım.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendine karşı sorumlu olması alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

Sayfa altmış ikide “*Düzenli kan bağışında bulunmak, insanların hayatını kurtarır ve toplumsal dayanışmayı artırır.*” Yardımseverlik kök değerine ait insanlara yardım etme alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir. Burada sorumluluk kök değerine ait ülkesine karşı sorumlu olma alt boyutu ile de ilişkilendirilmiştir.

4.4.3. Altıncı Sınıf A2 Fen Bilimleri Ders Kitabı Üçüncü Ünite: Kuvvet ve Sürtünme

Üçüncü ünite'de toplamda 20 adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerden 3 tane adalet, 16 tane sorumluluk, 1 tane yardımseverlik değerine aittir. Bu ünite'de dostluk, dürüstlük, özdenetim, sabır, saygı, sevgi değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 19. Altıncı Sınıf A2 Fen Bilimleri Ders Kitabı Üçüncü Ünite'deki Değerlerin Yüzde Dağılımı

Kuvvet ve Sürtünme ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

Sayfa seksen yedide kuvvetin ölçülmesi etkinliğinin yapım aşamalarında “*Her gruba birer kitap, kalemlik, dinamometre ve çok sayıda kalem verelim.*” Adalet kök değerine ait görevde eşit paylaşım alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

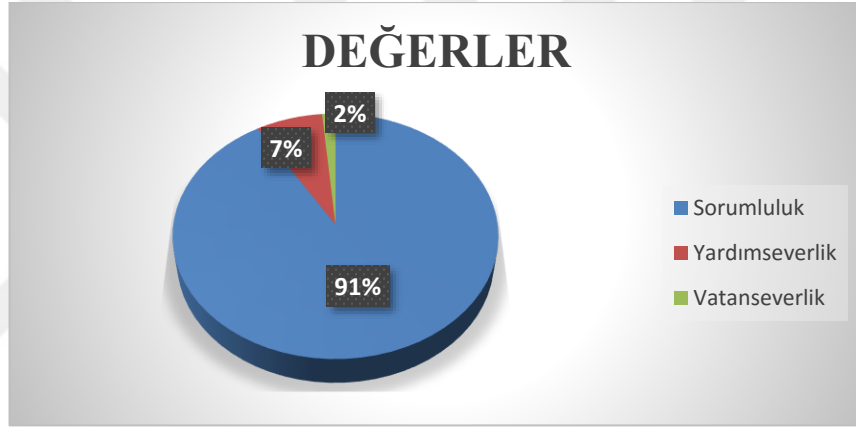
Sayfa doksan ikide dengelenmiş ve dengelenmemiş kuvvet haydi başlayalım bölümü

altında ilk aşamasında “Sınıfınızda 4 kişilik grup oluşturunuz.” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendine karşı sorumlu olması alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

Sayfa yüz yedide “Oluşturduğunuz modeli ya da tasarladığınız projeyi okulunuzun yıl sonu bilim şenliğinde sununuz.” Yardımseverlik kök değerine ait insanlık yararına çalışmak alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

4.4.4. Altıncı Sınıf A2 Fen Bilimleri Ders Kitabı Dördüncü Ünite: Madde ve Isı

Dördüncü ünite toplamda 38 adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerden 32 tane sorumluluk, 1 tane vatanseverlik, 5 tane de yardımseverlik değerine aittir. Bu ünite dostluk, adalet, dürüstlük, özdenetim, saygı, sabır, sevgi değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 20. Altıncı Sınıf A2 Fen Bilimleri Ders Kitabı Dördüncü Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı

Madde ve Isı ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

Kitapta sayfa yüz yirmi dokuzda yer alan metinden bir kesitte “*İnsan ve Çevrenin sağlık açısından zararlı olabilecek ürünlerin kullanımından kaçınmak gereklidir.*” Sorumluluk değerine ait bireyin kendine karşı sorumlu olması alt boyutu ile ilişkilidir.

Kitapta sayfa yüz otuz birde yer alan araştır keşfet kısmında “Isı yalıtımı ile oluşturulan ev modelinin okul bilim şenliğinde sergileyebilirsiniz.” Yardımseverlik değerine ait insanlık yararına çalışmak alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

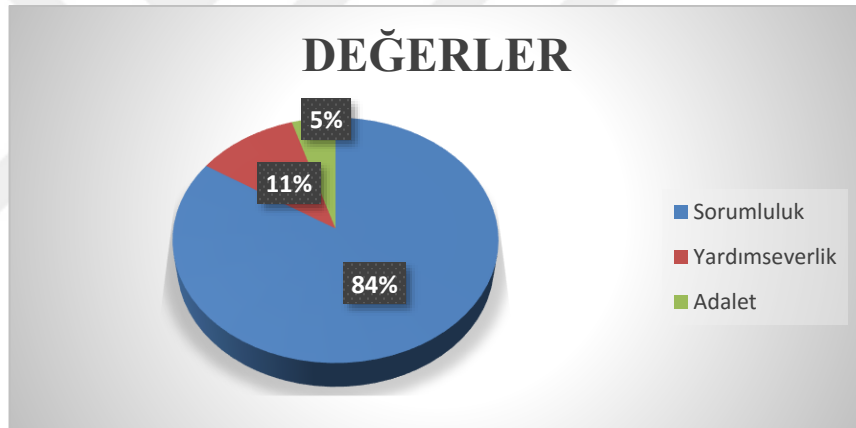
Sayfa yüz otuz ikide ısı yalıtımının etkileri ile ilgili kısımda “*Binaların ısı yalıtımındaki önemi, aile ve ülkenin ekonomisine, kaynakların etkili kullanımı açısından arkadaşlarınızla tartışınız.*” Sorumluluk değerine ait ülkesine karşı sorumlu olması alt boyutu ile ilişkilidir.

Burada yardımseverlik kök değerine ait insanlara, doğaya merhametli olma alt boyutu ile de ilişkilendirmektedir. Burda vatanseverlik kök değerine ait kaynakları bilinçli kullanma alt boyutu ile de ilişkilendirilmiştir.

Sayfa yüz kırk üçte Tahin ile Pekmez'in Bizde Macera Bitmez konuşma kesitinde "Isı akışını önlemede *aile ve ülke ekonomisine katkıda bulunmaya çalışılmıştır.*" Burda sorumluluk değerine ait ülkesine karşı sorumlu olması alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

4.4.5. Altıncı Sınıf A2 Fen Bilimleri Ders Kitabı Beşinci Ünite: Ses ve Özellikleri

Beşinci ünite de kitapta konularla ilgili etkinliklere, okuma metinlerine yer verilmiştir. Ünite de toplamda 37 adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerden 3 tane adalet, 27 tane sorumluluk, 7 tane de yardımseverlik değerine aittir. Bu ünite de dostluk, özdenetim, dürüstlük, sabır, sevgi, saygı ve vatanseverlik değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 21. Altıncı Sınıf A2 Fen Bilimleri Ders Kitabı Beşinci Ünite de ki Değerlerin Yüzde Dağılımı

Ses ve Özellikleri ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

Kitapta sayfa yüz elli dörtte yer alan araştır keşfet bölümünde “*Yön bulma ve iletişim için sesleri kullanabilen hayvanlarla ilgili bir araştırma yapalım.*”

Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendine karşı sorumlu olması alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir. Yine burada “Araştırma sonuçlarını arkadaşlarınızla paylaşınız.” Yardımseverlik kök değerine ait insanlara yardım etme alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

Sayfa yüz elli dokuzda Farklı malzemelerle farklı müzik aletleri etkinliğinde “*Modellemelerinizi kullanarak okulunuzdaki bilim şenliğinde arkadaşlarınıza konser*

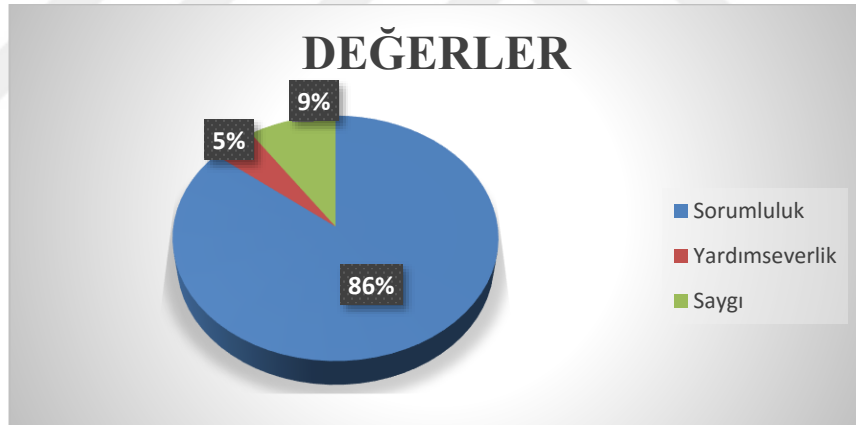
verebilirsiniz.”

Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendine karşı sorumlu olması alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir. Burada yardımseverlik değerine ait insanlık yararına çalışmak alt boyutu ile de ilişkilendirilmiştir.

Sayfa yüz altmış ikide “*Katı grubunda ikişer adım, Sıvı grubunda üçer adım ve gaz grubundakiler dörder adım aralarında mesafe olacak şekilde sıralandılar.*” Adalet kök değerine ait görevde eşit paylaşım alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

4.4.6. Altıncı Sınıf A2 Fen Bilimleri Ders Kitabı Altıncı Ünite: Vücudumuzdaki Sistemler ve Sağlığı

Altıncı ünite de kitapta konularla ilgili etkinliklere, okuma metinlerine yer verilmiştir. Ünite de toplamda 32 adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerden 6 tane saygı, 23 tane sorumluluk, 3 tane de yardımseverlik değerine aittir. Bu ünite de dostluk, adalet, dürüstlük, özdenetim, sevgi, sabır ve vatanseverlik değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 22. Altıncı Sınıf A2 Fen Bilimleri Ders Kitabı Altıncı Ünite de Değerlerin Yüzde Dağılımı

Vücudumuzdaki Sistemler ve Sağlığı ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

Sayfa yüz doksanda ergenlik dönemi ile ilgili metinde verilen kesitte “*Sorunlara hep birlikte çözüm aranmalı ve bireye karşı daha anlayışlı olunmalıdır.*” Saygı kök değerine ait ince düşünceli olmak alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir. Bu sayfa da devam eden başka bir kesitte “*Yeteneklere ve ilginize uygun spor faaliyetlerine katılınız.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendine karşı sorumlu olması alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

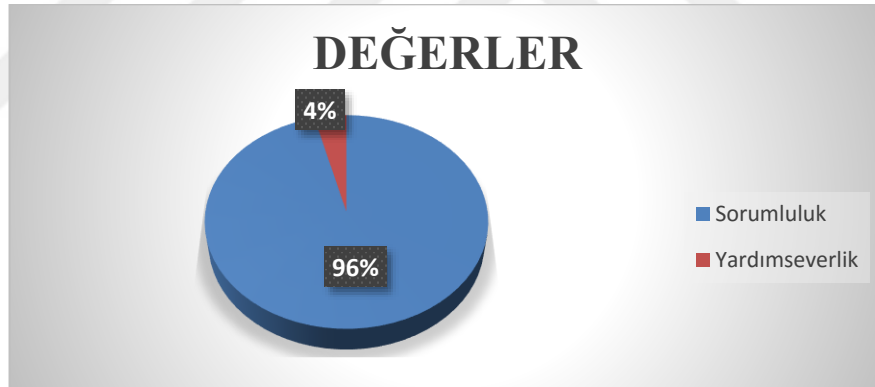
“*Aile içinde iletişimi güçlü tutarak karşılaşılan sorunları ailenizle paylaşınız.*”

Sorumluluk kök değerine ait ailesine karşı sorumlu olma alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir. “Okul rehber öğretmenleri ile iletişim kurarak sorunlarınızı çözmeye çalışınız.” Yardımseverlik kök değerine ait insanlara yardım etme alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Sayfa yüz doksan birde “Arkadaşlarınıza başkalarının nünde küçük düşürücü ifade ve hareketlerde bulunmayınız.” Saygı kök değerine ait başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir. Bu sayfada ergenlik dönemi ile ilgili verilen metinden bir kesitte “Bu dönemi sağlıklı geçirebilmek neler yapılabileceğini arkadaşlarınızla tartışınız.” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendine karşı sorumlu olması alt boyutu, yardımseverlik kök değerine ait insanlara yardım etme alt boyutu, saygı kök değerine ait hak ve özgürlüklere değer verme alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

4.4.7. Altıncı Sınıf A2 Fen Bilimleri Ders Kitabı Yedinci Ünite: Elektriğin İletimi

Yedinci ünite de kitapta konularla ilgili etkinliklere, okuma metinlerine yer verilmiştir. Ünite de toplamda 14 adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerden 13 tane sorumluluk, 1 tane de yardımseverlik değerine aittir. Bu ünite de dostluk, adalet, dürüstlük, özdenetim, sabır, sevgi, saygı ve vatanseverlik değerlerine rastlanmamıştır.



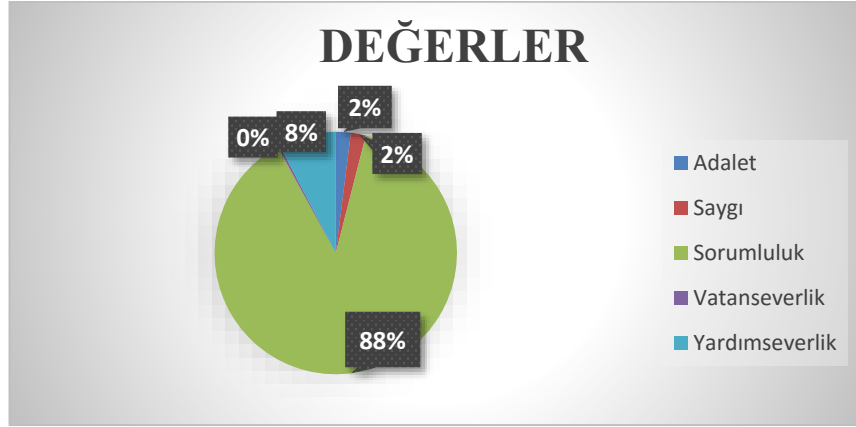
Grafik 23. Altıncı Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitabı Yedinci Ünite de Değerlerin Yüzde Dağılımı

Elektriğin İletimi ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

Kitapta sayfa iki yüz yirmi dörtte yer alan Elektrik enerjisini ileten ve iletmeyen maddelerle ilgili yapalım öğrenelim bölümünde “Devre elemanlarını kullanarak elektrik devresi kuralım.” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendine karşı sorumlu olması alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

Sayfa iki yüz yirmi altıda araştır keşfet bölümünde “Elektrik enerjisinin kullanımında kendi güvenliğimizi ve çevrenizin güvenliği için dikkat edilmesi gerekenleri araştırınız.” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendine, doğaya ve ülkesine karşı sorumlu olması alt

boyutu ile ilişkilendirilmiştir. Burada “Araştırma sonuçlarından yola çıkarak elektrik kaçağı durumunda canlıları koruyabilecek bir sistem modeli tasarlayalım.” Sorumluluk kök değerine ait doğaya karşı sorumlu olma alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.



Grafik 24. Altıncı Sınıf A2 Fen Bilimleri Ders Kitabında Yer Alan Genel Değer ve Yüzdeleri

Grafikte frekans ve yüzdeleri belirlenmiş değerleri incelediğimizde en fazla %88 oranında “sorumluluk” değerine ait yüzde bulunmaktadır. Grafik incelendiğinde dürüstlük, dostluk, özdenetim, sabır, sevgi değerlerine yer verilmediği görülmektedir.

4.5. Altıncı Sınıf B2 Fen Bilimleri Ders Kitabının Kök Değerler Bakımından İncelenmesi

EBA’da online olarak pdf şeklinde erişime açık fen bilimleri ders kitapları 2023-2024 öğretim yılından itibaren 5 (beş) yıl süreyle kabul edilmiş 252 sayfadan oluşmaktadır. Kitap yedi adet üniteden oluşmaktadır. Fen bilimleri ders kitabının incelenmesi sonucu 250 değer ifadesi tespit edilmiştir. Metin ve etkinliklerde farklı birçok değere ulaşılabilmektedir. Kitapta yer alan 1. Ünite Güneş Sistemi ve Tutulmalara ait 19 değere, 2. Ünite Vücudumuzdaki Sistemlere ait 40 değere, 3. Ünite Kuvvet ve Harekete ait 20 değere, 4. Ünite Madde ve Isıya ait 46 değere, 5. Ünite Ses ve Özelliklerine ait 48 değere, 6. Ünite Vücudumuzdaki Sistemler ve Sağlığına ait 64 değere, 7. Ünite Elektriğin İletimine ait 24 değere ulaşılmıştır.

Tablo 21

Altıncı Sınıf B2 Fen Bilimleri Ders Kitaplarında Yer Alan Alt Boyutları

DEĞERLER	ALT BOYUTLARI	ÜNİTELER							TOPLAM
		1	2	3	4	5	6	7	
ADALET	Adil olma								
	Eşit Davranış		1	1			1		2
	Görevde Eşit Paylaşım								
DOSTLUK	Arkadaşlara destek olma		1				1		1
	En iyi arkadaş ile güven bağı kurma								
	Grup çalışmasında bulunmak								
DÜRÜSTLÜK	Doğru sözlü olmak								
	Sözünde Durmak								
	Güvenilir olma								
	Açık ve anlaşılır olma								
ÖZDENETİM	Etik olma								
	Davranışları kontrol edebilme								
	Sorumluluk sahibi olabilme								
SABIR	Kendini sorgulayabilme								
	Tahammül etme								
	Anlayışlı olmak								
SAYGI	Azimli olmak								
	Başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu						1		3
	İnce düşünceli olmak		1						
	İnsana, doğaya değer verme								
SEVGİ	Hak ve özgürlüklere değer verme					1			
	İnsanlara karşı duyulan sevgi, bağlılık duygusu						1		1
	Doğaya sevgi duyma								
	Fedakârlık yapma								
SORUMLULUK	Ülkeye sevgi duymak					1			1
	Şefkatli olmak								
	Bireyin kendine karşı sorumlu olması	10	16	16	39	42	54	21	198
	Ailesine karşı sorumlu olma								

5.Ünite Ses ve Özellikleri	0	0	0	0	0	1	1	42	1	3	48
6.Ünite Vücudumuzdaki Sistemler ve Sağlığı	0	1	0	0	0	6	0	54	0	3	64
7.Ünite Elektriğin İletimi	0	0	0	0	0	0	0	21	1	1	24

Tablo 23

6B2 Kitabında Değerler ve Alt Boyutlar için Örnek Kodlamalar

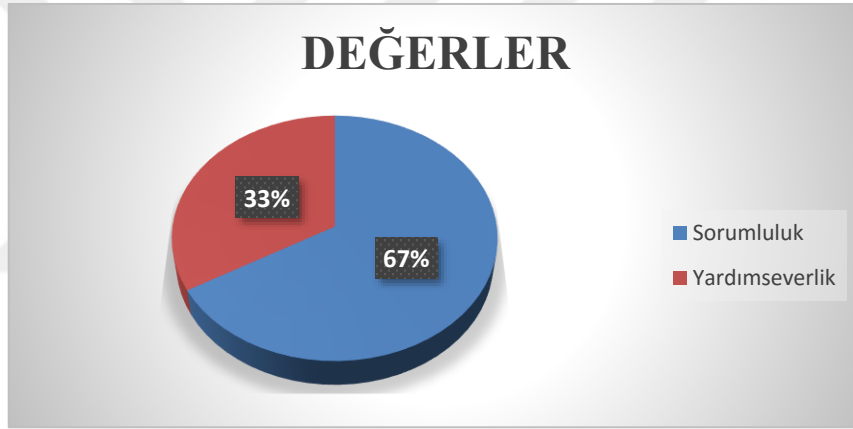
Kitap	Ünite	Değer	Alt Boyut	Cümle
6B2	2.Ünite: Vücudumuzdaki Sistemler	Saygı	İnce düşünceli olmak	“Arkadaşınızdan sorduğunuz soruya cevap vermesini rica ediniz.”
	4.Ünite Madde ve Isı	Vatanseverlik	Üretken olma ve kaynakları bilinçli kullanma	“Ankara Kızılcahamam’da keşfedilen perlit madeninin ekonomiye önemli katkılar sağlayacağı hesaplanmaktadır.”
	6.Ünite Ses ve Özellikleri	Saygı	Başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu	“Cücelik ve devlik hastalığı olan kişilerle arkadaş olmaktan çekinilmemeli, onlara saygılı olunmalıdır.”
		Vatanseverlik	Ülkeye sevgi duymak	“Vatanını seven, sorumlu bireyler olarak kültürel mirasımıza sahip çıkmalıyız.”

Tablo 23’te 6.sınıf B2 Fen Bilimleri ders kitabında yer alan değerler, alt boyutları ve örnek kodlamalar verilmiştir. Örneğin kitabın ellinci sayfasında yer alan metinde “Arkadaşınızdan sorduğunuz soruya cevap vermesini rica ediniz.” ifadesi “Saygı” kök değerine ait “İnce düşünceli olmak” burada başkalarına kendine nasıl davranılmasını istediği gibi davranma ilgili olduğu için bu alt boyuta atanmıştır. Kitabın yüz otuz birinci sayfasında yer alan “Ankara Kızılcahamam’da keşfedilen perlit madeninin ekonomiye önemli katkılar sağlayacağı hesaplanmaktadır” ifadesinde “Vatanseverlik” kök değerine ait “Üretken olma ve kaynakları bilinçli kullanma” bu alt boyuta atanmasının nedeni çalışmak, icat etmek, kaynakları idareli kullanmak şeklinde ilişkilendirilmektedir. Kitabın yüz elli beşinci sayfasında “Cücelik ve devlik hastalığı olan kişilerle arkadaş olmaktan çekinilmemeli, onlara saygılı olunmalıdır.” ifadesi “Saygı” kök değerine ait “Başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu” alt boyutu ile bireyin başkasına karşı duymakta

olduğu hürmet şeklinde ifade edilmektedir. Kitabın yüz yetmiş birinci sayfasında “Vatanını seven, sorumlu bireyler olarak kültürel mirasımıza sahip çıkmalıyız.” ifadesi “Vatanseverlik” kök değerine ait “Ülkeye sevgi duymak” alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir. Bu alt boyut her bireyin ülkesine karşı sevgi duyması sadık olmak ile ilgilidir.

4.5.1. Altıncı Sınıf B2 Fen Bilimleri Ders Kitabı Birinci Ünite: Güneş Sistemi ve Tutulmalar

Birinci ünite de kitapta konularla ilgili etkinliklere, okuma metinlerine yer verilmiştir. Ünite de toplamda 19 adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerden 10 tane sorumluluk, 9 tane de yardımseverlik değerine aittir. Bu ünite de dostluk, adalet, dürüstlük, özdenetim, saygı, sabır, sevgi ve vatanseverlik değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 25. Altıncı Sınıf B2 Fen Bilimleri Ders Kitabı Birinci Ünite de ki Değerlerin Yüzde Dağılımı

Güneş Sistemi ve Tutulmalar ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

Kitapta sayfa yirmi birde yer alan araştırarak öğrenelim bölümünde “*Güneş Sisteminde yer alan gezegenlerle ilgili çeşitli kaynaklardan araştırmalar yapınız. Elde edilen sonuçları arkadaşlarınızla paylaşınız.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendine karşı sorumlu olması alt boyutu ile yardımseverlik kök değerine ait başkalarına yardım etme alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

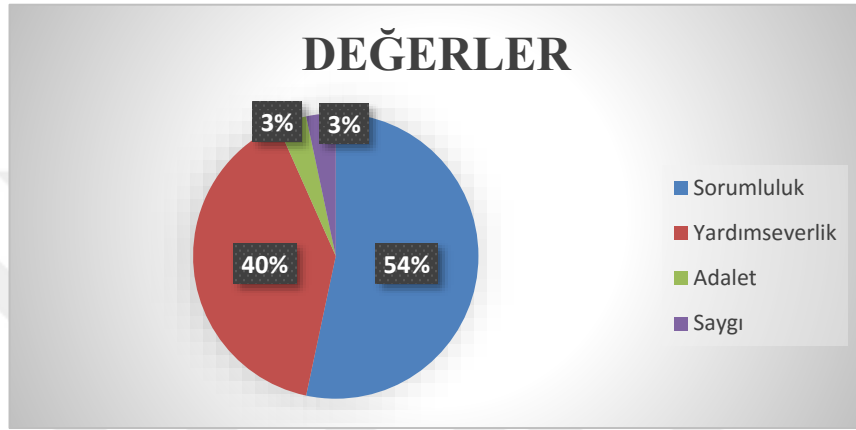
Sayfa yirmi yedide “*Düşüncelerinizi arkadaşlarınız ile paylaşınız*” yardımseverlik kök değerine ait başkalarına yardım etme alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

Sayfa otuz üçte “*Güneş sisteminde yer alan istediğiniz bir gezegeni kitaptan,*

ansiklopediden ve güvenli genel ağlardan araştırınız.” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendine karşı sorumlu olması alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

4.5.2. Altıncı Sınıf B2 Fen Bilimleri Ders Kitabı İkinci Ünite: Vücudumuzdaki Sistemler

İkinci üniteye toplamda 40 adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerden 1 tane adalet, 1 tane saygı, 16 tane sorumluluk, 12 tane de yardımseverlik değerine aittir. Bu üniteye özdenetim, dostluk, dürüstlük, sevgi, sabır ve vatanseverlik değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 26. Altıncı Sınıf B2 Fen Bilimleri Ders Kitabı İkinci Üniteye Değerlerin Yüzde Dağılımı

Vücudumuzdaki Sistemler ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

Kitapta sayfa ellide alet kullanmadan nabzımızı ölçelim bölümünde “*Arkadaşınıza sorduğunuz sorunun cevabını vermesini rica ediniz.*” Saygı kök değerine ait ince düşünceli olma alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

Sayfa altmışta “*Grup arkadaşlarınızla ortak karar vererek görevlerden birer tane seçiniz. Yapılan çalışmanın sonucunda edinilen bilgileri arkadaşlarınızla paylaşınız.*” Adalet kök değerine ait görevde eşit paylaşım alt boyutu ve yardımseverlik kök değerine ait başkalarına yardım etme alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

Sayfa altmışta “*Kan nakli yapmış ya da yapılmış bir kişiyle veya bu kişinin yakınıyla röportaj yapınız.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendine karşı sorumlu olması alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

Şekil 3, sayfa altmış birde yer alan “*Şartları uygun bireylerin düzenli olarak kan bağıışı yapmaya özen göstermelidir.*” Yardımseverlik kök değerine ait insanlara yardım etme alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir. Burda sorumluluk kök değerine ait ülkesine karşı

sorumlu olma alt boyutu ile de ilişkilendirilmiştir.

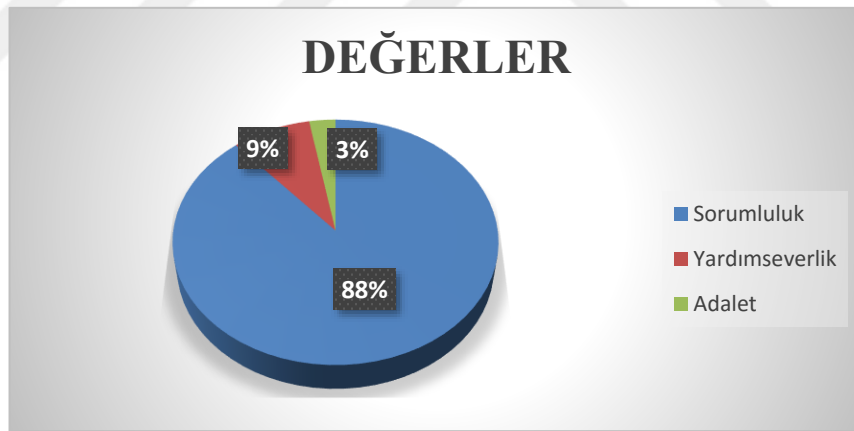
Şekil 3

Altıncı sınıf B2 Fen Bilimleri Ders Kitabında Yer Alan İkinci Ünite “Yardımseverlik” Değerinin Başkalarına Yardım Etme Alt Boyutuna Ait Bölüm



4.5.3. Altıncı Sınıf B2 Fen Bilimleri Ders Kitabı Üçüncü Ünite: Kuvvet ve Sürtünme

Üçüncü ünite toplamda 20 adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerden 1 adalet, 16 tane sorumluluk, 3 tane yardımseverlik değerine aittir. Bu ünite dürüstlük, dostluk, özdenetim, sabır, sevgi, saygı, vatanseverlik değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 27. Altıncı Sınıf B2 Fen Bilimleri Ders Kitabı Üçüncü Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı

Kuvvet ve Sürtünme ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

Sayfa seksen altıda bileşke kuvvet konusunda “Arkadaşlarınızla bu oyunda gruplar arasında güç dengesinin oluşturulmasına özen gösteriniz.” Adalet kök değerine ait görevde eşit paylaşım alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

Sayfa yüz altıda “Tasarımı yapılan modeli okulda düzenlenecek bilim şenliğinde sergileyiniz.” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendine karşı sorumlu olması alt boyutu

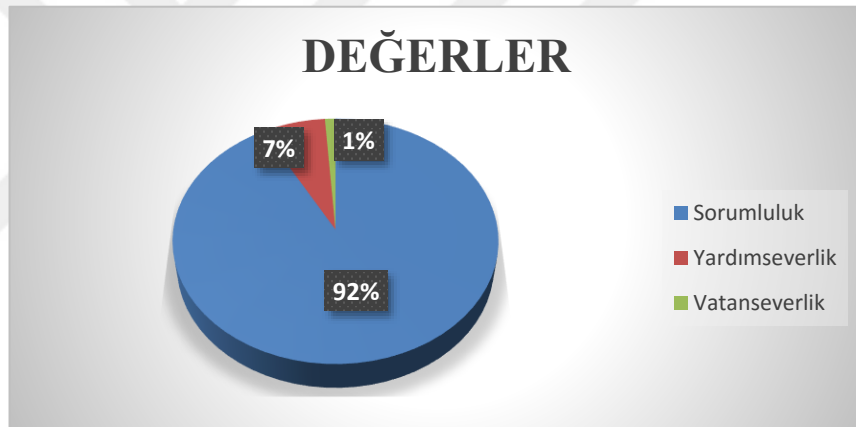
ile ilişkilendirilmiştir. Yardımseverlik kök değerine ait insanlık yararına çalışmak alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

Sayfa yüz beşte Fen, Mühendislik ve Girişimcilik Uygulamalarında bilim insanı olan Isaac Newton ile ilgili bir metin verilmiştir. Metnin altına “*Kitap, ansiklopedi veya “güvenli genel ağ adreslerinden Isaac Newton’un üçüncü yasasını araştırınız.”* Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendine karşı sorumlu olması alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

4.5.4. Altıncı Sınıf B2 Fen Bilimleri Ders Kitabı Dördüncü Ünite: Madde ve Isı

Dördüncü ünite toplamda 46 adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerden 39 tane sorumluluk, 1 tane vatanseverlik, 6 tane yardımseverlik değerine aittir.

Bu ünite adalet, dürüstlük, dostluk, özdenetim, sabır, sevgi, vatanseverlik değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 28. Altıncı Sınıf B2 Fen Bilimleri Ders Kitabı Dördüncü Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı

Madde ve Isı ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

Kitapta sayfa yüz yirmi dörtte yer alan deneyin uygulama aşamasında “*Eldiven giyiniz.*” Sorumluluk değerine ait bireyin kendine karşı sorumlu olması alt boyutu ile ilişkilidir.

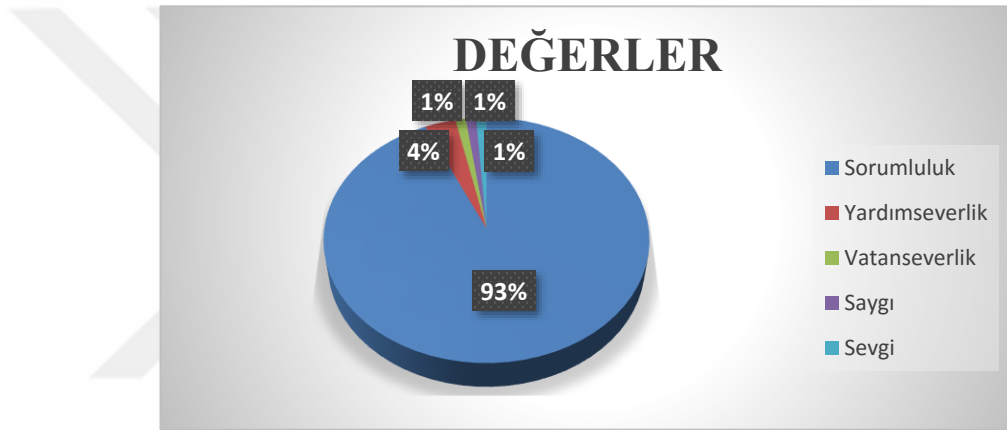
Kitapta sayfa yüz yirmi dörtte yer alan beyin fırtınasında “*Yoğunluk ile ilgili buzun yoğunluğu suyun yoğunluğundan büyük olsaydı gölde yaşayan canlılar hayatlarını yaşamaya devam edebilir miydi? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla tartışınız.*” Yardımseverlik değerine ait başkalarına yardım etme alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

Sayfa yüz otuz birde ısı yalıtımının etkileri ile ilgili kısımda “*Ankara*

Kızılcahamam'da keşfedilen inci taşı olarak da bilinen 14 milyon tonluk perlit madeni Türkiye için ekonomiye önemli katkılar sağlayacağı belirtildi. Burada vatanseverlik kök değerine ait üretken olma ve kaynakları bilinçli kullanma alt boyutlarıyla ilişkilendirilmiştir.

4.5.5. Altıncı Sınıf B2 Fen Bilimleri Ders Kitabı Beşinci Ünite: Ses ve Özellikleri

Beşinci ünite de kitapta konularla ilgili etkinliklere, okuma metinlerine yer verilmiştir. Ünite de toplamda 48 adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerden 1 tane saygı, 1 tane sevgi, 42 tane sorumluluk, 1 vatanseverlik, 3 tane de yardımseverlik değerine aittir. Bu ünite de dostluk, adalet, dürüstlük, özdenetim, sabır, değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 29. Altıncı Sınıf B2 Fen Bilimleri Ders Kitabı Beşinci Ünite de Değerlerin Yüzde Dağılımı

Ses ve Özellikleri ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

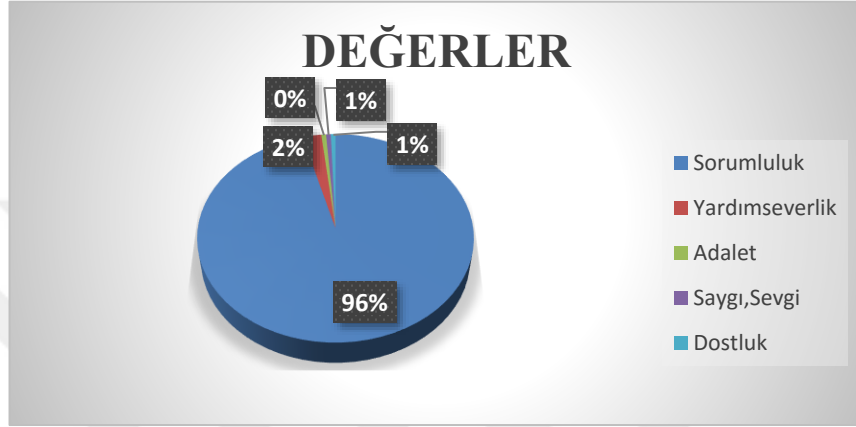
Kitapta sayfa yüz elli dörtte yer alan proje görevi kısmında “*Deney aşamaları ve deney fotoğrafları ile bir poster çalışması hazırlayınız. Hazırlanan poster çalışmasını arkadaşlarınız ile paylaşınız.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendine karşı sorumlu olması alt boyutu yardımseverlik kök değerine ait insanlara yardım etme alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

Sayfa yüz elli sekizde deney bölümünde “*Sınıftan gönüllü üç öğrenci seçiniz.*” Saygı kök değerine ait hak ve özgürlüklere değer verme alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

Sayfa yüz yetmiş birde “*Vatanını seven, sorumlu bireyler olarak kültürel mirasımıza sahip çıkmalıyız.*” Vatanseverlik kök değerine ait bireyin ülkesine karşı duyduğu sevgi ve bağlılık ve sevgi kök değerine ait ülkeye sevgi duymak alt boyutlarıyla ilişkilendirilmiştir.

4.5.6. Altıncı Sınıf B2 Fen Bilimleri Ders Kitabı Altıncı Ünite: Vücudumuzdaki Sistemler ve Sağlığı

Altıncı ünite de kitapta konularla ilgili etkinliklere, okuma metinlerine yer verilmiştir. Ünite de toplamda 64 adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerden 1 tane adalet, 6 tane saygı, 54 tane sorumluluk, 3 tane de yardımseverlik değerine aittir. Bu ünite de dürüstlük, dostluk, özdenetim, sevgi, sabır, vatanseverlik değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 30. Altıncı Sınıf B2 Fen Bilimleri Ders Kitabı Altıncı Ünite de Değerlerin Yüzde Dağılımı

Vücudumuzdaki Sistemler ve Sağlığı ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

Sayfa yüz seksen dörtte rakamları eşleştirelim etkinliğinde “*Oyunu kazanan arkadaşınızı tebrik etmeyi unutmayınız.*” Dostluk kök değerine ait arkadaşlara destek olma alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

Sayfa yüz doksanda madde kullanımı ile ilgili verilen bir metinden “*Ergenlik döneminde madde kullanan kişilerden mümkün oldukça uzak durmaya ve arkadaşlık etmemeye özen gösterilmelidir.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendine karşı sorumlu olması alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

Kitapta yer alan sayfa iki yüzde koku ve tat alma duyusu ile ilgili yapılan etkinlikte “*Sınıfa getirilen besinler dört eşit parçaya bölünmelidir.*” Adalet kök değerine ait görevde eşit paylaşım alt boyutuna aittir.

Sayfa iki yüz dörtte “*Hazırlanan poster çalışmalarını arkadaşlarınızla paylaşınız.*” Yardımseverlik kök değerine ait insanlara yardım etme alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Kitapta yer alan sayfa iki yüz yirmide Denetleyici ve Düzenleyici Sistem konusu altında verilen metinden bir kesitte “*Cücelik ve devlik hastalığına sahip bireylerle arkadaş*

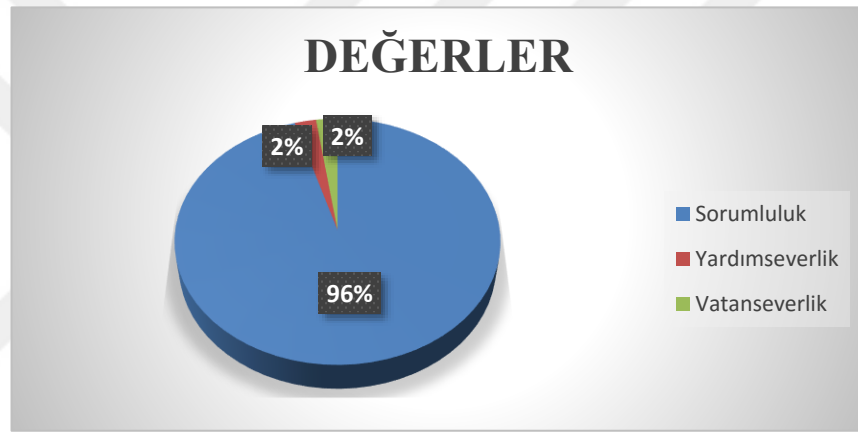
olmaktan çekinilmemeli, onlara saygılı olunmalıdır.”

Saygı kök değerine ait başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu, Sevgi kök değerine ait insanlara karşı duyulan ilgi ve bağlılık duygusu, sorumluluk kök değerine ait bireyin kendine karşı sorumlu olması alt boyutlarıyla ilişkilendirilmiştir.

4.5.7. Altıncı Sınıf B2 Fen Bilimleri Ders Kitabı Yedinci Ünite: Elektriğin İletimi

Yedinci ünite de kitapta konularla ilgili etkinliklere, okuma metinlerine yer verilmiştir. Ünite de toplamda 23 adet değer ifadesi tespit edilmiştir.

Yer alan değerlerden 21 tane sorumluluk, 1 tane vatanseverlik, 1 tane de yardımseverlik değerine aittir. Bu ünite de adalet, dostluk, dürüstlük, özdenetim, sabır, sevgi değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 31. Altıncı Sınıf B2 Fen Bilimleri Ders Kitabı Yedinci Ünite de Değerlerin Yüzde Dağılımı

Elektriğin İletimi ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

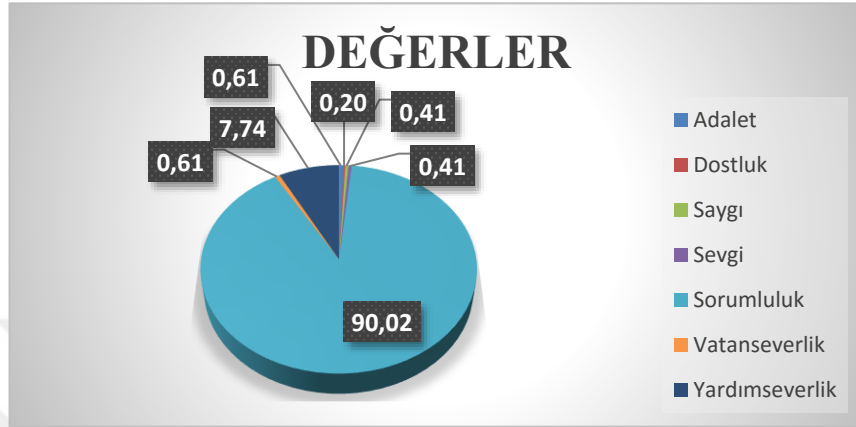
Kitapta sayfa iki yüz otuz beşte maddelerin iletkenlik ve yalıtkanlık özelliklerine göre günlük hayatta kullanım alanlarının yer aldığı bölümünde “*Yalıtkan malzemelerin prizlerin ve fişlerin dış kısımlarında kullanılmasıyla gündelik yaşamda karşılaşılabilecek birçok kazanın önüne geçilmektedir.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendine karşı sorumlu olması alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

Sayfa iki yüz otuz beşte verilen metinde “*Çelik direklerin elektrik tellerine temas ettiği yerlerde silikon, porselen ve cam gibi yalıtkan malzemeler kullanılır. Bu sayede hem canlılar korunur hem de elektrik enerjisinin toprağa geçmesi sonucu oluşacak enerji kaybı önlenir.*”

Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendine, doğaya ve ülkesine karşı sorumlu

olması ve vatanseverlik kök değerine ait kaynakları bilinçli kullanma alt boyutlarıyla ile ilişkilendirilmiştir.

Sayfa iki yüz kırk ikide ampullerin yapısı ile ilgili metinde “Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.” Yardımseverlik kök değerine ait insanlara yardım etme alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.



Grafik 32. Altıncı Sınıf B2 Fen Bilimleri Ders Kitabında Yer Alan Genel Değer ve Yüzdeleri

Grafikte yüzdeleri belirlenmiş değerleri incelediğimizde en fazla %90,02 oranında “sorumluluk” değeri bulunmuştur. Grafikte kullanılmayan dürüstlük, sabır, özdenetim, değerlerine yer verilmediği görülmektedir.

4.6. Yedinci Sınıf B3 Fen Bilimleri Ders Kitabının Kök Değerler Bakımından İncelenmesi

EBA’da online olarak pdf şeklinde erişime açık fen bilimleri ders kitapları 2023-2024 öğretim döneminden itibaren beş (5) yıllığına kabul edilmiş 223 sayfadan oluşmaktadır. Fen bilimleri ders kitabının incelenmesi sonucu 224 değer ifadesi tespit edilmiştir. Kitapta yer alan 1.Ünite Güneş Sistemi ve Ötesi’ne ait 17 adet değere, 2.Ünite Hücre ve Bölünmeler ait 32 değere, 3. Ünite Kuvvet ve Enerji ait 27 değere, 4. Ünite Saf Madde ve Karışımlar ait 46 değere, 5. Ünite Işığın Madde ile Etkileşimi ait 38 değere, 6. Ünite Canlılarda Üreme, Büyüme ve Gelişme ait 26 değere, 7. Ünite Elektrik Devrelerine ait 25 değere ulaşılmıştır.

Tablo 24

Yedinci Sınıf B3 Fen Bilimleri Ders Kitaplarında Yer Alan Değerlerin Alt Boyutları

DEĞERLER	ALT BOYUTLARI	ÜNİTELER							TOPLAM
		1	2	3	4	5	6	7	
ADALET	Adil olma								
	Eşit Davranış					1			1
	Görevde Eşit Paylaşım								
DOSTLUK	Arkadaşlara destek olma								
	En iyi arkadaş ile güven bağı kurma				1				1
	Grup çalışmasında bulunmak								
DÜRÜSTLÜK	Doğru sözlü olmak								
	Sözünde Durmak								
	Güvenilir olma								
	Açık ve anlaşılır olma								
	Etik olma								
ÖZDENETİM	Davranışları kontrol edebilme								
	Sorumluluk sahibi olabilme								
	Kendini sorgulayabilme								
SABIR	Tahammül etme								
	Anlayışlı olmak								
	Azimli olmak								
SAYGI	Başkalarını rahatsız etmekten çekinme								
	duygusu								
	İnce düşünceli olmak								
	İnsana, doğaya değer verme						1		1
	Hak ve özgürlüklere değer verme								
SEVGİ	İnsanlara karşı duyulan ilgi, bağlılık duygusu				1				
	Doğaya sevgi duyma						1		2
	Fedakârlık yapma								
	Ülkeye sevgi duymak								
	Şefkatli olmak								
SORUMLULUK	Bireyin kendine karşı sorumlu olması	1	2	2		3	2	2	
		6	7	4	46	8	6	5	202
	Ailesine karşı sorumlu olma								
	Doğaya karşı sorumlu olma								
	Ülkesine karşı saygılı								

	olma											
	Kurallara karşı sorumlu olma											
	Bireyin ülkesine karşı duyduğu sevgi ve bağlılık											
VATANSEVERLİK	Kültürel mirasın farkında olma											
	Kaynakları bilinçli kullanma							2		1		
	Üretken olma											
	İnsanlara, doğaya merhametli olma											
YARDIMSEVERLİK	İnsanlara yardım etme	1	5	2	4				2	1	15	
	İnsanlık yararına çalışmak											
Toplam											225	

Tablo 24 incelendiğinde 7. Sınıf B3 Fen Bilimleri Kitabında yer alan 225 değer ifadesi tespit edilmiştir. Bu değerlerden 202 adet sorumluluk, 2 tane vatanseverlik, 16 tane yardımseverlik, 2 tane sevgi, 1 tane saygı, 1 tane dostluk ve 1 tane adalet değeridir. Tablo 18’de yer verilmeyen değerler dostluk, dürüstlük, özdenetim ve sabırdır.

Kök değerlerin ünite bazlı olarak dağılımı Tablo 25’teki gibidir:

Tablo 25

Yedinci Sınıf B3 Fen Bilimleri Ders Kitaplarında Yer Alan Değerlerin Ünite Bazlı Dağılımı

ÜNİTE	ADALET	DOSTLUK	DÜRÜSTLÜK	ÖZDENETİM	SABIR	SAYGI	SEVGİ	SORUMLULUK	VATANSEVERLİK	YARDIMSEVERLİK	TOPLAM
1.Ünite Güneş Sistemi ve Ötesi/Dünya ve Evren	0	0	0	0	0	0	0	16	0	1	17
2.Ünite Hücre ve Bölünmeler/Canlılar ve Yaşam	0	0	0	0	0	0	0	27	0	5	32

3.Ünite Kuvvet ve Enerji/Fiziksel Olaylar	0	1	0	0	0	0	0	24	0	2	27
4.Ünite Saf Madde ve Karışımlar/Madde ve Doğası	1	0	0	0	0	0	1	46	0	4	52
5.Ünite Işığın Madde ile Etkileşimi/Fiziksel Olaylar	0	0	0	0	0	1	0	38	2	0	41
6.Ünite Canlılarda Üreme, Büyüme ve Gelişme/Canlılar ve Yaşam	0	0	0	0	0	0	1	26	0	2	29
7.Ünite Elektrik Devreleri/Fiziksel Olaylar	0	0	0	0	0	0	0	25	0	1	26

Tablo 26

7B3 Kitabında Değerler ve Alt Boyutlar için Örnek Kodlamalar

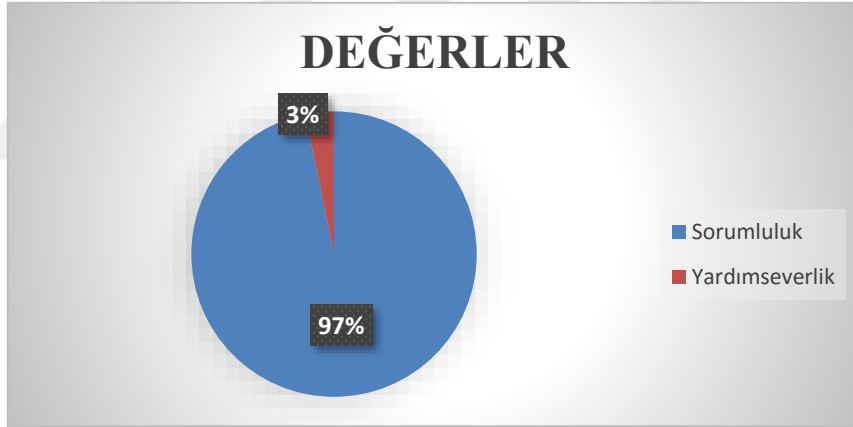
Kitap	Ünite	Değer	Alt Boyut	Cümle
7B3	4.Ünite Saf Madde ve Karışımlar	Sevgi	İnsanlara karşı duyulan ilgi, bağlılık duygusu	“Yaşama duyduğunuz sevginin gereği olarak bu konuda okul çapında bir sunum yapmak için okul idaresiyle konuşunuz.”
		Dostluk	En iyi arkadaş ile güven bağı kurma	“Dostluğa değer vermenin de gereği olarak yeniden kullanılabilir eşyaları ihtiyaç sahiplerine ulaştırabilirsiniz.”
	5.Ünite Işığın Madde ile Etkileşimi	Vatanseverlik	Kaynakları bilinçli kullanma	“Enerji kaynaklarının etkili, adaletli ve vatanseverlik duygularıyla kullanımı bakımından güneş enerjisi nasıl bir öneme sahiptir?”

Tablo 26’da 7.sınıf B3 Fen Bilimleri ders kitabında yer alan değerler, alt boyutları ve örnek kodlamalar verilmiştir. Örneğin kitabın yüz otuz yedinci sayfasında yer alan metinde “Yaşama duyduğunuz sevginin gereği olarak bu konuda okul çapında bir sunum yapmak için okul idaresiyle konuşunuz.” ifadesi “Sevgi” kök değerine ait “İnsanlara karşı duyulan ilgi, bağlılık duygusu” burada şefkat duygusu ile ilişkili olduğu için bu alt boyuta atanmıştır. Kitabın yüz otuz dokuzuncu sayfasında yer alan “Dostluğa değer vermenin de gereği olarak yeniden kullanılabilir eşyaları ihtiyaç sahiplerine ulaştırabilirsiniz.”

ifadesinde “Dostluk” kök değerine ait “En iyi arkadaş ile güven bağı kurma” bu alt boyuta atanmasının nedeni arkadaş, dost, dostane, dost canlısı, dostça kelimeleriyle ilişkilendirilmiş olmasıdır. Kitabın yüz elli beşinci sayfasında “Enerji kaynaklarının etkili, adaletli ve vatanseverlik duygularıyla kullanımı bakımından güneş enerjisi nasıl bir öneme sahiptir?” ifadesi “Vatanseverlik” kök değerine ait “Kaynakları bilinçli kullanma” alt boyutu ile bireyin ülkesine karşı göstermekte olduğu tutumluluğu ve destek olmayı göstermektedir.

4.6.1. Yedinci Sınıf B3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Birinci Ünite: Güneş Sistemi ve Ötesi

Birinci ünite de kitapta konularla ilgili etkinliklere, konuyla bağımlı okuma metinlerine yer verilmiştir. Ünite de toplamda 17 adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerden 16 tanesi sorumluluk, 1 tane de yardımseverlik değerine aittir. Bu ünite de dostluk, adalet, dürüstlük, özdenetim, saygı, sabır, sevgi ve vatanseverlik değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 33. Yedinci Sınıf B3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Birinci Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı

Güneş Sistemi ve Ötesi ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

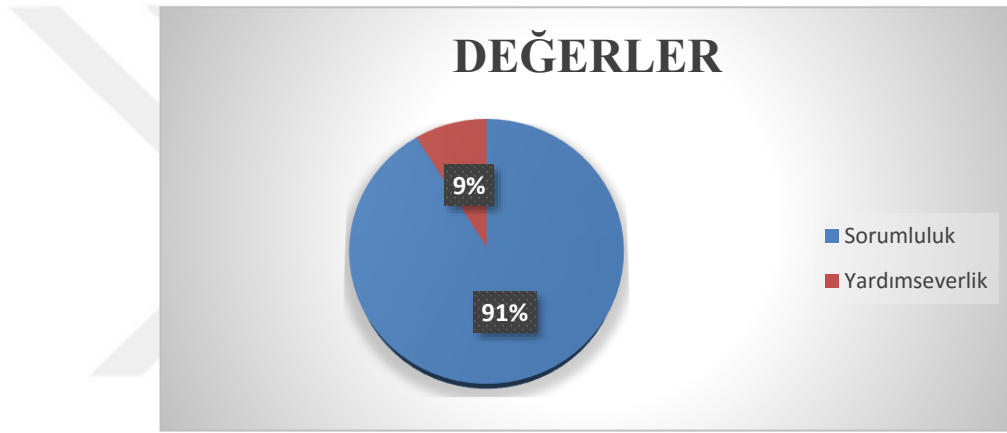
Kitabın otuz birinci sayfasında yer alan metinde “Öncelikle bir teleskop yapmayı düşünüp bunu nasıl yapabileceğinizi tasarlayınız.” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Kitabın yine otuz birinci sayfasında yer alan etkinlik basamaklarında “Tasarladığınız modelinizi sene sonu bilim fuarı şenliğinde sunmak üzere hazırlayınız.” Yardımseverlik kök değerine ait insanlık yararına çalışma alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

Kitabın elli birinci sayfasında yer alan metinde “*Ulaştığınız verileri arkadaşlarınızla paylaşınız.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir. Ayrıca yine aynı metin yardımseverlik kök değerine ait insanlık yararına çalışma alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

4.6.2. Yedinci Sınıf B3 Fen Bilimleri Ders Kitabı İkinci Ünite: Hücre ve Bölünmeler

İkinci ünite de Kitapta konularla ilgili etkinliklere, konuyla bağımlı okuma metinlerine yer verilmiştir. Ünite de toplamda 32 adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerden 27 tanesi sorumluluk, 5 tane de yardımseverlik değerine aittir. Bu ünite de dostluk, adalet, dürüstlük, özdenetim, saygı, sabır, sevgi ve vatanseverlik değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 34. Yedinci Sınıf B3 Fen Bilimleri Ders Kitabı İkinci Ünite de Değerlerin Yüzde Dağılımı

Hücre ve Bölünmeler ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

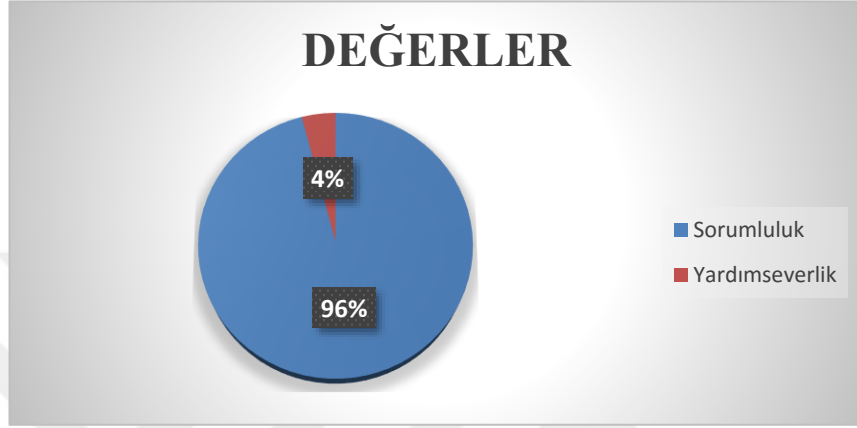
Kitabın kırk yedinci sayfasında yer alan araştırma kutucuğunda “*Araştırmanızın sonuçlarını sınıfta paylaşıp tartışınız.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Kitabın ellinci sayfasında yer alan araştırma kutucuklarında “*Bunun sebebini araştırıp arkadaşlarınızla paylaşınız.*” Yardımseverlik kök değerine ait insanlık yararına çalışma alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

Kitabın elli birinci sayfasında yer alan metinde “*Değerlendirip verilerin ne tür yapılar olduğunu çalışma arkadaşlarınızla tartışınız.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

4.6.3. Yedinci Sınıf B3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Üçüncü Ünite: Kuvvet ve Enerji

Üçüncü ünite kitapta konularla ilgili etkinliklere, konuyla bağımlı okuma metinlerine yer verilmiştir. Ünite toplamda 26 adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerden 24 tanesi sorumluluk, 2 tane de yardımseverlik değerine aittir. Bu ünite dostluk, adalet, dürüstlük, özdenetim, sabır, sevgi, saygı ve vatanseverlik değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 35. Yedinci Sınıf B3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Üçüncü Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı

Kuvvet ve Enerji ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

Kitabın yetmiş sekizinci sayfasında yer alan metinde “*Bir etkinlik yaparak dinamometrenin ağırlığı ne şekilde ölçtüğünü gözlemleyiniz.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

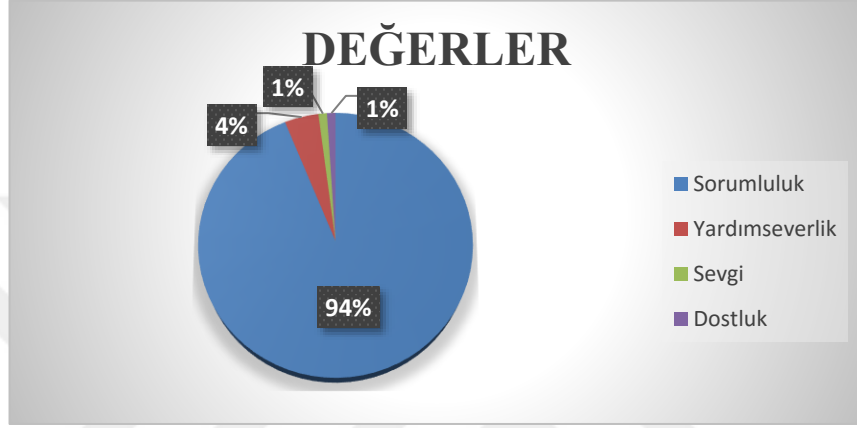
Kitabın sekseninci sayfasında yer alan metinde “*Tabloda verilen kütle ve ağırlık arasındaki farkları inceleyiniz.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Kitabın seksen üçüncü sayfasında yer alan metinde “*Arkadaşlarınızla düşüncelerinizi paylaşınız.*” Yardımseverlik kök değerine ait insanlık yararına çalışma alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

Kitabın seksen yedinci sayfasında yer alan metinde “*Soruların cevabını bulmak ve çekim potansiyel enerjisinin nelere bağlı olduğunu gözlemlemek için aşağıdaki etkinliği yapınız*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

4.6.4. Yedinci Sınıf B3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Dördüncü Ünite: Saf Madde ve Karışımlar

Dördüncü ünite kitapta konularla ilgili etkinliklere, konuyla bağımlı okuma metinlerine yer verilmiştir. Ünite toplamda 52 adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerden 1 tane dostluk, 46 tanesi sorumluluk, 1 tane sevgi ve 4 tane de yardımseverlik değerine aittir. Bu ünite dostluk, adalet, dürüstlük, özdenetim, saygı, sabır ve vatanseverlik değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 36. Yedinci Sınıf B3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Dördüncü Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı

Saf Madde ve Karışımlar ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

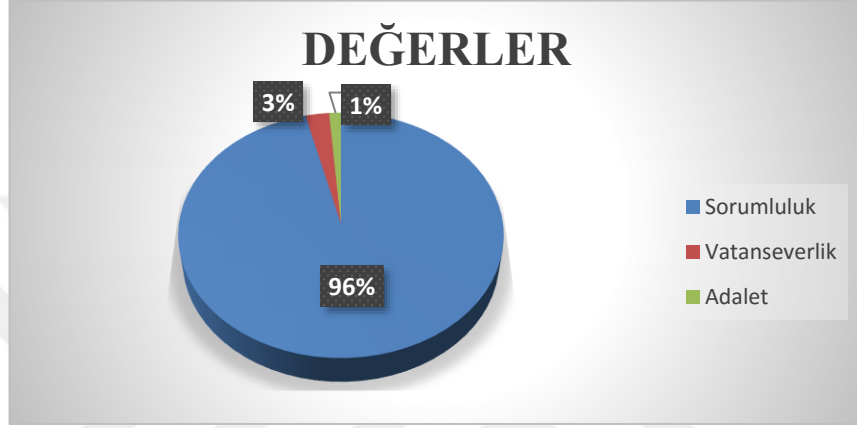
Kitabın yüz dokuzuncu sayfasında yer alan etkinlikte “*Oyun hamurundan farklı renklerde ve büyüklüklerde küreler oluşturunuz.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir. Yine aynı sayfada “*Molekül modeli gördüğünüzde moleküllerin içyapısında kaç çeşit atom olduğunu anlayabilir misiniz?*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Kitabın yüz on üçüncü sayfasında yer alan poster hazırlayalım kutucuğunda “*Arkadaşlarınıza da yardımcı olmak amacıyla posterinizi okul ya da sınıf panosuna asınız.*” Yardımseverlik kök değerine ait insanlık yararına çalışma alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

Kitabın yüz otuz yedinci Sayfasında yer alan tartışma metni kısmında “*Yaşama beslediğimiz sevginin gereği olarak okul kapsamında sunum yapmak için sınıf öğretmenini ve okul idaresi ile konuşunuz.*” Sevgi kök değerine ait insanlara karşı duyulan ilgi, bağlılık duygusu alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

4.6.5. Yedinci Sınıf B3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Beşinci Ünite: Işığın Madde ile Etkileşimi

Beşinci ünite de kitapta konularla ilgili etkinliklere, konuyla bağımlı okuma metinlerine yer verilmiştir. Ünite de toplamda 41 adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerden 38 tanesi sorumluluk, 2 tane vatanseverlik ve 1 tane de adalet değerine aittir. Bu ünite de dostluk, özdenetim, dürüstlük, sabır, sevgi, saygı ve yardımseverlik değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 37. Yedinci Sınıf B3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Beşinci Ünite de Değerlerin Yüzde Dağılımı

Işığın Madde ile Etkileşimi ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

Kitabın yüz elli dokuzuncu sayfasında yer alan etkinlikte “*Tahminlerinizi defterlerinize not ediniz.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

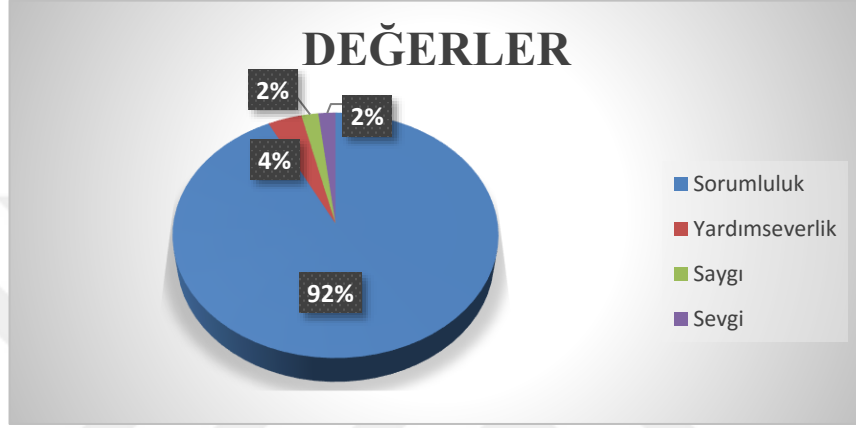
Kitabın yüz elli birinci sayfasında yer alan metinde “*Yaz mevsiminde insanların gölge yerleri tercih etmelerinin nedenini açıklayınız.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Kitabın yüz elli yedinci sayfasında yer alan tartışma kutucuklarında “*Enerji kaynaklarının adaletli, etkili ve vatanseverlik duygularıyla kullanımı açısından güneş enerjisinin önemi nedir?*” Vatanseverlik kök değerine ait kaynakları bilinçli kullanma alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

Kitabın yüz elli yedinci sayfasında yer alan tartışma kutucuklarında “*Enerji kaynaklarının adaletli, etkili ve vatanseverlik duygularıyla kullanımı açısından güneş enerjisinin önemi nedir?*” Adalet ve vatanseverlik kök değeriyle ilişkilendirilmiştir.

4.6.6. Yedinci Sınıf B3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Altıncı Ünite: Canlılarda Üreme, Büyüme ve Gelişme

Altıncı ünite kitapta konularla ilgili etkinliklere, konuyla bağımlı okuma metinlerine yer verilmiştir. Ünite toplamda 30 adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerden 26 tanesi sorumluluk, 1 tane sevgi, 2 tane de yardımseverlik ve 1 tane de saygı değerine aittir. Bu ünite dostluk, adalet, dürüstlük, özdenetim, sabır ve vatanseverlik değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 38. Yedinci Sınıf B3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Altıncı Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı

Canlılarda Üreme, Büyüme ve Gelişme ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

Kitabın yüz seksen beşinci sayfasında yer alan metinde “*Mineral ve Vitamin eksikliği olmaması için beslenmeye çok dikkat edilmelidir.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

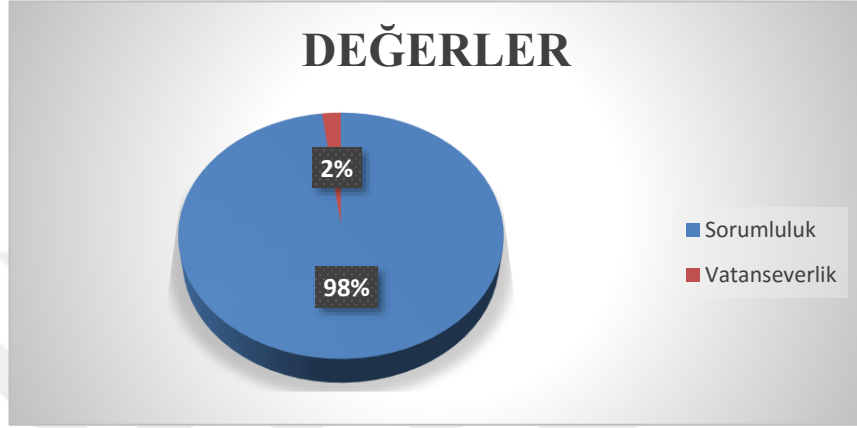
Kitabın yüz doksan birinci sayfasında yer alan metinde “*Şimdi de tohumların çimlenmesi için ne yapılması gerektiğini anlamak için bir etkinlik yapalım.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Kitabın yüz on üçüncü sayfasında yer alan poster hazırlayalım kutucuğunda “*Araştırıp ulaşılabildiğiniz veri ve bilgileri arkadaşlarınızla paylaşınız.*” Yardımseverlik kök değerine ait insanlık yararına çalışma alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

Kitabın yüz doksanıncı sayfasında yer alan tartışma metni kısmında “*Hayvanlara sevgi ve saygı bağlamında arkadaşlarınızla tartışınız.*” Sevgi kök değerine ait insanlara karşı duyulan ilgi, bağlılık duygusu alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir yine aynı metin Saygı Kök değerine ait insana ve doğaya değer verme alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

4.6.7. Yedinci Sınıf B3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Yedinci Ünite: Elektrik Devreleri

Yedinci ünite de kitapta konularla ilgili etkinliklere, konuyla bağımlı okuma metinlerine yer verilmiştir. Ünite de toplamda 26 adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerden 25 tanesi sorumluluk ve 1 tane de vatanseverlik değerine aittir. Bu ünite de adalet, dürüstlük, dostluk, özdenetim, sabır, saygı, sevgi ve yardımseverlik değerlerine rastlanmamıştır.



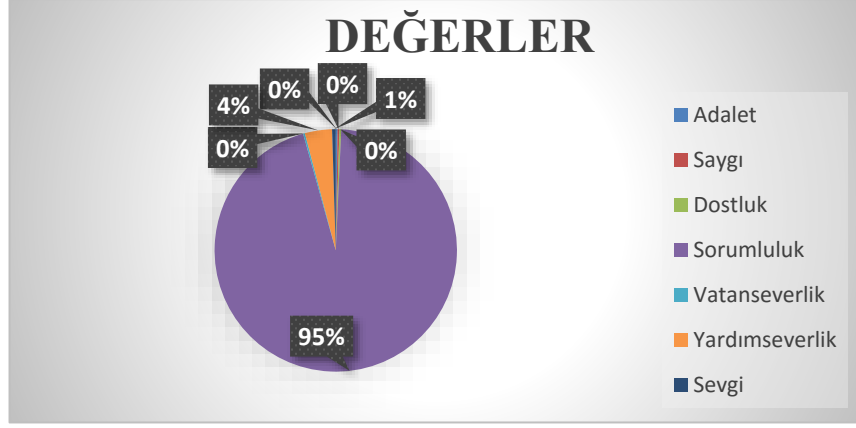
Grafik 39. Yedinci Sınıf B3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Yedinci Ünite de Değerlerin Yüzde Dağılımı

Elektrik Devreleri ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

Kitabın iki yüz sekizinci sayfasında yer alan etkinlikte “*Fotoğraftaki devrenin yanında boş bırakılan kutucuğa yapmış olduğunuz paralel devrenin şemasını çizersiniz.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Kitabın iki yüz dokuzuncu sayfasında yer alan metinde “*Elektrik devrelerinde farklı şekilde bağlanan ampullerin parlaklıklarının nasıl değiştiğini aşağıda verilen etkinliği yaparak gözlemleyiniz.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Kitabın iki yüz on dördüncü sayfasında yer alan araştırma kutucuğunda “*Enerji verimliliği az olan elektrikli araçların birey, aile ve ülke ekonomisine olumsuz etkilerini araştırıp bulduğunuz bulguları arkadaşlarınızla paylaşınız.*” Vatanseverlik kök değerine ait kaynakları bilinçli kullanma alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.



Grafik 40. Yedinci Sınıf B3 Fen Bilimleri Ders Kitabında Yer Alan Genel Değer ve Yüzdeleri

Grafik 40'ta incelediğimizde en fazla %95 oranında “sorumluluk” değerine ait yüzde bulunmaktadır ve dürüstlük, sabır değerlerine yer verilmediği görülmektedir.

4.7. Yedinci Sınıf A3 Fen Bilimleri Ders Kitabının Kök Değerler Bakımından İncelenmesi

EBA’da online olarak pdf şeklinde erişime açık fen bilimleri ders kitapları 2021 yılında basılmış olup 247 sayfadan oluşmaktadır. Fen bilimleri ders kitabının incelenmesi sonucu 160 değer ifadesi tespit edilmiştir. Kitapta yer alan 1.Ünite Güneş Sistemi ve Ötesi’ne ait 28 adet değere, 2.Ünite Hücre ve Bölünmeler ait 38 değere, 3. Ünite Kuvvet ve Enerji ait 28 değere, 4. Ünite Saf Madde ve Karışımlar ait 73 değere, 5. Ünite Işık Madde ile Etkileşimi ait 68 değere, 6. Ünite Canlılarda Üreme, Büyüme ve Gelişmeye ait 41 değere, 7. Ünite Elektrik Devrelerine ait 28 değere ulaşılmıştır.

Tablo 27

Yedinci Sınıf A3 Fen Bilimleri Ders Kitaplarında Yer Alan Değerlerin Alt Boyutları

DEĞERLER	ALT BOYUTLARI	ÜNİTELER							TOPLAM
		1	2	3	4	5	6	7	
ADALET	Adil olma								
	Eşit Davranış								
	Görevde Eşit Paylaşım								
DOSTLUK	Arkadaşlara destek olma								
	En iyi arkadaş ile güven bağı kurma								

YARDIMSEVERLİK	İnsanlara, doğaya		
	merhametli olma		
	İnsanlara yardım etme	5	5
K	İnsanlık yararına		
	çalışmak		
Toplam		160	

Tablo 27 incelendiğinde 7. Sınıf A3 fen bilimleri ders kitabında yer alan 160 değer tespit edilmiştir. Bu değerlerden 1 tane saygı, 154 tane sorumluluk, 5 tane yardımseverlik değeridir. Adalet, dürüstlük, dostluk, özdenetim, sevgi, sabır ve vatanseverlik değerlerine ulaşamamıştır.

Tablo 28

Yedinci Sınıf A3 Fen Bilimleri Ders Kitaplarında Yer Alan Değerlerin Ünite Bazlı Dağılımı

ÜNİTE	ADALET	DOSTLUK	DÜRÜSTLÜK	ÖZDENETİM	SABIR	SAYGI	SEVGİ	SORUMLULUK	VATANSEVERLİK	YARDIMSEVERLİK	TOPLAM
1.Ünite Güneş Sistemi ve Ötesi	0	0	0	0	0	0	0	15	0	0	15
2.Ünite Hücre ve Bölünmeler	0	0	0	1	0	0	0	19	0	0	20
3.Ünite Kuvvet ve Enerji	0	0	0	0	0	0	0	15	0	0	15
4.Ünite Saf Madde ve Karışımlar	0	0	0	0	0	1	0	34	0	5	40
5.Ünite Işık Madde ile Etkileşimi	0	0	0	0	0	0	0	35	0	0	35
6.Ünite Canlılarda Üreme, Büyüme ve Gelişme	0	0	0	0	0	0	0	21	0	0	21

7.Ünite Elektrik Devreleri	0	0	0	0	0	0	0	15	0	0	15
----------------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----	---	---	----

Tablo 29

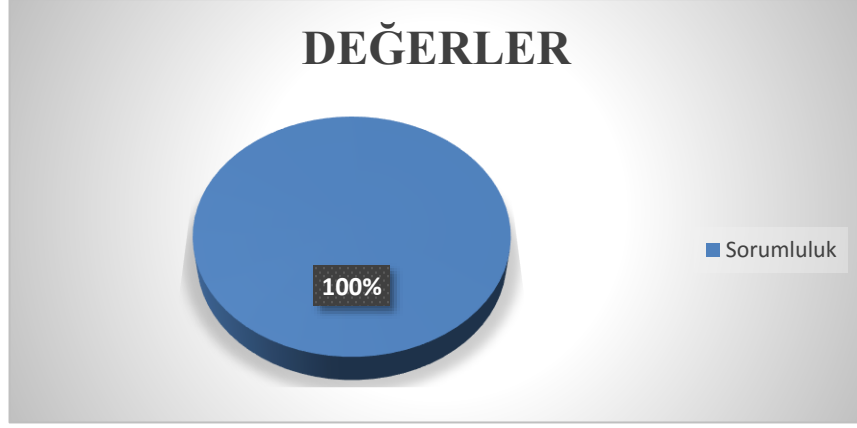
7A3 Kitabında Değerler ve Alt Boyutlar için Örnek Kodlamalar

Kitap	Ünite	Değer	Alt Boyut	Cümle
7A3	2.Ünite: Vücudumuzdaki Sistemler	Özdenetim	Kendini sorgulayabilme	“Size göre hücre mi yoksa mikroskop mu daha önce bulunmuştur?”
	4.Ünite Madde ve Isı	Saygı	Başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu	“Geri dönüşüm için gönüllü olarak çalışmalara katılmak isteyen arkadaşlarınızla bir çalışma grubu oluşturunuz.”

Tablo 29’da 7.sınıf A3 Fen Bilimleri ders kitabında yer alan değerler, alt boyutları ve örnek kodlamalar verilmiştir. Örneğin kitabın elli beşinci sayfasında yer alan metinde “Size göre hücre mi yoksa mikroskop mu daha önce bulunmuştur?” ifadesi “Özdenetim” kök değerine ait “Kendini sorgulayabilme” burada kendini sorgulayabilme, iradeli olabilme ile ilgili olduğu için bu alt boyuta atanmıştır. Kitabın yüz kırkinci sayfasında yer alan “Geri dönüşüm için gönüllü olarak çalışmalara katılmak isteyen arkadaşlarınızla bir çalışma grubu oluşturunuz.” ifadesinde “Saygı” kök değerine ait “Başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu” bu alt boyuta atanmasının nedeni başkalarına kendine davranılmasını istediği gibi davranmayla ilgili olmasından dolayıdır.

4.7.1. Yedinci Sınıf A3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Birinci Ünite: Güneş Sistemi ve Ötesi

Kitapta konularla ilgili etkinliklere, konuyla bağımlı okuma metinlerine yer verilmiştir. Ünite toplamda 15 adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerden 15 tanesi sorumluluk değerine aittir. Bu ünite de dostluk, adalet, yardımseverlik, dürüstlük, özdenetim, sabır, sevgi, saygı ve vatanseverlik değerlerine rastlanmamıştır



Grafik 41. Yedinci Sınıf A3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Birinci Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı

Güneş Sistemi ve Ötesi ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

Kitabın yirmi ikinci sayfasında yer alan araştırılın sunalım kutucuğunda “*Uzay kirliliğinin yol açacağı sonuçlar hakkında araştırmalar yapınız.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

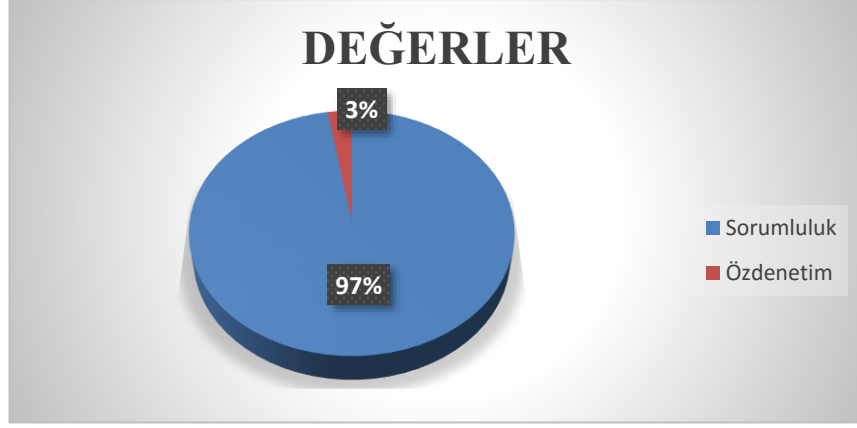
Kitabın yirmi sekizinci sayfasında yer alan model tasarımı metninde “*Görseldeki gibi yapışkanlı forobloktan disk kesiniz.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Kitabın otuz birinci sayfasında yer alan etkinlik metninde “*Gözlem yaptığınız alanda kaç adet gök cismi belirlediğinizi not alınız.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

4.7.2. Yedinci Sınıf A3 Fen Bilimleri Ders Kitabı İkinci Ünite: Hücre ve Bölünmeler

İkinci ünite kitapta konularla ilgili etkinliklere, konuyla bağımlı okuma metinlerine yer verilmiştir. Ünite toplamda 20 adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerin 19 tanesi sorumluluk değerine aittir.

Bu değerlerin 1 tane Özdenetim değerine aittir. Bu ünite dostluk, adalet, yardımseverlik, dürüstlük, saygı, sabır, sevgi ve vatanseverlik değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 42. Yedinci Sınıf A3 Fen Bilimleri Ders Kitabı İkinci Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı

Hücre ve Bölünmeler ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

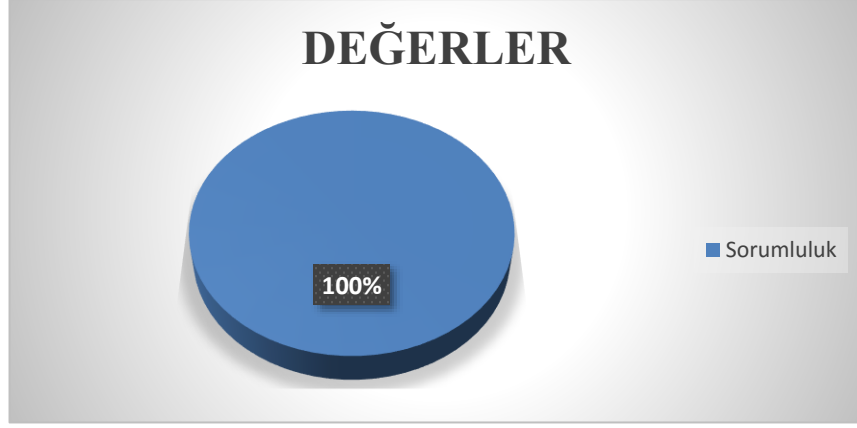
Kitabın kırk yedinci sayfasında yer alan metinde “*Örnekte gördüklerinizi defterlerinize çizin.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Kitabın elli birinci sayfasında yer alan model tasarımı kutucuğunda “*Sağlığa zararı olmayan ve kolay şekilde temin edilebilecek malzemeler kullanılmalısınız.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Kitabın elli beşinci sayfasında yer alan metinde “*Size göre hücre mi yoksa mikroskop mu daha önce bulunmuştur?*” Özdenetim kök değerine ait bireyin kendisini sorgulayabilme alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

4.7.3. Yedinci Sınıf A3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Üçüncü Ünite: Kuvvet ve Enerji

Üçüncü ünite kitapta konularla ilgili etkinliklere, konuyla bağımlı okuma metinlerine yer verilmiştir. Ünite toplamda 15 adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerden 15 tanesi sorumluluk değerine aittir. Bu ünite dostluk, adalet, dürüstlük, özdenetim, sabır, sevgi, saygı, yardımseverlik ve vatanseverlik değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 43. Yedinci Sınıf A3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Üçüncü Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı

Kuvvet ve Enerji ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

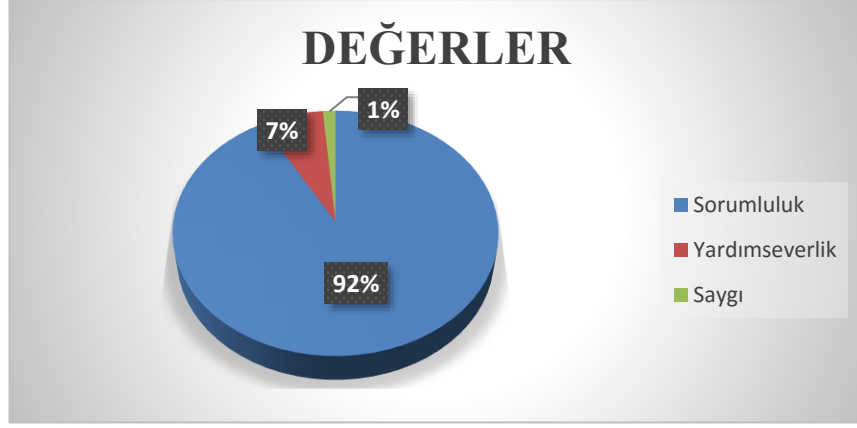
Kitabın doksan üçüncü sayfasında yer alan metinde “*Resmi inceleyerek resimdeki cisimlerin ne tür enerjiye sahip olduklarını tartışınız.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Kitabın doksan sekizinci sayfasında yer alan metinde “*Ahşap sopanın ve ipin sıcaklığını elinizle kontrol ediniz.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Kitabın yüzüncü sayfasında yer alan metinde “*Projenin sunumu için etkili bir tanıtım hazırlayınız.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

4.7.4. Yedinci Sınıf A3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Dördüncü Ünite: Saf Madde ve Karışımlar

Dördüncü ünite kitapta konularla ilgili etkinliklere, konuyla bağımlı okuma metinlerine yer verilmiştir. Ünite toplamda 40 adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerden 1 tane saygı, 34 tanesi sorumluluk ve 5 tane de yardımseverlik değerine aittir. Bu ünite dostluk, adalet, dürüstlük, özdenetim, sevgi, sabır ve vatanseverlik değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 44. Yedinci Sınıf A3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Dördüncü Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı

Saf Madde ve Karışımlar ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

Kitabın yüz on birinci sayfasında yer alan araştırılın sunalım metninde “*Geçmişten şimdiye kadar atom ile ilgili düşüncelerin ne tür değişikliklere uğradığı ile ilgili bir araştırma yapınız.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Kitabın yüz on birinci sayfasında yer alan araştırılın sunalım metninde yer alan “*Sınıfa araştırmanızı sununuz.*” Yardımseverlik kök değerine ait insanlık yararına çalışma alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

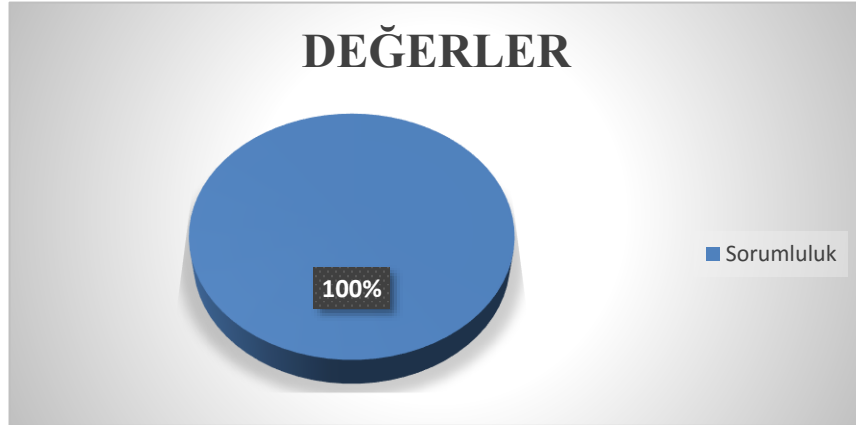
Kitabın yüz on dördüncü sayfasında yer alan model tasarımı metninde yer alan “*Hazırlamış olduğunuz modelleri okulunuzda yapılacak olan “Yılsonu Bilim Şenliği’nde sunmak üzere sene sonuna kadar koruyunuz.*” Yardımseverlik kök değerine ait insanlık yararına çalışma alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

Kitabın yüz kırkinci sayfasında geri dönüşürelim tasarruf edelim etkinliğinde yer alan “*Geri dönüşüm için gönüllü olarak çalışmalara katılmak isteyen arkadaşlarınızla bir çalışma grubu oluşturunuz.*” Saygı kök değerine ait başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

4.7.5. Yedinci Sınıf A3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Beşinci Ünite: Işığın Madde ile Etkileşimi

Beşinci ünite de kitapta konularla ilgili etkinliklere, konuyla bağımlı okuma metinlerine yer verilmiştir. Ünite de toplamda 35 adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerden 35 tanesi sorumluluk değerine aittir. Bu ünite de dostluk, adalet,

vatanseverlik, dürüstlük, özdenetim, sabır, sevgi, saygı ve yardımseverlik değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 45. Yedinci Sınıf A3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Beşinci Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı

Işığın Madde ile Etkileşimi ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

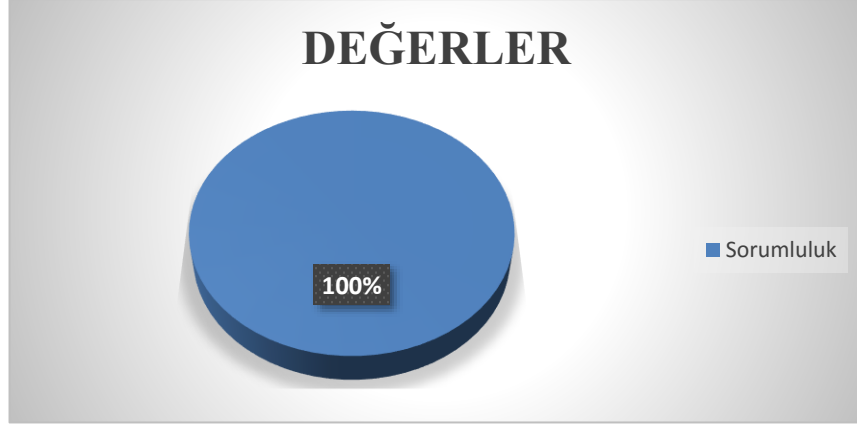
Kitabın yüz yetmiş birinci sayfasında yer alan etkinlikte “*Bu etkinlik için saydam olmayan bir kap kullanılmalıdır.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Kitabın yüz elli yedinci sayfasında yer alan etkinlikte “*Pergel ile karton üzerine eşit büyüklükte iki daire çiziniz.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Kitabın yüz altmışıncı sayfasında yer alan etkinlikte “*Güneş enerjisinin bulunan diğer enerji türlerinden üstün yönlerini araştırınız.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

4.7.6. Yedinci Sınıf A3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Altıncı Ünite: Canlılarda Üreme, Büyüme ve Gelişme

Altıncı ünite kitapta konularla ilgili etkinliklere, konuyla bağımlı okuma metinlerine yer verilmiştir. Ünite toplamda 21 adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerden 21 tanesi sorumluluk değerine aittir. Bu ünite sevgi, yardımseverlik, saygı, adalet, dostluk, dürüstlük, özdenetim, sabır ve vatanseverlik değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 46. Yedinci Sınıf A3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Altıncı Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı

Canlılarda Üreme, Büyüme ve Gelişme ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

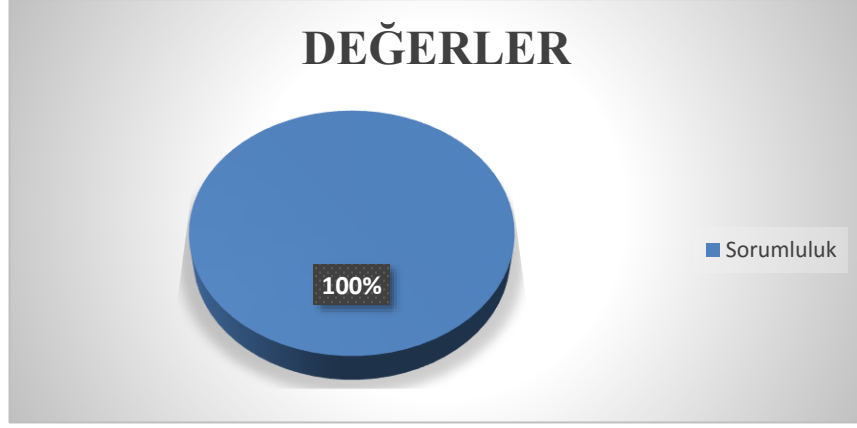
Kitabın yüz doksan birinci sayfasında yer alan araştırılma ve tartışılma kutucuğunda “*Embriyonun anne karnında sağlıklı gelişebilmesi için ne tür tedbirler alınabilir? Tartışınız.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Kitabın yüz doksan dokuzuncu sayfasında yer alan metinde “*Farklı çiçekleri inceleyerek çiçeklerin farklı ve benzer özelliklerini bulunuz.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Kitabın iki yüz birinci sayfasında yer alan metinde “*Hayvanların hepsi aynı şekilde mi çoğalır? Açıklayınız.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

4.7.6. Yedinci Sınıf A3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Yedinci Ünite: Elektrik Devreleri

Yedinci ünite kitapta konularla ilgili etkinliklere, konuyla bağımlı okuma metinlerine yer verilmiştir. Ünite toplamda 15 adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerden 15 tanesi sorumluluk değerine aittir. Bu ünite dostluk, adalet, dürüstlük, özenetim, sevgi, sabır, saygı ve yardımseverlik değerlerine rastlanmamıştır.



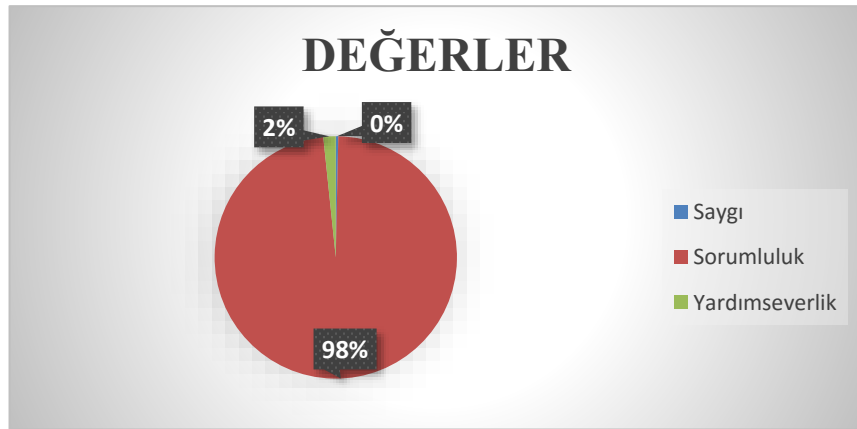
Grafik 47. Yedinci Sınıf A3 Fen Bilimleri Ders Kitabı Yedinci Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı

Elektrik Devreleri ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

Kitabın iki yüz on ve iki yüz on birinci sayfalarında yer alan etkinlikte “Özdeş devre malzemelerinden oluşan devreleri inceleyiniz.” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Kitabın iki yüz onuncu sayfasında yer alan etkinlikte “Paralel ve seri olarak bağladığınız devrelerdeki bulunan ampullerdeki parlaklıkları karşılaştırınız.” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Kitabın iki yüz on altıncı sayfasında yer alan model tasarımı metninde “Tasarımınızı sınıf ortamında ve öğretmen eşliğinde hazırladıktan sonra çizimle ortaya koyunuz.” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.



Grafik 48. Yedinci Sınıf A3 Fen Bilimleri Ders Kitabında Yer Alan Genel Değer ve Yüzdeleri

Grafik 48 incelendiğinde en fazla %98 oranında “sorumluluk” değeri bulunmaktadır. Dostluk, adalet, dürüstlük, sabır, sevgi, vatanseverlik ve özdenetim değerlerine yer verilmediği görülmektedir.

4.8. Sekizinci Sınıf B4 Fen Bilimleri Ders Kitabının Kök Değerler Bakımından İncelenmesi

EBA’da online olarak pdf şeklinde erişime açık fen bilimleri ders kitabı 2019-2020 öğretim döneminden itibaren beş (5) yıl süre ile hazırlanmıştır ve 292 sayfadan oluşmaktadır. Fen bilimleri ders kitabının incelenmesi sonucu 246 değer ifadesi tespit edilmiştir. Kitapta yer alan 1.Ünite Mevsimler ve İklim'e ait 22 adet değere, 2.Ünite DNA ve Genetik Kod'a ait 27 değere, 3. Ünite Basınca ait 24 değere, 4. Ünite Madde ve Endüstri'ye ait 63 değere, 5. Ünite Basit Makinelere ait 28 değere, 6. Ünite Enerji Dönüşümleri ve Çevre Bilimi'ne ait 46 değere, 7. Ünite Elektrik Yükleri ve Elektrik Enerjisi'ne ait 36 değere ulaşılmıştır.

Tablo 30

Sekizinci Sınıf B4 Fen Bilimleri Ders kitaplarında Yer Alan Değerlerin Alt Boyutları

DEĞERLER	ALT BOYUTLARI	ÜNİTELER							TOPLAM
		1	2	3	4	5	6	7	
ADALET	Adil olma	1							1
	Eşit Davranış								
	Görevde Eşit Paylaşım								
DOSTLUK	Arkadaşlara destek olma								
	En iyi arkadaş ile güven bağı kurma						1		1
	Grup çalışmasında bulunmak								
DÜRÜSTLÜK	Doğru sözlü olmak								
	Sözünde Durmak								
	Güvenilir olma								
	Açık ve anlaşılır olma								
ÖZDENETİM	Etik olma								
	Davranışları kontrol edebilme								
	Sorumluluk sahibi olabilme								
	Kendini sorgulayabilme								
SABIR	Tahammül etme								
	Anlayışlı olmak								

	Azimli olmak								
SAYGI	Başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu					1		1	
	İnce düşünceli olmak								
	İnsana, doğaya değer verme								
	Hak ve özgürlüklere değer verme								
SEVGİ	İnsanlara karşı duyulan ilgi, bağlılık duygusu								
	Doğaya sevgi duyma								
	Fedakârlık yapma								
	Ülkeye sevgi duymak								
	Şefkatli olmak								
SORUMLULUK	Bireyin kendine karşı sorumlu olması	19	24	22	61		25	42	31 224
	Ailesine karşı sorumlu olma								
	Doğaya karşı sorumlu olma								
	Ülkesine karşı saygılı olma								
	Kurallara karşı sorumlu olma								
VATANSEVERLİK	Bireyin ülkesine karşı duyduğu sevgi ve bağlılık								
	Kültürel mirasın farkında olma	1	1	1			3	1	7
	Kaynakları bilinçli kullanma								
	Üretken olma								
YARDIMSEVERLİK	İnsanlara,doğaya merhametli olma								
	İnsanlara yardım etme	2	1	1	2		2	4	14
	İnsanlık yararına çalışmak								
Toplam							246		

Kök değerlerin ünite bazlı olarak dağılımı Tablo 31’teki gibidir:

Tablo 31

Sekizinci Sınıf B4 Fen Bilimleri Ders Kitaplarında Yer Alan Değerlerin Ünite Bazlı Dağılımı

ÜNİTE	ADALET	DOSTLUK	DÜRÜSTLÜK	ÖZDENETİM	SABIR	SAYGI	SEVGİ	SORUMLULUK	VATANSEVERLİK	YARDIMSEVERLİK	TOPLAM
1.Ünite Güneş Sistemi ve Ötesi	0	0	0	0	0	0	0	19	1	2	22
2.Ünite Hücre ve Bölünmeler	1	0	0	0	0	0	0	24	1	1	27
3.Ünite Kuvvet ve Enerji	0	0	0	0	0	0	0	22	1	1	24
4.Ünite Saf Madde ve Karışımlar	0	0	0	0	0	0	0	61	0	2	63
5.Ünite Işığın Madde ile Etkileşimi	0	0	0	0	0	1	0	25	0	2	28
6.Ünite Canlılarda Üreme, Büyüme ve Gelişme	0	1	0	0	0	0	0	42	3	0	46
7.Ünite Elektrik Devreleri	0	0	0	0	0	0	0	31	1	4	36

Tablo 32

8B4 Kitabında Değerler ve Alt Boyutlar için Örnek Kodlamalar

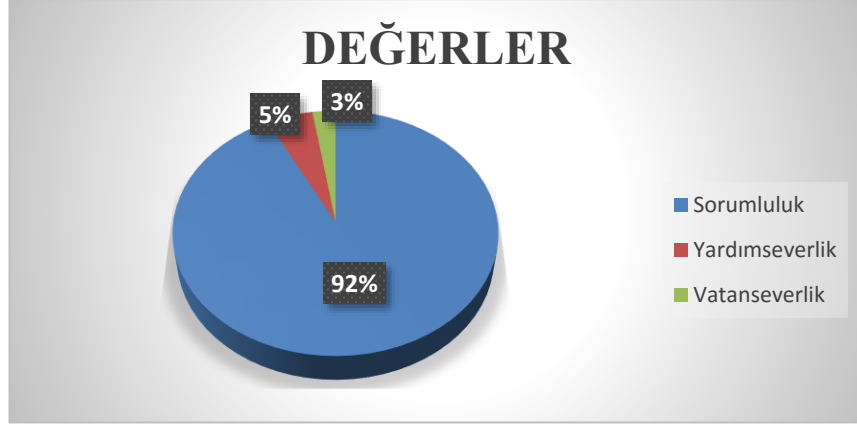
Kitap	Ünite	Değer	Alt Boyut	Cümle
8B4	1.Ünite Hücre ve Bölünmeler	Vatanseverlik	Kültürel mirasın farkında olma	“Dünya’nın temel enerji kaynağı olan kömür yerine güneş ve rüzgâr enerjisi gibi yenilenebilir enerji kaynaklarının

			geliştirilmesine yönelik özümler sunulmalıdır.”
2.Ünite Işığın Madde ile Etkileşimi	Adalet	Adil olma	“Grup arkadaşlarımız arasında adil bir görev dağılımı yapalım.”
6.Ünite Canlılarda Üreme, Büyüme ve Gelişme	Dostluk	En iyi arkadaş ile güven bağı kurma	“Küresel iklim değişikliğiyle ilgili düşüncelerinizi şiir, resim gibi çeşitli sanatsal yollar ile ifade ediniz. Bu çalışmanızı arkadaşlarınızla paylaşarak fikir alışverişi yapınız.”

Tablo 32’de 8.sınıf B4 Fen Bilimleri ders kitabında yer alan değerler, alt boyutları ve örnek kodlamalar verilmiştir. Örneğin kitabın yirmi yedinci sayfasında yer alan metinde “Dünya’nın temel enerji kaynağı olan kömür yerine güneş ve rüzgâr enerjisi gibi yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesine yönelik özümler sunulmalıdır.” ifadesi “Vatanseverlik” kök değerine ait “Kültürel mirasın farkında olma” burada bireyin ülkesine karşı sahiplenici şekilde korumak kollamak ile ilgili olduğu için bu alt boyuta atanmıştır. Kitabın elli yedinci sayfasında yer alan “Grup arkadaşlarımız arasında adil bir görev dağılımı yapalım.” ifadesinde “Adalet” kök değerine ait “Adil olma” bu alt boyuta atanmasının nedeni başkalarının haklarına karşı eşit şekilde paylaşım olmasıyla ilgilidir. Kitabın yüz sekizinci sayfasında yer alan “Küresel iklim değişikliğiyle ilgili düşüncelerinizi şiir, resim gibi çeşitli sanatsal yollar ile ifade ediniz. Bu çalışmanızı arkadaşlarınızla paylaşarak fikir alışverişi yapınız” ifadesinde “Dostluk” kök değerine ait “En iyi arkadaş ile güven bağı kurma” bu alt boyuta atanmasının nedeni dostça bireyler arasında fikir alışverişi ile arkadaşlıkların güçlenmesidir.

4.8.1. Sekizinci Sınıf B4 Fen Bilimleri Ders Kitabı Yedinci Ünite: Mevsimler ve İklim

Birinci ünite de kitapta konularla ilgili etkinliklere, konuyla bağımlı okuma metinlerine yer verilmiştir. Ünite de toplamda 22 adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerden 19 tanesi sorumluluk, 1 tane vatanseverlik, 2 tane yardımseverlik değerine aittir. Bu ünite de dostluk, adalet, yardımseverlik, dürüstlük, özdenetim, saygı, sabır, sevgi değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 49. Sekizinci Sınıf B4 Fen Bilimleri Ders Kitabı Birinci Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı

Mevsimler ve İklim ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

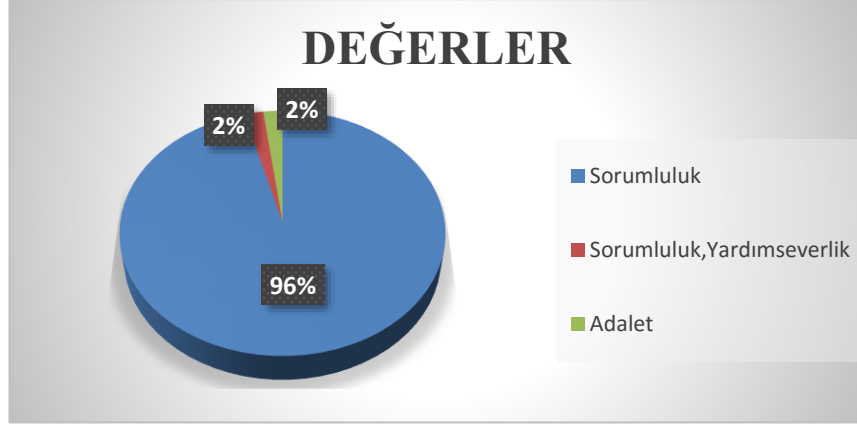
Kitabın yirmi ikinci sayfasında yer alan “Bir hafta boyunca takip edilen sıcaklık değişimlerini grafik haline getirerek sınıf panosunda sergileyiniz” Yardımseverlik kök değerine ait insanlara yardım etme alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Kitabın yirminci sayfasında yer alan model tasarımı metninde “Bayraklarımızın dalgalanmasını sağlayan rüzgârların nasıl oluştuğunu kavrayabilmek için aşağıdaki etkinlikleri yapınız.” Mevsimler ve İklim ünitesindeki “Mühendislerin kullandığı tasarım döngü basamaklarını kullanarak bir ürün tasarlayınız.” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Kitabın yirmi yedinci sayfasında yer alan metninde “Dünya’nın temel enerji kaynağı olan kömür yerine güneş ve rüzgâr enerjisi gibi yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesine yönelik önlemler sunulmalıdır.” Vatanseverlik kök değerine ait kaynakları bilinçli kullanma alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

4.8.2. Sekizinci Sınıf B4 Fen Bilimleri Ders Kitabı İkinci Ünite: DNA ve Genetik Kod

İkinci ünite kitapta konularla ilgili etkinliklere, konuyla bağımlı okuma metinlerine yer verilmiştir. Ünite toplamda 27 tane değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerin 1 tanesi adalet, 1 tanesi vatanseverlik, 1 tane yardımseverlik ve 24 tanesi sorumluluk değerine aittir. Bu ünite özdenetim, adalet, yardımseverlik, dostluk, dürüstlük, saygı, sabır, sevgi ve vatanseverlik değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 50. Sekizinci Sınıf B4 Fen Bilimleri Ders Kitabı İkinci Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı

DNA ve Genetik Kod ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

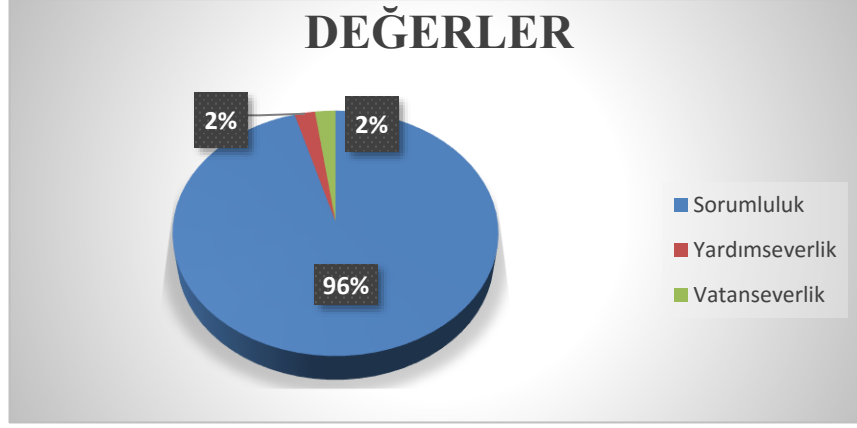
Kitabın elli yedinci sayfasında yer alan metinde “İşlemleri her gruptan bir öğrenci için uygulayınız.” Adalet kök değerine ait adil olma alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Kitabın altmış üçüncü sayfasında yer alan metinde “Biyoteknolojik çalışmaların gelecekte nasıl bir sonuç doğuracağını sınıf arkadaşlarınızla tartışınız.” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Kitabın altmış yedinci sayfasında yer alan araştırınız kutucuğunda “Gelecek zamanda genetik mühendisliği ve biyoteknolojik uygulamaların neler olabileceği hakkında araştırma yaparak sınıf arkadaşlarınız ile paylaşınız.” yardımseverlik kök değerine ait insanlara yardım etme alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

4.8.3. Sekizinci Sınıf B4 Fen Bilimleri Ders Kitabı Üçüncü Ünite: Basınç

Üçüncü ünite kitapta konularla ilgili etkinliklere, konuyla bağımlı okuma metinlerine yer verilmiştir. Ünite toplamda 24 adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerler 1 tane vatanseverlik, 1 tane yardımseverlik 22 tane sorumluluktur. Bu ünite adalet, özdenetim, yardımseverlik, dostluk, dürüstlük, sabır, sevgi, saygı, değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 51. Sekizinci Sınıf B4 Fen Bilimleri Ders Kitabı Üçüncü Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı

DNA ve Genetik Kod ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

Kitabın sekseninci sayfasında yer alan tartışınız kutucuğunda yer alan “*Basıncın yüzey alanı ve uygulanan kuvvet arasındaki ilişkiye bağlı olarak artış veya azalış göstermesine neden olan günlük hayatta kullanılan araç ve gereçlere örnekler bulunuz.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Kitabın seksen ikinci sayfasında yer alan metinde “*Tahminlere göre sıvı basıncının artış ve azalışının nelere bağlı olduğunu kavrayabilmek için aşağıda bulunan etkinliği yapınız*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

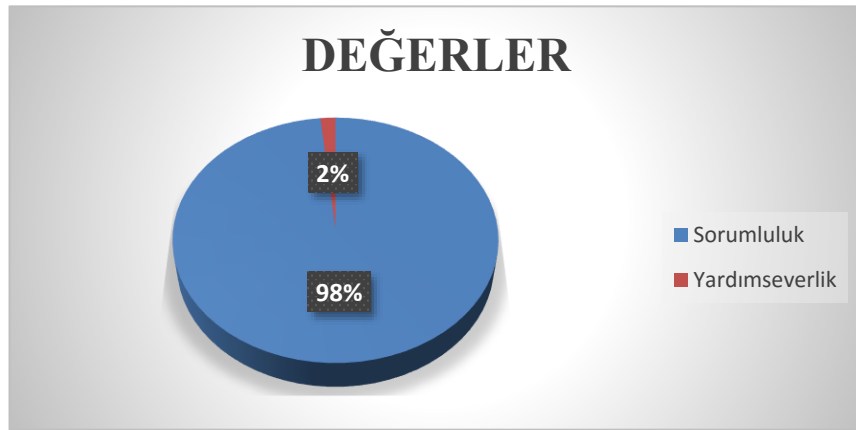
Kitabın seksen dokuzuncu sayfasında yer alan araştırınız kutucuğunda “*Yaptığınız araştırma sonuçlarını rapor haline getirerek sınıf arkadaşlarınızla paylaşınız.*” yardımseverlik kök değerine ait insanlara yardım etme alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Sayfa doksan dördte yer alan tasarlayalım basınç konusunda “*Günlük hayatta karşılaşılan araç, nesne sistemleri geliştirmeye yönelik model tasarlamamız istenmektedir.*” Vatanseverlik kök değerlerine ait üretken olma alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

4.8.4. Sekizinci Sınıf B4 Fen Bilimleri Ders Kitabı Dördüncü Ünite: Madde ve Endüstri

Dördüncü ünite kitapta konularla ilgili etkinliklere, konuyla bağımlı okuma metinlerine yer verilmiştir. Ünite toplamda 63 adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerin 61 tanesi sorumluluk değeri, 2 tanesi yardımseverlik değerine aittir. Bu ünite adalet, özdenetim, yardımseverlik, dostluk, dürüstlük, saygı, sabır, sevgi ve

vatanseverlik değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 52. Sekizinci Sınıf B4 Fen Bilimleri Ders Kitabı Dördüncü Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı

Madde ve Endüstri ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

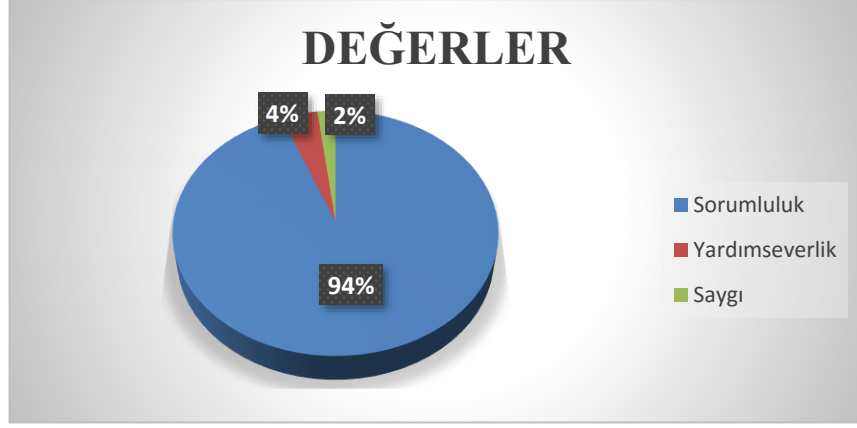
Kitabın yüz yirmi ikinci sayfasında Asitlerin ve bazların maddeler üzerindeki etkileriyle ilgili bir kesitte “*Kuvvetli asitler ve bazlar çok tehlikeli olduğu için bunların canlı dokulara temasından kaçınılmalıdır.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Kitabın yüz yirmi üçüncü sayfasında verilen metinde “*Evlerde asit içeren maddeler kullanılırken dikkatli olmalıyız.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Kitabın yüz otuz yedinci sayfasında yer alan araştırınız kutucuğunda “*Günlük hayatımızda buharlaşmanın soğutma amaçlı kullanılmasına ilişkin örnekleri araştırarak sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.*” yardımseverlik kök değerine ait insanlara yardım etme alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

4.8.5. Sekizinci Sınıf B4 Fen Bilimleri Ders Kitabı Beşinci Ünite: Basit Makineler

Beşinci ünite kitapta konularla ilgili etkinliklere, konuyla bağımlı okuma metinlerine yer verilmiştir. Ünite toplamda 28 adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerin 25 tanesi sorumluluk değeri, 1 tane saygı değeri ve 2 tane yardımseverlik değerine aittir. Bu ünite adalet, özdenetim, dostluk, dürüstlük, sevgi, sabır ve vatanseverlik değerlerine rastlanmamıştır. Bu ünite tespit edilen değerlerle ilgili birkaç örnek aşağıda yer almaktadır.



Grafik 53. Sekizinci Sınıf B4 Fen Bilimleri Ders Kitabı Beşinci Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı

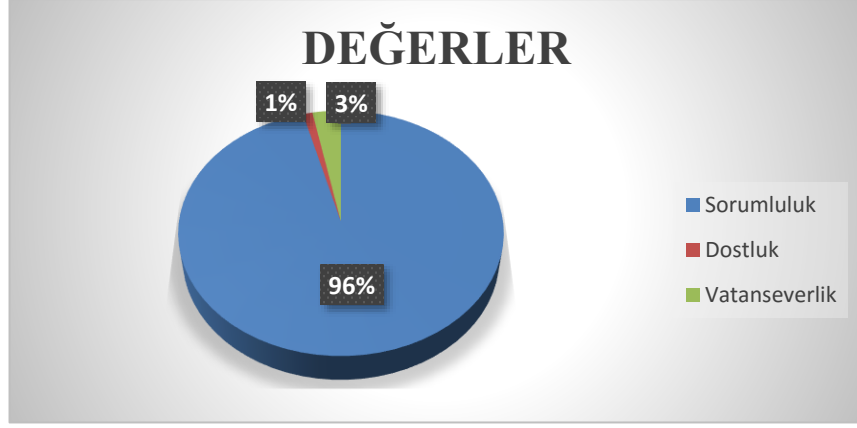
Basit Makineler ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

Kitabın yüz altmış dokuzuncu sayfasında yer alan araştırınız kutucuğunda “*Engelli vatandaşlar için hareket özgürlüğünü sınırlandıracak davranışlardan kaçınmak olacaktır. Bu konuda saygılı ve hassas olunmalıdır.*” yardımseverlik kök değerine ait insanlara yardım etme alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir. Yine aynı metin saygı kök değerine ait ince düşünceli olmak alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Kitabın yüz yetmiş altıncı sayfasında yer alan sıra sizde metninden “En az üç tane basit makineden oluşan ve günlük hayatta iş kolaylığı sağlayabileceğiniz düşündüğünüz düzenek tasarlayınız.” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

4.8.6. Sekizinci Sınıf B4 Fen Bilimleri Ders Kitabı Altıncı Ünite: Enerji Dönüşümleri ve Çevre Bilimi

Altıncı ünite kitapta konularla ilgili etkinliklere, konuyla bağımlı okuma metinlerine yer verilmiştir. Ünite toplamda 46 değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerin 42 tanesi sorumluluk, 1 tane dostluk, 3 tanesi vatanseverlik değerine aittir. Bu ünite adalet, özdenetim, dürüstlük, sabır, sevgi ve yardımseverlik değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 54. Sekizinci Sınıf B4 Fen Bilimleri Ders Kitabı Altıncı Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı

Enerji Dönüşümleri ve Çevre Bilimi ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

Kitabın iki yüz sekizinci sayfasında yer alan etkinlik metninde “*İçeriğinde ozon tabakasına zarar veren kimyasal olan ürünleri satın almamalısınız.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir. “*Aksi halde dünyamız için geri dönüşü olmayacak şekilde zarar göreceğini unutmayınız.*” Vatanseverlik kök değerine ait bireyin ülkesine karşı duyduğu sevgi ve bağlılık alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

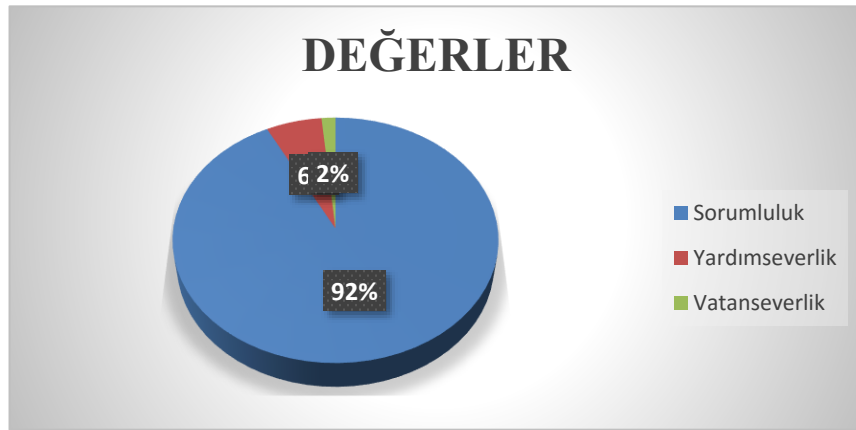
Kitapta yer alan iki yüz dokuzuncu sayfasında “Türkiye, gerçekleştirdiği düzenlemeler ile küresel iklim sistemlerinin korunmasına yönelik önlemler almaya başlamıştır.” Vatanseverlik kök değerine ait kaynakları bilinçli kullanma alt boyutu ile ilişkilendirilmiştir.

Kitabın iki yüz altıncı sayfasında yer alan tartışınız kutucuğunda “*Küresel iklim değişikliğiyle ilgili düşüncelerinizi şiir, resim gibi çeşitli sanatsal yollar ile ifade ediniz. Bu çalışmanızı arkadaşlarınızla paylaşarak fikir alışverişi yapınız.*” dostluk kök değerine ait arkadaşlara destek olma alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

4.8.7. Sekizinci Sınıf B4 Fen Bilimleri Ders Kitabı Yedinci Ünite: Elektrik Yükleri ve Elektrik Enerjisi

Yedinci ünite kitapta konularla ilgili etkinlikler, konuyla bağımlı okuma metinleri yer almaktadır. Ünite toplamda 36 tane değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerin 31 tanesi sorumluluk değerine aittir. Yer alan değerlerin 4 tanesi yardımseverlik, 1 tanesi vatanseverlik değerine aittir. Bu ünite adalet, özdenetim, dostluk, dürüstlük,

saygı, sabır, sevgi ve vatanseverlik değerlerine rastlanmamıştır.



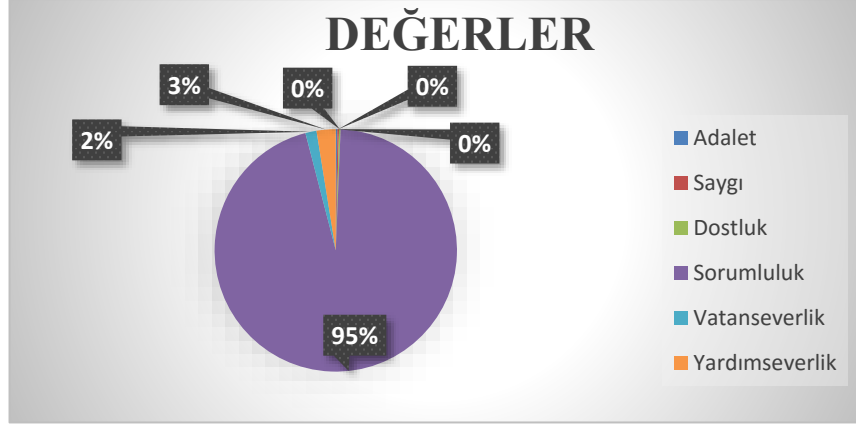
Grafik 55. Sekizinci Sınıf B4 Fen Bilimleri Ders Kitabı Yedinci Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı

Elektrik Yükleri ve Elektrik Enerjisi ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

Kitabın iki yüz otuz birinci sayfasında yer alan etkinlik metninde “*Aşağıda bulunan görselleri inceleyerek elektriklenme olayından teknolojiye nasıl yararlanıldığı hakkında bulunan fikirlerinizi sınıf ortamında arkadaşlarınızla paylaşınız.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir. Yine aynı metin yardımseverlik kök değerine ait insanlara yardım etme alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Kitabın iki yüz kırk sekizinci sayfasında yer alan metninde “*Aile fertlerinizle birlikte bir sonraki ayda tüketim miktarını daha da azaltmak adına çalışmalar yaparak oluşturduğunuz tabloyu doldurunuz.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Kitabın iki yüz kırk dokuzuncu sayfasında yer alan tartışınız kutucuğunda “*Elektrik enerjisinin tasarruflu ve bilinçli kullanılmasının; aile ve ülkemiz açısından önemini tartışınız*” Vatanseverlik kök değerine ait kaynakları bilinçli kullanma alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir. Yine aynı metin sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.



Grafik 56. Sekizinci Sınıf B4 Fen Bilimleri Ders Kitabında Yer Alan Genel Değer ve Yüzdeleri

Grafik 56 incelendiğinde en fazla %95 oranında “sorumluluk” değeri ile karşılaşmıştır. Yardımseverlik, vatanseverlik, dostluk, saygı, adalet değerleri de yer almaktadır. Ayrıca dürüstlük, sabır, sevgi değerlerine yer verilmediği görülmektedir.

4.9. Sekizinci Sınıf B5 Fen Bilimleri Ders Kitabının Kök Değerler Bakımından İncelenmesi

EBA’da online olarak pdf şeklinde erişime açık fen bilimleri ders kitapları 2023-2024 öğretim döneminden itibaren beş (5) yılığına kabul edilmiş 272 sayfadan oluşmaktadır. Fen bilimleri ders kitabının incelenmesi sonucu 212 değer ifadesi tespit edilmiştir. Metin ve etkinliklerde farklı değer yargıları oluştuğı için birçok değere ulaşılabilmektedir. Buradan yola çıkılarak belirlenen kök değerler dâhilinde araştırma incelenmiştir. Kitapta yer alan 1.Ünite Mevsimler ve İklim'e ait 41 adet değere, 2.Ünite DNA ve Genetik Kod'a ait 47 değere, 3. Ünite Basınca ait 44 değere, 4. Ünite Madde ve Endüstri'ye ait 121 değere, 5. Ünite Basit Makinelere ait 51 değere, 6. Ünite Enerji Dönüşümleri ve Çevre Bilimi'ne ait 99 değere, 7. Ünite Elektrik Yükleri ve Elektrik Enerjisi'ne ait 66 değere ulaşılmıştır.

Tablo 33

Sekizinci Sınıf B5 Fen Bilimleri Ders Kitaplarında Yer Alan Değerlerin Alt Boyutları

DEĞERLER	ALT BOYUTLARI	ÜNİTELER							TOPLAM
		1	2	3	4	5	6	7	
ADALET	Adil olma								

	Eşit Davranış								
	Görevde Eşit Paylaşım					1		1	
	Arkadaşlara destek olma								
DOSTLUK	En iyi arkadaş ile güven bağı kurma								
	Grup çalışmasında bulunmak								
	Doğru sözlü olmak								
DÜRÜSTLÜK	Sözünde Durmak								
	Güvenilir olma								
	Açık ve anlaşılır olma								
	Etik olma								
	Davranışları kontrol edebilme								
ÖZDENETİM	Sorumluluk sahibi olabilme								
	Kendini sorgulayabilme								
	Tahammül etme								
SABIR	Anlayışlı olmak								
	Azimli olmak								
	Başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu								
SAYGI	İnce düşünceli olmak					1		1	2
	İnsana, doğaya değer verme								
	Hak ve özgürlüklere değer verme								
	İnsanlara karşı duyulan ilgi, bağlılık duygusu								
SEVGİ	Doğaya sevgi duyma								
	Fedakârlık yapma								
	Ülkeye sevgi duymak								
	Şefkatli olmak								
	Bireyin kendine karşı sorumlu olması	8	9	12		53		35 28 38	183
	Ailesine karşı sorumlu olma								
SORUMLULUK	Doğaya karşı sorumlu olma								
	Ülkesine karşı saygılı olma								
	Kurallara karşı sorumlu olma								
	Bireyin ülkesine karşı duyduğu sevgi ve bağlılık								
VATANSEVERLİK	Kültürel mirasın farkında olma					2			2

	Kaynakları bilinçli kullanma						
	Üretken olma						
	İnsanlara, doğaya merhametli olma						
YARDIMSEVERLİK	İnsanlara yardım etme	6	5	1	11	3	26
	İnsanlık yararına çalışmak						
Toplam							212

Tablo 33 incelendiğinde 8. Sınıf B5 Fen Bilimleri Kitabında yer alan 212 değer ifadesi tespit edilmiştir. Bu değerlerden 1 tane adalet, 2 tane saygı, 183 tane sorumluluk, 2 tane vatanseverlik, 26 tane yardımseverlik değeridir. Kitapta yer verilmeyen değerler dostluk, dürüstlük, özdenetim, sabır, sevgidir.

Tablo 34

Sekizinci Sınıf B5 Fen Bilimleri Ders Kitaplarında Yer Alan Değerlerin Ünite Bazlı Dağılımı

ÜNİTE	ADALET	DOSTLUK	DÜRÜSTLÜK	ÖZDENETİM	SABIR	SAYGI	SEVGİ	SORUMLULUK	VATANSEVERLİK	YARDIMSEVERLİK	TOPLAM
1.Ünite Mevsimler ve İklim	0	0	0	0	0	0	0	8	2	6	16
2.Ünite DNA ve Genetik Kod	0	0	0	0	0	0	0	9	0	5	14
3.Ünite Basınç	0	0	0	0	0	0	0	12	0	0	12
4.Ünite Madde ve Endüstri	0	0	0	0	0	1	0	53	0	1	55
5.Ünite Basit Makineler	0	0	0	0	0	0	0	35	0	0	35
6.Ünite Enerji Dönüşümleri ve Çevre Bilimi	0	0	0	0	0	1	0	28	0	11	40

7.Ünite Elektrik Yükleri ve Elektrik Enerjisi	1	1	0	0	0	0	0	38	0	3	43
---	---	---	---	---	---	---	---	----	---	---	----

Tablo 35

8B4 Kitabında Değerler ve Alt Boyutlar için Örnek Kodlamalar

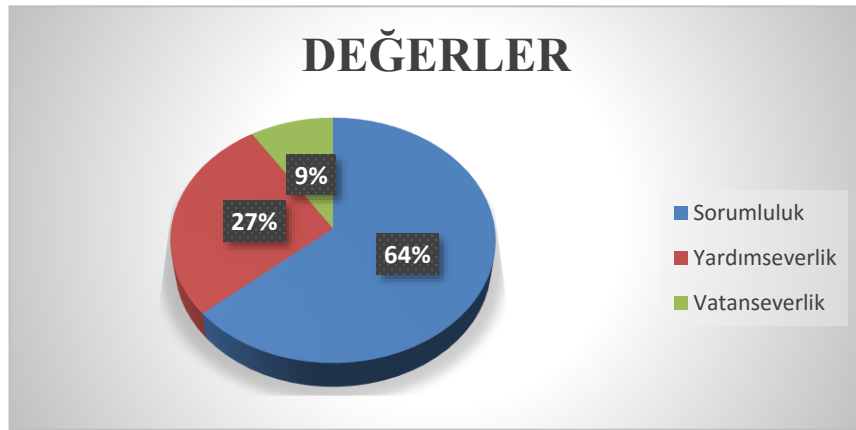
Kitap	Ünite	Değer	Alt Boyut	Cümle
8B4	1.Ünite Hücre ve Bölünmeler	Vatanseverlik	Kültürel mirasın farkında olma	“Bağımsızlık ve birliğimizin sembolü olan bayrağımızın dalgalanmasını sağlayan hava olayı rüzgârdır.”
	4.Ünite Madde ve Endüstri	Saygı	İnce düşünceli olmak	“Verdiğimiz cevapları arkadaşlarımızla paylaşalım. Onların fikirlerini saygıyla dinleyelim.”

Tablo 35’te 8.sınıf B5 Fen Bilimleri ders kitabında yer alan değerler, alt boyutları ve örnek kodlamalar verilmiştir. Örneğin kitabın otuzuncu sayfasında yer alan metinde “Bağımsızlık ve birliğimizin sembolü olan bayrağımızın dalgalanmasını sağlayan hava olayı rüzgârdır.” ifadesi “Vatanseverlik” kök değerine ait “Kültürel mirasın farkında olma” burada bireyin ülkesine karşı sahiplenici şekilde korumak kollamak ile ilgili olduğu için bu alt boyuta atanmıştır. Kitabın elli yedinci sayfasında yer alan “Grup arkadaşlarımız arasında adil bir görev dağılımı yapalım.” ifadesinde “Adalet” kök değerine ait “Adil olma” bu alt boyuta atanmasının nedeni başkalarının haklarına karşı eşit şekilde paylaşım olmasıyla ilgilidir. Kitabın yüz on altıncı sayfasında yer alan “Verdiğimiz cevapları arkadaşlarımızla paylaşalım. Onların fikirlerini saygıyla dinleyelim” ifadesinde “Saygı” kök değerine ait “İnce düşünceli olmak” bu alt boyuta atanmasının nedeni bireylerin birbirlerine karşı hürmet duyması, birbirlerine karşı saygılı olmasından kaynaklıdır.

4.9.1. Sekizinci Sınıf B5 Fen Bilimleri Ders Kitabı Birinci Ünite: Mevsimler ve İklim

Birinci ünite de kitapta konularla ilgili etkinliklere, konuyla bağımlı okuma metinlerine yer verilmiştir. Ünite de toplamda 20 adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerden 8 tanesi sorumluluk, 6 tane yardımseverlik ve 2 tane vatanseverlik değerine aittir. Bu ünite de dostluk, adalet, dürüstlük, özdenetim, sabır, sevgi ve saygı

değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 57. Sekizinci Sınıf B5 Fen Bilimleri Ders Kitabı Birinci Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı

Mevsimler ve İklim ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

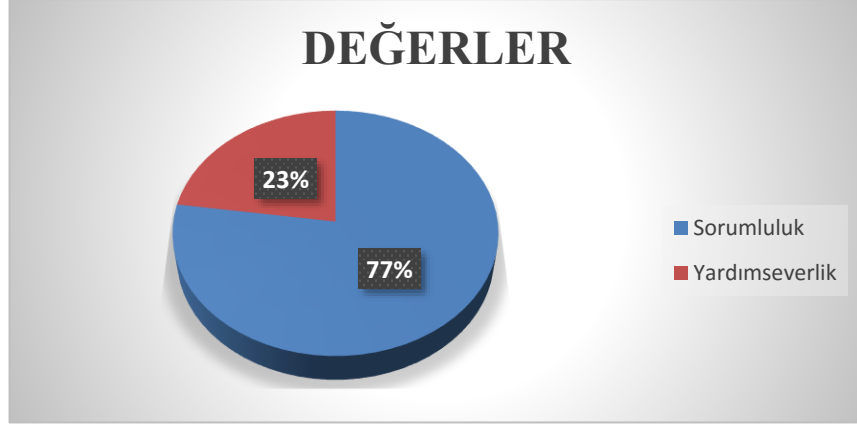
Kitabın yirmi birinci sayfasında yer alan metinde “*Termometrelerden birini Dünya modelinde Türkiye’nin üzerine, diğer termometreyi Güney Afrika Cumhuriyeti Üzerine gelecek şekilde bantla sabitleyelim.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Kitabın yirmi sekizinci sayfasında yer alan iklim ve hava değişiklikleri metninde “*İklim ve hava olaylarının gün içerisinde sıkça karşılaştığımız ve birbirinden farklı olan kavramlardır. Şimdi bu kavramları öğrenelim.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Kitabın otuzuncu sayfasında yer alan hava olayları metninde “*Bağımsızlık ve birliğimizin sembolü olan bayrağımızın dalgalanmasını sağlayan hava olayı rüzgârdır.*” Vatanseverlik kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

4.9.2. Sekizinci Sınıf B5 Fen Bilimleri Ders Kitabı İkinci Ünite: DNA ve Genetik Kod

İkinci ünite kitapta konularla ilgili etkinliklere, konuyla bağımlı okuma metinlerine yer verilmiştir. Ünite toplamda 14 tane değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerin 9 tanesi sorumluluk değerine aittir. Yer alan değerlerin 5 tanesi yardımseverlik değerine aittir. Bu ünite adalet, özdenetim, dürüstlük, dostluk, saygı, sabır, sevgi ve vatanseverlik değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 58. Sekizinci Sınıf B5 Fen Bilimleri Ders Kitabı İkinci Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı

DNA ve Genetik Kod ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

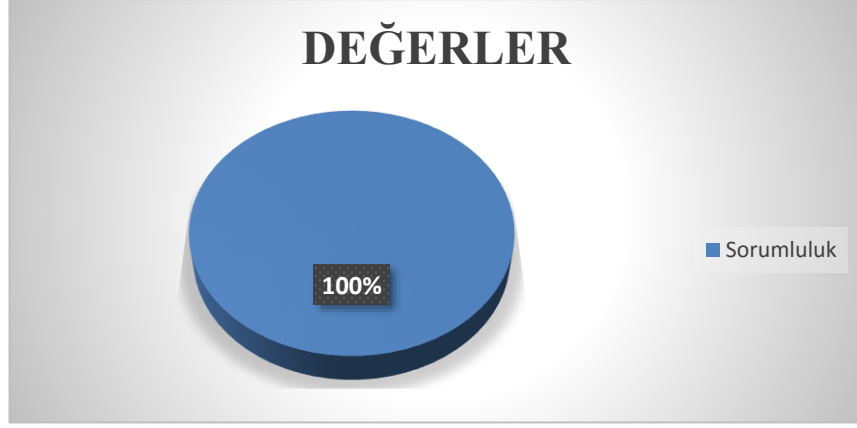
Kitabın elli birinci sayfada yer alan metinde “İnsanlarda kalıtsal olan ve olmayan karakterlerin neler olduğunu çeşitli kaynaklardan ve genel ağdan araştıralım. Elde ettiğimiz tüm bilgileri sunu haline getirip arkadaşlarına sunalım.” Yardımseverlik kök değerine ait insanlara yardım etme alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Kitabın elli sekizinci sayfasında akraba evliliğinin sonuçları metninde yer alan “Görselde akraba olan ve vücut kromozomlarında çekinik alel ile aktarılan bir hastalığı taşıyan iki bireyin çocuklarında bu hastalığın görülme ihtimali verilmiştir. Görselleri inceleyelim.” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Kitabın altmış dördüncü sayfasında yer alan Mutasyon ve Modifikasyon Arasındaki Farklar metninde “Aşağıdaki kutucukta verilen “Pekiştiren Soru” isimli bölümdeki soruyu çözerek mutasyon ve modifikasyon arasındaki farkları bulmaya çalışalım.” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

4.9.3. Sekizinci Sınıf B5 Fen Bilimleri Ders Kitabı Üçüncü Ünite: Basınç

Üçüncü ünite kitapta konularla ilgili etkinliklere, konuyla bağımlı okuma metinlerine yer verilmiştir. Ünite toplamda adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerin 12 tanesi sorumluluk değerine aittir. Bu ünite adalet, özdenetim, yardımseverlik, dürüstlük, dostluk, sabır, sevgi, saygı ve vatanseverlik değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 59. Sekizinci Sınıf B5 Fen Bilimleri Ders Kitabı Üçüncü Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı

Basınç ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

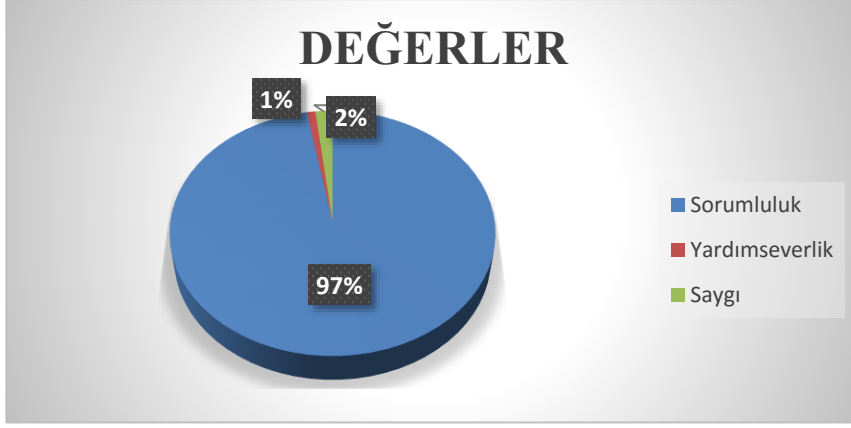
Kitabın seksen yedinci sayfasında yer alan etkinlik zamanı metninde “*Kitaplardan bir tanesini önce altta gelecek şekilde süngerin üzerine bırakalım.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Kitabın doksan birinci sayfasında yer alan metinde “*Doksan İkinci sayfadaki Sıvı Basıncı Nelere Bağlıdır? İsimli etkinliği yapalım.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Kitabın doksan ikinci sayfasında yer alan etkinlik zamanı metninde yer alan “*Görselde görüldüğü gibi maket bıçağıyla pet şişelerin üst kısmında, orta ve alt kısmında özdeş delikler açalım*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

4.9.4. Sekizinci Sınıf B5 Fen Bilimleri Ders Kitabı Dördüncü Ünite: Madde ve Endüstri

Dördüncü ünite kitapta konularla ilgili etkinliklere, konuyla bağımlı okuma metinlerine yer verilmiştir. Ünite toplamda 56 tane değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerin 53 tanesi sorumluluk değerine aittir. Yer alan değerlerin 1 tane yardımseverlik değerine aittir. Yer alan değerlerin 2 tanesi saygı değerine aittir. Bu ünite adalet, özenetim, dostluk, dürüstlük, sevgi, sabır ve vatanseverlik değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 60. Sekizinci Sınıf B5 Fen Bilimleri Ders Kitabı Dördüncü Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı

Madde ve Endüstri ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

Kitabın yüz on altıncı sayfasında yer alan fiziksel ve kimyasal değişimler metninde “Verdiğimiz cevapları arkadaşlarımızla paylaşalım. Onların fikirlerini saygıyla dinleyelim. Arkadaşlarımız ile cevaplarımızı karşılaştıralım.” Saygı kök değerine ait ince düşünceli olmak alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Kitabın yüz yirmi ikinci sayfasında yer alan etkinlik metninde “*Birbirine kürdanla tutturulmuş olan yeşil zeytinlerden birer tanesini çıkarıp ucunda siyah zeytin bulunan kürdana, siyah zeytini de yeşil zeytini çıkarttığımız yere takalım.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

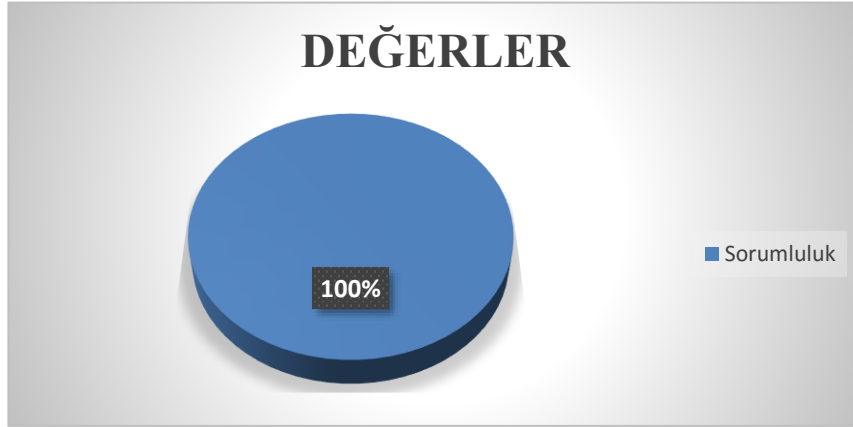
Kitabın yüz otuzuncu sayfasında yer alan araştırınız kutucuğunda “*Sirke, sabunlu su, limon suyu ve karbonatlı sudan bir miktar alıp beherglaslardaki kırmızılahana sularına ayrı ayrı ekleyelim.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Kitabın yüz elli yedinci sayfasında yer alan kimya endüstrisi ile meslekler metninde “*Kimya sektörü ile ilgili önerilerimizi arkadaşlarımıza sunalım. Onların görüşlerini saygıyla dinleyelim.*” Saygı kök değerine ait ince düşünceli olmak alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

4.9.5. Sekizinci Sınıf B5 Fen Bilimleri Ders Kitabı Beşinci Ünite: Basit Makineler

Beşinci ünite kitapta konularla ilgili etkinliklere, konuyla bağımlı okuma metinlerine yer verilmiştir. Ünite toplamda 35 adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerin 35 tanesi sorumluluk değerine aittir. Bu ünite adalet, saygı,

yardımseverlik, özdenetim, dostluk, dürüstlük, sabır, sevgi ve vatanseverlik değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 61. Sekizinci Sınıf B5 Fen Bilimleri Ders Kitabı Beşinci Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı

Basit Makineler ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

Kitabın yüz yetmiş birinci sayfasında yer alan etkinlik metninde “*Döküm ayak, bağlama parçası, destek çubuğu ve makarayı kullanarak görseldeki düzeneği oluşturalım.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

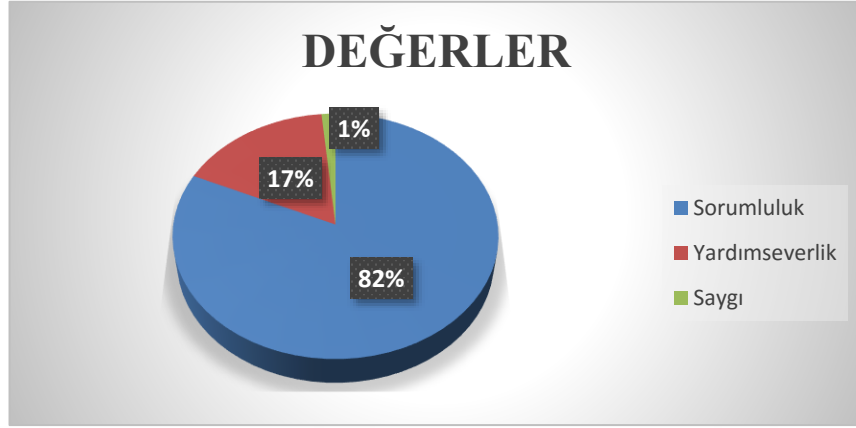
Kitabın yüz seksen birinci sayfasında yer alan etkinlik metninde “*Kestiğimiz şişeyi diğer kestiğimiz şişenin ağız kısmına geçirip bantlayarak sabitleyelim ve aşağıdaki gibi silindir elde edelim.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Kitabın yüz seksen birinci sayfasında yer alan etkinlik kutucuğunda “*Borunun uçlarından biri renkli suyun içinde olacak, diğer ucu ise bir kabın veya kutunun üzerindeki boş kâsenin üzerine denk gelecek şekilde, petlerden yaptığımız silindiri yaklaşık 45 derecelik eğimle tutalım.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

4.9.6. Sekizinci Sınıf B5 Fen Bilimleri Ders Kitabı Altıncı Ünite: Enerji Dönüşümleri ve Çevre Bilimi

Altıncı ünite kitapta konularla ilgili etkinliklere, konuyla bağımlı okuma metinlerine yer verilmiştir. Ünite toplamda 40 tane değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerin 28 tanesi sorumluluk değerine aittir.

Yer alan değerlerin 11 tanesi yardımseverlik değerine aittir. Yer alan değerlerin 1 tanesi saygı değerine aittir. Bu ünite de adalet, özdenetim, dostluk, dürüstlük, sevgi, sabır ve vatanseverlik değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 62. Sekizinci Sınıf B5 Fen Bilimleri Ders Kitabı Altıncı Ünite de Değerlerin Yüzde Dağılımı

Enerji Dönüşümleri ve Çevre Bilimi ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

Kitabın yüz doksanıncı sayfasında yer alan besin zinciri ve enerji akışı adlı metinde “Zehirli olduğu için avlanılamayan bu balıkların ekosistemde popülasyonları artmaktadır. Bu nedenle balıkların sayısının avlanarak azaltılması gerekmektedir.” Sorumluluk kök değerine ait bireyin doğaya karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

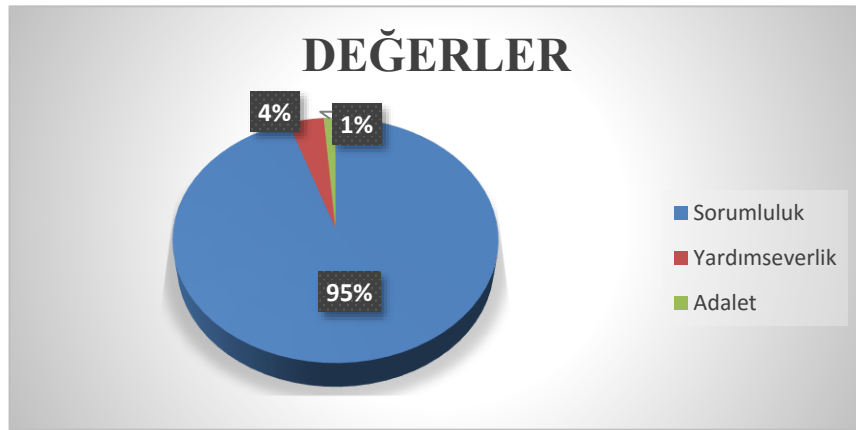
Kitabın yüz doksan yedinci sayfasında yer alan fotosentez hızına etki eden faktörler etkinlik metninde “Deney basamaklarındaki bağımsız değişken dışında diğer şartların aynı olmasını sağlayalım.” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Kitabın iki yüz dördüncü sayfasında yer alan beyin fırtınası kutucuğunda “Bu konu ile ilgili arkadaşlarımızın farklı fikirlerini saygıyla dinleyelim.” saygı kök değerine ait ince düşünceli olmak alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

4.9.7. Sekizinci Sınıf B5 Fen Bilimleri Ders Kitabı Yedinci Ünite: Elektrik Yükleri ve Elektrik Enerjisi

Yedinci ünite de kitapta konularla ilgili etkinliklere, konuyla bağımlı okuma metinlerine yer verilmiştir. Ünite de toplamda 42 adet değer ifadesi tespit edilmiştir. Yer alan değerlerin 38 tanesi sorumluluk değerine aittir. Yer alan değerlerin 3 tanesi yardımseverlik, 1 tanesi adalet değerine aittir. Bu ünite de özdenetim, dostluk, dürüstlük,

saygı, sabır, sevgi ve vatanseverlik değerlerine rastlanmamıştır.



Grafik 63. Sekizinci Sınıf B5 Fen Bilimleri Ders Kitabı Yedinci Ünite Değerlerin Yüzde Dağılımı

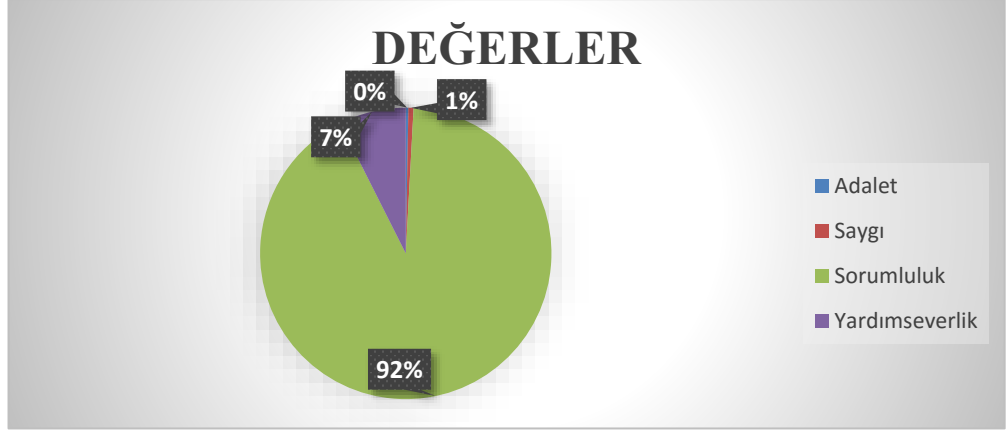
Elektrik Yükleri ve Elektrik Enerjisi ünitesine ait değerlerle ilgili bazı örnekler:

Kitabın iki yüz yirmi yedinci sayfasında yer alan metinde “*Atomun parçacıklarından, protonun pozitif (+) yüklü, elektronun negatif (-) yüklü ve nötronun ise yüksüz olduğunu hatırlayalım.*” Sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Kitabın iki yüz yirmi yedinci sayfasında yer alan araştırılabilir kutucuğunda “*Olay yeri inceleme uzmanları elektriklenmeden yararlanarak parmak izi tespiti yaparlar. Bu durumun nasıl gerçekleştiği üzerinde araştırma yapıp arkadaşlarımızla paylaşalım.*” Yardımseverlik kök değerine ait insanlara yardım etme alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Kitabın iki yüz otuzuncu sayfasında yer alan etkinlik zamanı metninde “*Gruplarımızı oluşturalım. Arkadaşlarımız arasında adil bir görev dağılımı yapalım.*” Adalet kök değerine ait görevde eşit paylaşım alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir. Yine aynı metin sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.

Kitabın iki yüz kırk üçüncü sayfasında yer alan proje yapalım metninde “*Tasarımlarımızı çizerek gösterelim, öğretmen ve arkadaşlarımızla paylaşalım.*” Yardımseverlik kök değerine ait insanlara yardım etme alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir. Yine aynı metin sorumluluk kök değerine ait bireyin kendisine karşı sorumlu olması alt boyutuyla ilişkilendirilmiştir.



Grafik 64. Sekizinci Sınıf B5 Fen Bilimleri Ders Kitabında Yer alan Genel Değer ve Yüzdeleri

Grafik 64 incelendiğinde en fazla %92 oranında “sorumluluk” değeri bulunmaktadır. Sonra yardımseverlik, saygı ve adalet değerleri de yer almaktadır. Dostluk, özdenetim, dürüstlük, sevgi, sabır, vatanseverlik, değerlerine yer verilmiştir. Grafikte kullanılmayan değerler dürüstlük, sabır, sevgi değerlerine yer verilmediği görülmektedir.

V. BÖLÜM

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın bulguları doğrultusunda tartışılarak sonuca ulaşılmış ve ilerde değerler eğitimi alanında yapılacak çalışmalar için önerilerde bulunulmuştur.

5.1. Tartışma ve Sonuç

Eğitimin temel amacı akademik ve ahlaki eğitimin bir bütün şeklinde verilmesidir. Ders kitapları ise bu temel amacın verilmesinde büyük bir önem taşımaktadır. Ders kitaplarında yer alan içerikler, metinlerin oluşturulduğu dil, ders öğretim programlarında yer alan hedefler ilgili dersin ne derece etkili olduğunu göstermektedir. Araştırmada birbirlerinden farklı yayınlar tarafından hazırlanmakta olan 5, 6, 7 ve 8. sınıf seviyelerinde 8 adet fen bilimleri ders kitabı kök değerler bakımından ilişkisi tespit edilmeye çalışılmıştır. Kitapların kök değerler bakımından incelenmesinde değer değerlendirme ölçeği kriter olarak belirlenmiştir. Bu ölçekte yer alan kök değerler ve bunların alt boyutları bir araştırmacıyla birlikte bir uzman tarafından ortak karar bağlanarak tespit edilmiştir. Kitapta yer alan metinlerin kök değerlerle ilişkisi Nkod yazılımı sayesinde gerçekleştirilmiştir. İncelenen kitaplarda hangi yayında hangi seviyede ne sıklıkta değer yargısına ulaşıldığı tespit edilmiştir. Kitaplarda yer alan metinlerin incelenmesinde doğrudan ya da dolaylı şekilde aktarımın olup olmadığı dikkate alınmamıştır.

Bu çalışmada ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf seviyelerindeki Fen Bilimleri ders kitaplarında toplam 1698 tane değer yargısı tespit edilmiştir. Bu değerlerden en çok tekrar eden %83,47 (1414) sorumluluk değeridir. Daha sonra %12,16 (177) yardımseverlik, %2,89 (53) adalet, %1,88 (32) saygı, %1,41 (24) vatanseverlik, %0,17 (3) sevgi, %0,11 (4) dostluk, %0,05 (2) özdenetim değerleri sırasıyla takip etmektedir. Dürüstlük ve sabır değerlerine hiçbir kitapta yer verilmemiştir. 5. sınıf seviyesinden farklı iki yayından ulaşılan değer yargıları incelendiğinde, 5. sınıf seviyesinde A1 fen bilimleri ders kitabında toplam 189 adet değer tespit edildi. İncelenen kitapta kök değerler bakımından 3 farklı kök değer tespit edilmiştir. Bunların %82,54 (156) sorumluluk, %15,34 (29) yardımseverlik ve %2,12 (4) adalettir. 5. sınıf seviyesinde B1 fen bilimleri ders kitabında ise toplam 247 adet değer tespit edilmiştir. Kitap kök değerler bakımından 6 farklı kök değer içermektedir.

Bunların %67,90 (165) sorumluluk, %13,99 (13,99) adalet, %8,23 (20) yardımseverlik, %5,35 (13) saygı, %4,12 (10) vatanseverlik, %0,41 (1) özdenetimdir. 6. sınıf seviyesinde A2 fen bilimleri ders kitabı incelendiğinde toplam 161 adet değer tespit edilmiştir. Kitap kök değerler bakımından 5 farklı kök değer içermektedir. Bunların %78,44 (131) sorumluluk, %13,78 (23) yardımseverlik, %3,59 (6) adalet, %3,59 (6) saygı, %0,6 (1) vatanseverlik değeridir. 6. sınıf seviyesinde B2 fen bilimleri ders kitabı incelendiğinde toplam 250 adet değer tespit edilmiştir. Kitap kök değerler bakımından 7 farklı kök değer içermektedir. Bunların %79,20 (198) sorumluluk, %14,80 (37) yardımseverlik, %3,20 (8) saygı, %1,20 (3) vatanseverlik, %0,80 (2) adalet, %0,40 (1) dostluk, %0,40 (1) sevgi değeridir. 7. sınıf seviyesinde A3 fen bilimleri ders kitabı incelendiğinde toplam 161 adet değer tespit edilmiştir. Kitap kök değerler bakımından 3 farklı kök değer içermektedir. Bunların %96,25 (154) sorumluluk, %3,13 (5) yardımseverlik, %0,62 (1) saygı değerleridir. 7. sınıf seviyesinde B3 fen bilimleri ders kitabı incelendiğinde toplam 223 adet değer tespit edilmiştir. Kitap kök değerler bakımından 7 farklı kök değer içermektedir. Bunların %90,17 (202) sorumluluk, %7,14 (16) yardımseverlik, %0,89 (2) sevgi, %0,45 (1) adalet, dostluk, saygı, vatanseverlik değerleridir. 8. sınıf seviyesinde B4 fen bilimleri ders kitabı incelendiğinde toplam 246 adet değer tespit edilmiştir. Kitap kök değerler bakımından 6 farklı kök değer içermektedir. Bunların %91,05 (224) sorumluluk, % 4,87 (12) yardımseverlik, %2,85 (7) vatanseverlik, %0,40 (1) adalet, % 0,40 (1) dostluk, %0,40 (1) saygı değerleridir. 8. sınıf seviyesinde B5 fen bilimleri ders kitabı incelendiğinde toplam 215 adet değer tespit edilmiştir. Kitap kök değerler bakımından 5 farklı kök değer içermektedir. Bunların %85,51 (183) sorumluluk, %12,14 (26) yardımseverlik, %0,94 (2) vatanseverlik, %0,94 (2) saygı, %0,46 (1) adalet değerleridir. Sonuçlar göz önüne alındığında farklı yayınlarda 5, 6, 7 ve 8. sınıf seviyesinde Fen Bilimleri ders kitapları kök değerler bakımından incelenmesi sonucunda homojen bir dağılım olmadığı görülmektedir. Öğrenciye değerlerin benimsetilmesi için ders kitaplarında yer alan metinlerin dengeli bir şekilde değer içermesi büyük önem taşımaktadır (Koltaş, 2020). Araştırmada elde edilen sonuçlara göre 5. sınıf seviyesinde birbirinden farklı iki yayının incelenmesi sonucunda 5. Sınıf A1 ders kitabında yer alan değerlerin; sorumluluk, yardımseverlik, adalet olduğu ve kitapta 7 kök değere yer verilmediği görülmektedir. 5. sınıf B1 ders kitabında yer alan değerlerin sırasıyla sorumluluk, adalet, yardımseverlik, saygı, vatanseverlik, özdenetim olduğu 4 kök değere ise yer verilmediği görülmektedir. 6. Sınıf A2 ders kitabında yer alan değerlerin en fazla sorumluluk, yardımseverlik, adalet, saygı, vatanseverlik olduğu kitapta 5 kök değere yer verilmediği görülmektedir. 6. sınıf B2 ders kitabında yer alan değerlerin

sırasıyla sorumluluk, yardımseverlik, saygı, vatanseverlik, adalet, dostluk, sevgi olduğu 3 kök değere ise yer verilmediği görülmektedir. 7. Sınıf A3 ders kitabında yer alan değerlerin en fazla sorumluluk, yardımseverlik, saygı olduğu kitapta 7 kök değere yer verilmediği görülmektedir. 7. sınıf B3 ders kitabında yer alan değerlerin sırasıyla sorumluluk, yardımseverlik, sevgi, adalet, dostluk, saygı, vatanseverlik olduğu 3 kök değere ise yer verilmediği görülmektedir. 8. Sınıf B4 ders kitabında yer alan değerlerin sırasıyla sorumluluk, yardımseverlik, vatanseverlik, adalet, dostluk, saygı olduğu kitapta 4 kök değere yer verilmediği görülmektedir. 8. Sınıf B5 ders kitabında yer alan değerlerin sırasıyla sorumluluk, yardımseverlik, vatanseverlik, saygı, adalet olduğu 5 kök değere ise yer verilmediği görülmektedir. Sonuçlar göz önüne alındığında farklı sınıf seviyelerinde yer alan değerlerin oransal olarak dengeli olmaması ders kitapların etkililiğini düşürmektedir. Fen Bilimleri ders kitaplarında özdenetim ve dostluk değerlerinin en az olması içeriğin etkili şekilde öğrenciye ulaştırılmasında yetersiz olduğunu göstermektedir. İncelenen ders kitaplarında dürüstlük ve sabır değerlerinin olmaması ders kitaplarının etkililiğini azaltmaktadır. Değerler eğitime Fen Bilimleri dersi de katkı sağlayacağı için kitap içeriklerinin değerlerle zenginleştirilmesi gerekmektedir. Ancak analiz sonuçlarına göre ve incelenen çalışmalar doğrultusunda Fen Bilimleri dersinde yeteri kadar değerler eğitime yer verilmediği görülmektedir.

Alan yazında Fen Bilimleri ders kitaplarında yer alan değerlerin kök değerler bakımından ilişkilendirilmesinde benzer çalışmalara bakıldığında;

Yılmaz ve Yıldırma ait olan (2023) araştırmada, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıf ders kitaplarında yer alan ünitelerin ve öğrenme alanlarının dağılımında homojenlik olmadığı en fazla yer verilen değer sorumluluk olduğu, en az ise dürüstlük ve sabır olduğu çalışmada belirtilmiştir. Bu verilen sonuç mevcut araştırma ile tutarlı olup ders kitaplarında dengeli şekilde değerlerin yer almadığı şeklinde yorumlanabilir.

Aydın (2019) tarafından yapılan araştırmada Coğrafya ders kitaplarında değerlerin incelenmesi sonucunda kitapta en fazla sorumluluk değeri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırmada değerlerin sınıf seviyelerinde farklılık göstermesi çalışmamızda ulaştığımız sonuçla tutarlı olduğu görülmektedir.

Hatay Uçar ve Çetinkaya (2021) tarafından Hayat Bilgisi dersinde incelenen ders kitabında en fazla sorumluluk değeri olduğu görülmektedir. Ulaşılan sonuca göre ders kitaplarında değerlere ulaşım metinlerde daha fazla olduğu belirtilmiştir. Sınıf düzeyleri

dikkate alınarak değerler tespit edilmiştir. Bu açıdan iki çalışma benzerlik göstermektedir.

Deniz ve Karagöl (2018) çalışmasında Türkçe dersinde kitaplarda yer alan değerler incelenmiş ve ünitelerde farklı şekilde değerlerin tespit edildiği sonucuna varılmıştır. Mevcut çalışmada da fen bilimleri ders kitaplarının ünitelerinde değerler farklı şekilde ve sıklıkta yer almaktadır.

Akyol (2023), Matematik dersi alanında değerlerle ilgili bir araştırma yapmış ve bu çalışmayla yakın sonuçlar elde etmiştir. Matematik dersinde yer alan kök değerlerin tespitinde en fazla sorumluluk ve özdenetim olduğu en az ise sabır ve dürüstlük olduğu sonucuna ulaşmıştır. Mevcut çalışmada Fen Bilimleri ve Matematik derslerinde değerler açısından inceleme sonucunda benzer analizlere yer verildiği görülmektedir. En fazla sorumluluk kök değeri fen bilimleri kitaplarında tespit edilmiştir.

Alan yazında incelenen araştırmalar sonucunda birden fazla araştırma sonucuna sorumluluk değerinin en fazla yer alması bireylerin ilerleyen süreçte beceri kazanmasında sorumluluk sahibi olmasında önemlidir. Ders kitaplarında yer verilen sorumluluk değerinin son zamanlarda bireyler üzerinde sorumluluk sahibi olabilmesi ve duyarlı birey olarak yetişmesinde büyük katkı sağlamaktadır.

Değerler eğitiminin ders kitaplarına entegresinde literatürde yer alan araştırmalara bakıldığında en sık kullanılan değerler benzerlik göstermekte, en az kullanılan değerler arasında farklılık oluşabilmektedir. Yapılan araştırmalar doğrultusunda Fen Bilimleri dersine ait değerler eğitimiyle ilgili sınırlı araştırmaya rastlanılmıştır. Mevcut önceden yapılan araştırmalarda ise tek yayın tarafından hazırlanan Fen Bilimleri Ders kitaplarının değerler eğitimi ile ilişkisi araştırılmıştır.

Farklı yayınlar tarafından hazırlanan Fen Bilimleri ders kitaplarına ait çalışmalar mevcut değildir. Araştırmada 5, 6, 7 ve 8. sınıf seviyelerinde farklı yayınlar tarafından hazırlanan Fen Bilimleri ders kitaplarının incelenmesi diğer araştırmalar ile farklılığı ortaya koymaktadır.

5.2. Öneriler

Bu araştırmada, 2018 Fen Öğretim programında yer alan kök değerlerin ortaokul (5-8) düzeylerinde Fen Bilimleri ders kitaplarında yer alan metin ve etkinlikler incelenmiştir. Tespit edilen değerlerin öğretim programında mevcut kök değerler bakımından ne derece yansıtıldığı ve ders kitaplarında sınıf seviyelerine göre dağılımları araştırılmıştır. Yapılan

çalışmada tespit edilen sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki önerilerde bulunuldu:

- Ortaokul (5-8) seviyelerinde yer alan ders kitaplarının incelenmesi sonucu kitapta bulunmayan dürüstlük ve sabır değerleridir. Ders kitapların içerikleri bu değerler bakımından zenginleştirilebilir.

- İncelenen ders kitaplarında en fazla rastlanılan sorumluluk ve yardımseverlik değerleridir. Bunlar dışında farklı değerlerin yer aldığı metin ve etkinlikler tasarlanabilir.

- Fen dersi öğretim programında yer alan kök değerlerin ders kitaplarına entegresinde ve ünitelere dağıtılmasında özen gösterilmelidir.

- Eğitim ve öğretim dönemi sonunda öğretmenlerin ders kitaplarını incelemesini sağlanarak geri dönütler doğrultusunda ders kitapları yenilenmelidir.

- Okulda kullanılmak üzere oluşturulan ders kitapları öğrencilere ulaştırılmadan önce bakanlık tarafından belirlenmiş değer eğitime yönelik uzman bireyler tarafından incelenerek kullanımına karar verilebilir.

- Kök değerler ile ilgili öğretim programında ayrıntılı bilgiler bulunmamaktadır. Bundan dolayı sınıf seviyelerine ve ünitelere göre değerlerin dağılımları farklılık göstermektedir. Bu durumun daha netleşmesi için düzenlemeler yapılarak öğretim programında sınıf ve ünitelere göre değerlerin dağılımları ile ilgili bilgiler verilmesi sağlanmalıdır.

- Ders kitapları metin ve etkinlikler bakımında temel değerlerden özellikle adalet, dürüstlük, saygı ve vatanseverlik gibi değerlere daha fazla vurgu yapması sağlanmalıdır.

- Değer ifadesi içeren metinler ve etkinliklerin daha açık ve anlaşılır olması, bireylerin değerleri içselleştirmesinde daha etkili olmasına katkı sağlayacaktır.

- Fen Bilimleri ders kitaplarında yer alan etkinlikler ve metinlerde enerji tasarrufuna dair fikirler üretmeyi ve yaşam kalitesini artırıcı projeler üretmeleri sağlanmalıdır.

- Hazırlanacak Fen Bilimleri ders kitaplarında değer içeren görsellere yer verilmesi büyük önem taşımaktadır. Çünkü görsellik öğrencilerde daha dikkat çekici olması sebebiyle kitapların daha çok işlevselleştirilmesi sağlanmalıdır.

- İncelenen araştırmalar sonucundan ve yapılan araştırmamızdan yola çıkarak öğretmenlerin de değerler eğitime yönelik farkındalıkları oluşturularak yapılan

alışmalar genişletilmelidir.

- Yapılan araştırmalar doğrultusunda değerler eğitimine yönelik mevcut çalışmaların Türkçe, Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Görsel Sanatlar gibi branşlarda olduğu görülmektedir. Bu derslerde değer aktarımı olması gerektiği izlenimi çıkabilir ancak Fen Bilimleri hayat ile i içe olan bir ders olması sebebiyle değerlerle ayrı düşünülmemesi gerektiği vurgulanmalıdır. Böylelikle Fen Bilimleri alanında değerler eğitimine yönelik yapılan çalışmaların sayısı arttırılabilir.



KAYNAKÇA

- Acar, B. ve Yaman Kasap, M. (2020). Review of the Values in Biology Textbooks of Secondary Education. *Sakarya University Journal of Education*, 10(2), 336-349. <https://doi.org/10.19126/suje.674502>
- Allchin, D. (1999). Values in Science: An Educational Perspective. *Science and Education*, 8, 1-12. Doi:10.1023/A:1008600230536
- Akbaba-Altun, S. (2003). Eğitim yönetimi ve değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi* 1(1): 7-18.
- Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27.
- Akın, A.A. ve Akın, M.D. (2007). Zemberek, an open source nlp framework for turkic languages. *Structure*, 10, 1-5. <https://doi.org/10.47769/izufbed.880143>
- Akyol, E. (2023). *İlköğretim matematik eğitimi kök değerlerin ortaokul matematik ders kitaplarına yansımaları*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. <https://doi.org/10.54637/ebad.1309397>
- Arslan, Ö. (2022). *Simülatör destekli denizcilik eğitiminde göz izleme ve elektroensefalografi uygulamalarının ölçme değerlendirme süreçlerine katkısının incelenmesi*. Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Atıf Çınar, U. (2022). Okullardaki okul iklimi ile öğretmenlerin performans düzeyleri arasındaki ilişkileri. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(31), 202-223. Doi: 10.29228/Inesjournal.62588
- Aydın, M. (2011). Değerler, İşlevleri ve Ahlak. *Eğitime Bakış Dergisi*, 7(19). <https://doi.org/10.18069/fusbed.10221>
- Aydın, M. Z. ve Gürler, Ş. A. (2014). *Okulda değerler eğitimi*. Nobel Yayınları.
- Bahar, M., Yener, D., Yılmaz, M., Hayrettin, E. M. E. N., ve Gürer, F. (2018). 2018 Fen bilimleri öğretim programı kazanımlarındaki değişimler ve fen teknoloji matematik mühendislik (STEM) entegrasyonu. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 702-735. <https://doi.org/10.17240/aibuefd.2018.-412111>
- Bakırcı, H., ve Çepni, S. (2014). Fen bilimleri dersi öğretim programı temelinde ortak bilgi

- yapılandırma modelinin irdelenmesi. *Fen Bilimleri Öğretimi Dergisi*, 2(2), 83-94.
- Balat, U. G. (2005). Değerler eğitimi ve değerler eğitimi programları. A. Oktay. ve Ö. Polat. Unutkan. (Der.), *Okul Öncesi Dönemde Güncel Konular*. Morpa Kültür Yayınları.
- Balcı, A., ve Yelken, T. (2013). İlköğretim sosyal bilgiler programında yer alan değerler ve değer eğitimi uygulamaları konusunda öğretmen görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 195-213.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 368-388. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.598299>
- Başar, T. (2023). *Fen bilimleri öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının teknoloji yeterlilik düzeylerinin ve eğitimde teknoloji kullanım amaçlarına yansımalarının incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kastamonu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Başar, T., ve Demiral, Ü. (2020). Comparison of 2013, 2017 and 2018 science curricula. *Journal of Uludag University Faculty of Education*, 33(1), 550-570.
- Başkale, H. (2016). Nitel araştırmalarda geçerlik, güvenirlik ve örneklem büyüklüğünün belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9(1), 23-28
- Bilge, A. C. A. R., ve Kasap, M. Y. Ortaöğretim biyoloji ders kitaplarında değerlerin analizi. *Sakarya University Journal of Education*, 10(2), 336-349. <https://doi.org/10.19126/suje.674502>
- Bolat, Y. (2016). Sosyal değerleri ve değerler eğitimi anlamak. *Akademik sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(29), 322-348. <https://doi.org/10.14686/buefad.292038>
- Coşkun, H. (2021). Türkçe ders kitabındaki metinlerin değerler eğitimi açısından incelenmesi ve öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 9-35. <https://doi.org/10.34234/ded.738543>
- Çalışkur, A., Demirhan, A. ve Bozkurt, S. (2012). Değerlerin belirli meslek alanları ve demografik değişkenlere göre incelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(1), 219-236.

- Çalışkur, A. ve Aslan, E. (2013). Rokeach değerler envanteri güvenirlik ve geçerlik çalışması. *Balikesir University The Journal of Social Sciences Institute*, 16(29).
- Çelikbaş, M. (2023). *Fen eğitiminde karşılıklı sorgulama ve birlikte soralım birlikte öğrenelim işbirlikli öğrenme tekniklerinin öğrencinin akademik başarı, motivasyon ve tutum üzerine etkisinin incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Çelik, H., Baykal, N. B., ve Kılıç Memur, H. N. (2020). Nitel veri analizi ve temel ilkeleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 379-406. <https://doi.org/10.14689/issn.2148-2624.1.8c.1s.16m>
- Çelikipazu, E. E., ve Aktaş, E. (2011). MEB 6, 7 ve 8. sınıf türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin değer iletimi açısından incelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 6(2).
- Çepni, S., Bacanak, A., ve Küçük, M. (2003). Fen eğitiminin amaçlarında değişen değerler: Fen-teknoloji-toplum. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(4), 7-29.
- Çöllü, E. (2014). Kamuoyu araştırmalarında güvenirlik ve geçerlilik. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 279-296.
- Demircan, T. (2010). *Ortaöğretim dokuzuncu sınıf Türk edebiyatı ders kitaplarındaki temel değerlerin incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi], Gazi Üniversitesi.
- Demirhan İşcan, C. ve Senemoğlu, N. İlköğretim 4. sınıf düzeyinde değerler eğitimi programının etkililiği. *Education and Science*, 34(153).
- Deniz, K., ve Karagöl, E. (2018). Değerler eğitimi açısından ortaokul Türkçe ders kitapları. *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 244-255.
- Dönmez, Ö., ve UYANIK, G. (2022). Farklı ülkelerde değerler eğitimi ve değer eğitimi programlarından örnekler. *Temel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 74-88. <https://doi.org/10.55008/te-ad.1099697>
- Düzenli, A. (2017). *Kazanımlar ve ünite açılımları bakımından genel lise öğretim programlarında değerler eğitimi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://doi.org/10.30627/cuilah.987645>
- Düzgünoğlu, H. (2018). *Cumhuriyet dönemi ilköğretim ve ortaokul fen öğretim programlarının içerik açısından karşılaştırmalı olarak incelenmesi* Master's thesis. Aksaray Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

- Elbir, B., ve Bağcı, C. (2013). Değerler eğitimi üzerine yapılmış lisansüstü düzeyindeki çalışmaların değerlendirilmesi. *Electronic Turkish Studies*, 8(1).
- Eker, C., ve Ünlü, S. (2020) Din kültürü ve ahlak bilgisi ders kitabının kök değerleri içermesi bakımından incelenmesi. *The Journal of International Education Science*, 25(7), 71-88. <https://doi.org/10.34086/rteusbe.1114158>
- Gerekten, H. (2018). *5. Sınıf ders kitabındaki atasözlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi], Akdeniz Üniversitesi. <https://doi.org/10.29228/ijlet.38819>
- Gözel, Ü. (2018). *Hayat bilgisi öğretim programının değerler eğitimi açısından öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi], Aydın Adnan Menderes Üniversitesi.
- Hatay Uçar, F. (2019). *İlkokul hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarında değerler eğitimi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi], Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Herdem, K. ve Çinici, A. (2021). Fen bilimleri dersi konularıyla bütünleştirilmiş değerler eğitimi etkinliklerinin öğrencilerin değer gelişimine etkisi. *Disiplinler arası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(10), 114-138.
- Holstermann, N., ve Bögeholz, S. (2007). Interesse von Jungen und Mädchen an naturwissenschaftlichen Themen am Ende der Sekundarstufe I [Gender-specific interests of adolescent learners in science topics]. *Zeitschrift für Didaktik der Naturwissenschaften*, 13, 71-86.
- Kalkan, Ö., ve Tunç, T. (2020). Cumhuriyetten günümüze ortaokul fen dersleri öğretim programlarında yer alan fizik konularının karşılaştırılmalı incelenmesi. *İhlara Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 294–326. <https://doi.org/10.47479/ihead.807957>
- Kapan, A. (2019). *6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında önerilen edebi ürünlerin öğrenme alanlarında yer alan değerler açısından incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi], Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
- Karahasanoğlu Yiğit, F. (2023). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu fen bilimleri 6. Adım Adım Matbaa Yayıncılık*.
- Kayacan, K. (2022). *2005 Fen ve teknoloji dersi öğretim programı ile 2013 ve 2018 fen bilimleri dersi öğretim programlarının kazanımlar açısından yenilenmiş bloom ve*

solo taksonomilerine göre incelenmesi. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Kaygana, M., Yapıcı, Ş. ve Aytan, T. (2013). Aytan Türkçe ders kitaplarında değer eğitimi. *The Journal Of Academic Social Science Studies*, 6(7), 657-669. <https://doi.org/10.34234/ded.460042>

Kaymak, B., ve Gürsoy, A. K. Ç. A. (2020). Ahlaki ikilem yaklaşımına dayalı öğretimin öğrencilere adil olma değerinin kazandırılmasındaki etkisi (Yedinci Sınıf Örneği). *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 123-135.

Keleş, M. (2019). *beden eğitimi ve spor dersinin değerlere eğitimindeki yeri ve önemi*.

Kınacı, M. K. (2018). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının değerler eğitime ve sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlere yönelik görüşleri. Doi: 10.33418/ataunikkefd.907315

Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 170- 189.

Kilgarrieff, A. ve Rose, T. (1998). Measures for corpus similarity and homogeneity. *Proceedings of the Third Conference on Empirical Methods for Natural Language Processing*.

Koltaş, E. (2020). *Lise Biyoloji, fizik ve kimya ders kitaplarının değerler eğitimi açısından incelemesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi], Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Koster, E., ve de Regt, H. W. (2020). Science and values in undergraduate education. *Science ve Education*, 29, 123-143.

Kurt, G. (2022). The inclusion of the nature of science in turkish science curriculum. Boğaziçi University. Graduate Program in Mathematics and Science Education.

Kurusakız, G. (2023). *Fen bilimleri öğretmenlerinin yeni koronavirüs hastalığı (covid-19) sürecinde ve sonrasında teknoloji kabul düzeyleri*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Adnan Menderes Üniversitesi. Fen Bilimleri Eğitim Programı.

Kuzucu, M. (2023). *Fen ders kitaplarındaki değişimin terim frekansı-ters doküman frekansı (TF-IDF) analizi ile incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.

- Külünkoğlu, T. (2010). *İlköğretim birinci kademe Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin iletildiği değerler açısından incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi], Atatürk Üniversitesi.
- MEB. (2013). *İlköğretim kurumları (ilkokullar ve ortaokullar) fen bilimleri dersi (3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar) fen bilimleri programı*. MEB Yayınevi.
- MEB. (2018). *Fen bilimleri dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar)*. Ankara.
- Musuloğlu, B. N., ve Sezgin, E. (2023). Çocuk edebiyatı eserlerinde yer alan arketiplerin incelenmesi. *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi (ÇEDAR)*, 6(2), 22-39.
- Oğuz, E. (2012). Öğretmen adaylarının değerler ve değerler eğitimi ile ilgili görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1309-1325.
- Özcan, H., ve Koştur, H. İ. (2019). Fen bilimleri dersi öğretim programı kazanımlarının özel amaçlar ve alana özgü beceriler bakımından incelenmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 9(1), 138-151. <https://doi.org/10.24315/tred.469584>
- Özdaş, F. (2013). *Ortaokullarda değerler eğitimi ve istenmeyen öğrenci davranışlarına ilişkin öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi*. Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elâzığ.
- Özdemir, D. (2022). *Özel öğrenme güçlüğü tanısına sahip kaynaştırma öğrencilerinin sınıftaki sosyal uyumlarına yönelik öğretmen görüşlerinin incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Biruni Üniversitesi Lisans Üstü Eğitim Enstitüsü Özel Eğitim Ana Bilim Dalı.
- Özkaya, F. ve Duru, A. (2020). Ortaokul matematik ders kitaplarında değerler eğitimi kapsamındaki değerlerin yer alma durumlarının incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 43-67. <https://doi.org/10.29065/usakead.798421>
- Özkan, S. (2017). *Hayat bilgisi ders kitaplarındaki metin ve görsellerin değerler açısından incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi], Ordu Üniversitesi.
- Özkaya, F. ve Duru, A. (2020). Ortaokul matematik ders kitaplarında değerler eğitimi kapsamındaki değerlerin yer alma durumlarının incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 43-67. <https://doi.org/10.29065/usakead.798421>

- Öztürk, T. ve Öztürk, Z. S. (2018). Hayat bilgisi ders kitaplarındaki metin ve görsellerin değerler Açısından İncelenmesi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 172-204.
- Pınaz, E. (2020). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitime ve sosyal bilgiler öğretim programında yer alan kök değerlere yönelik görüşleri*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://doi.org/10.17556/erziefd.1008843>
- Polat, M. C. ve Atalay, N. (2021). The review of primary school science textbooks in the context of values. *Osmangazi Journal of Educational Research*, 8(2), 98-120.
- R Core Team. (2021). R: A language and environment for statistical computing.
- R Studio Team. (2020). Rstudio: Integrated development environment for r.
- Saka, S. (2014). *Fen ve teknoloji dersi ile din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretim programındaki ortak değerlerin karşılaştırılması*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi], Düzce Üniversitesi.
- Sarıoğlu B., Altaş A., ve Şen, R. (2020). Uzaktan eğitim sürecinde fen bilimleri dersinde deney yapmaya ilişkin öğretmen görüşlerinin araştırılması. *Journal of National Education*, 49. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.787933>
- Silge, J. ve Robinson, D. (2016). Tidytext: Text mining and analysis using tidy data principles in r. *The Journal of Open Source Software*, 1(3), 37. DOI: 10.21105/joss.00037
- Sülün, A., ve Balkı, N. (2008). Türkiye’de fen ve teknoloji eğitimi ve kültür. *Erzincan University Journal of Science and Technology*, 1(1), 85-98.
- Stubbs, M. (2010). *Three concepts of keywords. Keyness in text*. Amsterdam: John BenjaminsPublishing Company. <https://doi.org/10.1075/scl.41.03stu>
- Şahin, M. (2021). Değerlerin tanımı ve sınıflandırılması. değerler ve değerlerin sınıflandırılması. Pegem Akademi.
- Şahin, N. (2015). *İlkokul 4. sınıf Türkçe ders kitabı metinlerinin kültürel değerler açısından incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi], Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Şentürk, G. (2019). *Fen bilimleri dersinde değerler eğitiminin uygulanabilirliğine ilişkin öğretmen görüşleri*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi], Yıldız Teknik

Üniversitesi.

- Şığva S. (2024). *İlkokul 3. ve 4.Sınıf fen bilimleri ders kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.
- Teker, D., ve Ellez, A. M. (2022). Ortaöğretim matematik ders kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13(2), 1083-1098. <https://doi.org/10.51460/baebd.1184216>
- Topal, Y. (2019). Değerler eğitimi ve on kök değer. *Mavi Atlas*, 7(1), 245-254. <https://doi.org/10.18795/gumusmaviatlas.543521>
- Toptaş, V., ve Gözel, E. (2018). Türkiye’de matematik kaygısı ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin içerik analizi. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 136-146.
- Tosun, M. (2011). İlköğretim öğrencilerinin basamak değer yargısına ilişkin becerilerinin incelenmesi. Adana. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.2645>
- Tuzcu, N. (2023). Çevrimiçi internet sayfalarında paylaşılan tatil deneyiminin etkilerini belirlemeye yönelik belek/antalya bölgesinde nitel bir araştırma. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 1-26.
- Ünver E., Yancı, M. V., ve Arslan, Z. (tarih yok). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu fen bilimleri 5*. Keçiören/Ankara: SDR Dikey Yayıncılık.
- Varol, Ç. (2013). *Sosyal bilgiler derslerindeki değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin öğretmen görüşleri*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. <https://doi.org/10.34234/ded.741279>
- Yazar, T., Özekinci, B., ve Özlem, L. A. L. A. (2017). Öğretmen ve okul yöneticilerinin değerler eğitimi kavramına ilişkin metaforik algıları. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 5(3), 245-269. Doi:10.14689/issn.2148- 2624.1.5c3s11m
- Yazıcı, M. (2013). Değerler eğitimine gönüllü katılan öğretmenlerin profili ve görüşleri. *The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science*, 6(2), 995-1023. Doi: 10.9761/jasss_592
- Yeşil, R. ve Aydın, D. (2007). Demokratik değerlerin eğitiminde yöntem ve zamanlama. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(2), 65-84.

- Yıldız, M., ve Akıncı, M. (2023). Ortaokul matematik ders kitaplarındaki metin ve metin dışı öğelerin değerler açısından incelenmesi. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 86-116. <https://doi.org/10.30561/sinopusd.1207168>
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, S. G., ve Demirel, M. (2019). Türk tarihinde değerler ve değerler eğitimi üzerine bir inceleme. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 92-99.
- Yılmaz, E., ve Kıran, D. (2023). Ortaokul fen bilimleri ders kitaplarının değerler eğitimi bakımından incelenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 12(1), 29-45. <https://doi.org/10.30703/cije.1117516>
- Yılmaz, Z. ve Yıldırım, H. İ. (2023). Fen bilimleri ders kitaplarının değerler açısından incelenmesi üzerine bir araştırma. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 21(2), 933-958. <https://doi.org/10.37217/tebd.1267044>
- Yücel, M. ve Karamustafaoğlu, S. (2020). Ortaokul 5. ve 6. sınıf fen bilimleri ders kitapları hakkında öğretmen görüşleri. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 93-120.
- Yükrük, S., ve Akarsu, S. (2017). Ortaokul (5-8) Müzik ders kitaplarında yer alan şarkıların değerler bakımından incelenmesi *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 1171-1186.
- Yürek, E. (2023). *Müzikle desteklenen fen bilimleri konularının ortaokul öğrencilerinin başarılarına öz-düzenlemelerine tutumlarına ö-yeterlilik inançlarına etkisi ve görüşleri*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kafkas Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Zhumasheva, U. (2023). Sovyet dönemi kazak edebiyatı ders kitaplarında milli ve manevi değerler. *Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 173-212. <https://doi.org/10.59182/tudad.1260016>

EKLER

EK 1. Değer Değerlendirme Ölçeği Kullanım İzni

